

**Amalie Skrams forståelse av klasse i
S. G. Myre (1890) og *Afkom* (1898)**

Ida Otilde Haugland

Masteravhandling i Nordisk språk og litteratur
Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier
Universitetet i Bergen
Høst 2021

Forord

Da jeg som ungdomsskoleelev med hang til melodramatiske romaner første gang leste *Hellemyrsfolket*, var mitt overveldende inntrykk hvor *sant* hun skrev – nært, ekte, og uten påtatt lykkelig slutt. Særlig Eilif Armands innlesninger av *S. G. Myre* og *Afkom* gikk om og om igjen, på jobb på Nordnes, med utsikt til statuen av Skram på Klosterhaugen og hennes barndomshjem i Cort Piil-smauet. Siden modnet romanene hennes på meg, og jeg så nye sider ved dem, og da Eirik Vassenden og Christine Hamm gjorde meg oppmerksom på at Skrams klasseforståelse neppe var ferdig utforsket, visste jeg hva jeg skulle skrive masteroppgave om.

I første rekke: Takk til min dyktige veileder Christine Hamm som har fulgt meg gjennom både bachelor- og mastergrad. Mitt akademiske forbilde, og inspirator til flere prosjekter om Skram, kjønn og klasse.

Takk også til en rekke mennesker som deler min interesse for litteratur og academia, og alle dere andre som likevel oppmuntrer meg. Til mamma for utallige timer med hjelp og støtte, til pappa for gode diskusjoner, og til Lånekassen for å ha gjort utdanningen mulig.

God lesning!

Bergen, november 2021.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
1. Innledning: Klassereise som motiv og klasse som begrep	4
1.1 <i>Bakgrunn for prosjektet: Den skramske klasseforståelsen</i>	4
1.2 <i>Skrams litterære prosjekt</i>	6
1.3 <i>Avgrensning og fremgangsmåte</i>	8
2. Resepsjon av S. G. Myre og Afkom	10
2.1 <i>Anmeldelser og samtidskritikk</i>	10
2.2 <i>Forskning før 1945</i>	13
2.3 <i>Klasse i tidlig forskning</i>	15
2.4 <i>Forskning etter 1945</i>	17
2.5 <i>Diskusjon om klassesemantikken i den senere Skram-forskningen</i>	19
2.6 <i>Kommentarer rundt resepsjonen og klassesemantikken</i>	21
3. Det vanskelige klassebegrepet	24
3.1 <i>Karl Marx – Undertrykkere mot undertrykte</i>	24
3.1.1 <i>Borgerskap og proletariat</i>	25
3.1.2 <i>Menneskesynet i en kapitalistisk økonomi</i>	26
3.1.3 <i>Underklassene: Småborgerskap og filleproletariat</i>	27
3.2 <i>Kort om to klasseforskere i Norge på 1800-tallet</i>	27
3.3 <i>Max Weber - livssjanser</i>	28
3.3.1 <i>Arbeid som frelse</i>	29
3.3.2 <i>Standssamfunnet</i>	30
3.3.3 <i>Individualisme og risiko</i>	31
3.4 <i>Pierre Bourdieu – klasse bestemt av tre kapitaler</i>	31
3.4.1 <i>Kulturell kapital</i>	32
3.4.2 <i>Sosial kapital</i>	33
3.4.3 <i>Ansiennitet og smak</i>	34
3.5 <i>Beverly Skeggs – respektabilitet og delegitimisering</i>	35
3.6 <i>Karin Sveen og klasse i Norden i dag</i>	37
3.6.1 <i>Klassen kontra individet</i>	38
3.6.2 <i>Klassereisen</i>	39
4. Romananalyse - Hvordan etablerer Skram klassesituasjonen?	41
4.1 <i>S. G. Myre</i>	41
4.1.1 <i>Sivert som arbeider</i>	41
4.1.2 <i>Kontrasten mellom arbeiderklassen og den tiltrekkende overklassen</i>	44
4.1.3 <i>Overklassens syn på arbeideren</i>	46
4.1.4 <i>Overklassens syn på slektskap, ære og ekteskap</i>	47
4.1.5 <i>Distansering fra og trygghet hos de laveste i samfunnet</i>	48
4.1.6 <i>Med småborgeren som arbeidsgiver</i>	50
4.1.7 <i>Petra Frimann – en parallell klassereise</i>	51
4.1.8 <i>Den tiltrekkende overklassen</i>	54
4.1.9 <i>Arbeiderens syn på egen status</i>	55
4.1.10 <i>‘Borgerskapets’ blikk og følger for arbeiderklassekvinnen</i>	57

4.1.11 Et alternativt blikk på arbeiderklassekvinnen	61
4.1.12 Overklassens makt over arbeiderklassens privatliv og fremtid	62
4.1.13 Oppsummering.....	64
4.2 <i>Afkom</i>.....	66
4.2.1 Fie og Severins utgangspunkt i arbeiderklassen	66
4.2.2 Kort om Andrea i <i>Afkom</i>	69
4.2.3 Severins utdanning og yrkesvalg	71
4.2.4 Arbeiderklassens møte med overklassens hjem	73
4.2.5 Fies forhold til overklassen	75
4.2.6 Arbeiderklassen innhenter Fie	79
4.2.7 Arbeiderklassen innhenter Severin	83
4.2.8 Oppsummering.....	87
5. Konklusjon: Hva kjennetegner Skrams klasseforståelse?.....	89
Litteraturliste	92
Sammendrag	105
Abstract.....	106

1. Innledning: Klassereise som motiv og klasse som begrep

1.1 Bakgrunn for prosjektet: Den skramske klasseforståelsen

Amalie Skram er en forfatter som gjennom hele sitt forfatterskap var opptatt av klassetematikken. Allerede i debutteksten «Madam Høiers Lejefolk» fra 1882¹, beskriver hun den tragiske skjebnen til en fattig familie som bli kastet på gaten, og i hennes første roman *Constance Ring* (1885) skildrer hun forskjellen mellom kvinner i ulike samfunnslag². Kanskje aller mest gjennomført er klassetematikken i firebindsverket *Hellemyrsfolket*³. I de to siste romanene *S. G. Myre* (1890) og *Afkom* (1898) skildrer Skram tredje- og fjerdegenerasjon Hellemyrsslækt: Sivert Myre, hans kone Petra og deres barn Severin og Fie. De fire hovedpersonene er svært bevisste sin lave status i samfunnet, og ønsker å bedre den gjennom å nærme seg overklassen. Ingen av dem lykkes, og familien går under i bitterhet, resignasjon og død. Hvorfor mislykkes Sivert, Petra, Fie og Severin det man med et moderne begrep kan kalle 'klassereisen'? Hva sier Skram i romanene om klasse og klassereise? Hva mener Skram med begrepet klasse?

Så å si samtlige omtaler av *S. G. Myre* og *Afkom* trekker frem klasseskildringer som et viktig element i romanene⁴. Blant dem som i størst grad omtaler klassetematikken er litteraturhistorikerne Willy Dahl (1984) og Edvard Beyer (1975), som begge er inspirert av marxistisk klasseanalyse⁵, og Ingrid M. T. Kurseths helt ferske masteroppgave fra 2021 om

---

¹ «Madam Høiers Lejefolk» ble først publisert i *Nyt Tidsskrift* i 1885, og ble i 1892 trykket sammen med romanen *Forraadt*, samt to andre noveller. Det er utgaven av «Madam Høiers Lejefolk» i *Forraadt* (1892) jeg refererer til både i teksten og i litteraturlisten.

² Blant andre eksempler kan nevnes romanene *Forraadt* (1892), hvor Skram kritiserer det borgerlige ekteskapet, og romanen *Lucie* (1888), hvor ekteskap på tvers av klasser mislykkes, samt novellene «Bønn og anfektelse», som skildrer tjenerskap, og «Karens Jul», som skildrer en fattig småbarnsmor. Sist nevnte ble første gang publisert i *Politiken* i 1885, og trykket sammen med *Forraadt* i 1892, sammen med blant annet den nevnte annet «Madam Høiers Lejefolk». Det er denne utgaven av «Karens Jul» fra *Forraadt* (1892) jeg refererer til både i teksten og i litteraturlisten. «Bønn og anfektelse» ble utgitt i 1886, og trykket sammen med blant annet romanen *Fru Inés i Kjærlighed i nord og syd* i 1891. Det er denne utgaven av «Bønn og anfektelse» fra *Kjærlighed i nord og syd* (1891) som refereres til i teksten og i litteraturlisten.

³ Består av romanene *Sjur Gabriel* (1887a), *To Venner* (1887b), *S. G. Myre* (1890) og *Afkom* (1898).

⁴ I kapittel 2 skal jeg gi en oversikt over omtaler og forskning på *S. G. Myre* og *Afkom*, deriblant forskning på Skram og klasse.

⁵ Forskning på klasse i norsk litteraturvitenskap ble særlig gjort på 1970- og tidlig 1980-tall. Slike lesninger var gjerne farget av et politisk anliggende, eller gjort basert på utvalgt klasseteori. I tillegg til *Norges litteratur* i tre bind (1981, 1984, 1989) utga Dahl en rekke antologier om populærlitteratur, som jo ble lest av de lavere klassene, blant annet «*Dårlig*» lesning under parafinlampen (1974). Jostein Gripsrud publiserte i 1983 *Prolesi. Norsk arbeiderlitteratur fra 1890-1940*, en antologi om arbeiderlitteraturen i Norge. I innledningen foreslår Gripsrud en definisjon av arbeiderlitteratur som kretser rundt arbeidsmiljø, klassebevissthet, arbeidervinkel, -identitet og -interesser. Maj Bente Bonnevie var medredaktør for antologien *Et annet språk. Analyser av norsk kvinnelitteratur*, som i 1977 utforsket litteraturanalyser i et feministisk perspektiv og blant annet kommenterte klasse i Amalie Skrams roman *Lucie* (1888) og Sigrid Undsets roman *Jenny* (1911). For flere lesninger, se eksempelvis Anon, 1976; Faldbakken, 1979a; Myrdal, 1975; Rønning, 1975; Busk-Jensen og Hjordt-Vetlesen, 1980.

klasseerfaringer i *Afkom*. Lesningene påpeker flere elementer som er interessante i et klasseperspektiv, og bidrar til å synliggjøre klassetematikken i Skrams verk. Det er imidlertid ingen, så langt jeg kan se, som for alvor undersøker hvordan Skram selv forstod klasse. De fleste starter med et perspektiv på klasse som er teoretisk fundert på forhånd, for å så analysere Skrams romaner i lys av det. Denne avhandlingen er i mindre grad drevet av egen politisk eller teoretisk overbevisning. Den ønsker å ta det 'skramske' klassebegrepet på alvor, og undersøke hvordan hennes egen, overordnede klasseforståelse kommer til uttrykk i *S. G. Myre* og *Afkom*.

Forskningen har vist at *Hellemysrfolket*-romanene er naturalistiske mesterverk, men som jeg utarbeider i denne avhandlingen, er de ikke minst en fortelling om et samfunn i utvikling. Skram har lagt handlingen i *S. G. Myre* og *Afkom* til perioden mellom 1856 og 1883, en tid med store samfunnsomveltninger i Norge. Før industrialiseringen så smått tok til utover 1860- og 1870-årene, var Norge i det store og det hele et jordbruksland⁶. Begynnelsen av 1870-tallet var en periode med sterk vekst, og industriell utvikling. Dårlige levekår for den raskt voksende arbeiderklassen i byene⁷, bidro til at det vokste frem en sosial bevissthet blant de laverestilte i samfunnet⁸. Med økt klassebevissthet fulgte videre samfunnsendringer og ny politisk tenkning, blant annet inspirert av utvikling i Europa. Karl Marx' teorier ble kjent i Norge for alvor etter opprøret i Paris i 1871⁹, og norske politikere som Søren Jaabæk og Johan Sverdrup tok til orde for utjevning av klasseforskjeller og motstand mot embetsmannsstanden¹⁰. I tiårene frem mot 1884 var embetsmennesenes makt under press, og når Jaabæk og Sverdrups parti Venstre innførte parlamentarismen i Norge i 1884 forsvant i realiteten store deler av embetsmennesenes makt.

Skram skildrer nettopp denne overgangen fra standssamfunn, med bønder og embetsmenn som adskilte grupper, til et klassesamfunn. I *S. G. Myre* og *Afkom* følger Skram

---

⁶ Litteraturhistorikeren A. H. Winsnes karakteriserer dette «gamle bondesamfund» (1937, s. 2) som «et lukket samfund, bygget op omkring gården og slekten» (s. 2).

⁷ Forfatteren Henrik Krohn skriver i 1865 at også de norske bygdene er inne i «ei umbrøytes tid» (1909, s. 44), og at de endrer seg raskt fra år til år.

⁸ Fra 1850-tallet opprettes eksempelvis diverse yrkesorganisasjoner i Norge (Dørum, 2021).

⁹ Etter opprøret i Paris i 1871, trykker *Verdens Gang* en rekke kritiske artikler om Pariskommunen, Internasjonale og Karl Marx (Fjørtoft, 1972, s. 10). Journalisten, publisisten og agitatoren Olaus Fjørtoft bidro til introduksjonen av Marx for norske lesere, blant annet med en presentasjon av biografiske fakta i 1871 (Fjørtoft, 1972, s. 31).

¹⁰ Ifølge Fjørtoft, er politikeren Søren Jaabæk «Norges Karl Marx» (Winsnes, 1937, s. 3). Jaabæk argumenterte blant annet mot pensjon til embetsmenn og for utjevning av klasseforskjellene. Han grunnla *Selskapet Bondevennerne* i 1865, og fikk støtte av bøndene mot embetsmennene under krisen i norsk jordbruk på 1860-tallet. Politikeren Johan Sverdrup kritiserte også embetsverket, men «løftet striden op over klassekampens grenser» (Winsnes, 1937, s. 3), og gjorde den til et nasjonalt anliggende.

de samme personene over lang tid, knyttet til samme område og til et samfunn hvor mennesker av ulik status lever tett på hverandre¹¹. Hun får dermed anledning til å vise hvordan samfunnsutviklingen påvirker romanpersonenes forståelse av sosial status. Som avhandlingen skal vise, bruker Skram ulike formuleringer for å betegne forskjeller i sosial status i romanene. I *S. G. Myre* viser ikke Skram til begreper, men vektlegger sosial status bestemt av slektskap, hvor Sivert mener at folk ser med «[...] skam på slægten hans» (1890, s. 75), og et ekteskap mellom fattige Sivert og rike Lydia er umulig fordi hun som barnebarn av stiftsamtmannen ikke kan være i familie med forfyllede fiskerbønder (1890, s. 18). I *Afkom* bruker Sivert begrepet «stand» når han reflekterer over sin stilling i samfunnet (1898, s. 103), mens datteren Fie betegner forskjellene i samfunnet som «rangsforskjel og klasseforskjel» (1898, s. 436). Det ser ut til at Skram - bevisst eller ubevisst – lar romanpersonene sine reagere på endringene i samfunnet, fra etablert rangssamfunn til klassesamfunn.

1.2 Skrams litterære prosjekt

Skram har så langt jeg kan se, ikke et klart politisk prosjekt med sine romaner. I hvilken grad Skram var kjent med samtidige klasseteoretikere som Karl Marx, er også usikkert. Hun nevner verken Marx eller samarbeidspartneren Friedrich Engels i den utgitte korrespondansen. I artikkelen «Bjørnstjerne Bjørnson og Det ny System» bruker hun begrepet «den laveste stand» (Skram, 1880, s. 165). Erik Skram, Amalies andre ektemann, omtaler det mislykkede attentatet på den danske konservative statsministeren Estrup som begått av en av «den arbeidende Klasse» (Garton, 2002a, s. 452) i et brev til Amalie i 1885. Erik mener slike idéer kommer fra å ha «læst «Socialdemokraten» (Garton, 2002a, s. 452). Denne avisen var blant de danske avisene som ofte omtaler Karl Marx på 1880- og 1890-tallet. Av Skrams korrespondanse kan vi se at hun har lest Social-Demokraten, men da mest for å lese litteraturanmeldelser (Garton, 2002b, s. 369). Brevvekslingen med Erik Skram tyder at Skram har lest tidsskriftet *Samtiden*, kanskje til og med vært abonnent (Garton, 2002c, s. 271)¹². Det er dermed ikke utenkelig at hun har lest artikler som «Tomme maver – og fulde magasiner» av Knut Wicksell, en av Nordens mest kjente økonomer, som i 1890 skriver om Marx' teorier

---

¹¹ Skram-forskeren Ragni Bjerkelund påpeker i *Amalie Skram. Dansk borger, norsk forfatter* at de omfattende romanene *S. G. Myre* og *Afkom* i mye større grad enn de tidligere *Hellemyrsfolket*-romanene gir «[...] Skram anledning til å utfolde sitt mesterskap som miljø- og situasjonsskildrer» (Bjerkelund, 1989, s. 185).

¹² I dette brevet skriver Amalie om at hun har lånt bort sitt eksemplar av *Samtiden*. Arne Garborg spør Amalie retorisk i et annet brev om ikke hennes mann er abonnent, slik at hun kan lese noen artikler i tidsskriftet (Garton, 2005, s. 172).

(Wicksell, 1890, s. 245-257, 293-304)¹³. Men hun uttaler seg så langt jeg har kunnet se, ikke eksplisitt om «den arbeidende Klasse» som ektemannen gjorde det.

Når Skram likevel stadig vender tilbake til klassetematikken i litteraturen sin, er det åpenbart fordi hun mener det er viktig for menneskene hun skriver om. I brev uttrykker hun et ønske om å med *Hellemysrfolket* løfte frem menneskene som har det vondt i samfunnet, og forstå hvorfor det gikk galt for dem. Flere ganger skriver hun om trangen til å leve seg inn i romanpersonenes liv, og hun føler med dem (eksempelvis Skram, 1976, s. 83; Garton, 2002c, s. 261)¹⁴. Til maleren Georg Achen skriver hun i 1888 blant annet at Sjur Gabriel, tittelpersonen i *Hellemysrfolkets* første bind, «[...] må gå til spille i et land som det elendig fattige Norge» (Skram, 1976, s. 83), men at han er «[...] et menneske som jeg selv, og derfor elsker jeg ham» (Skram, 1976, s. 83). Etter at *Afkom* er utgitt, utdyper hun formålet med verkene sine i et brev til filosofen Harald Høffding:

I alle mine bøker har jeg skildret mest det uedle, det stygge og heslige og rå. Fra begynnelsen av fordi alt dette stygge forferdet meg så dypt, vakte min avsky og harme så at jeg ikke kunne bli kvitt det før jeg hadde fått det ned på papiret. Senere fordi jeg lærte å forstå å være medlidende. En inderlig medlidenhet med alle, alle, mest med de elendigste og usleste, fyller, ja overfyller mitt hjerte. Dette å si om den eller den at han eller hun er et slett eller et godt menneske, er for meg tomme ord. Selv i det dypest sunkne menneske er der godt, og i det høyest stående og edleste menneske er der ondt. (Skram, 1976, s. 123).

Forståelsen av at økonomi ikke er bestemmende for menneskers subjektivitet, utdyper hun i samme brev:

Det har ikke vært min mening å legge denne store vekt på det økonomiske som De antyder at De har oppfattet. Ganske visst er jeg overbevist om at det økonomiske spiller en uhyre stor rolle, men en natur som Petras ville vært den samme ukjærlige, selviske også i rike forhold (Skram, 1976, s. 124).

---

¹³ Siden Skram ofte leser aviser på grunn av litteraturanmeldelser, er det verdt å merke seg at det i samme utgave stod en omtale av *S. G. Myre*, skrevet av Irgens Hansen (Hansen, 1890, s. 479-481).

¹⁴ Flere Skram-forskere trekker frem Skrams ønske om å leve seg inn i romanpersonenes liv. Blant disse er Borghild Krane, som i *Amalie Skram. Tema og variasjoner* (1961) påpeker hvordan Skram, i arbeidet med Severin i *Afkom*, har «levet med ham i netter og dager i ungdommens tid, har båret ham, født ham og skapt ham påny under hårdt arbeid og store lidelser i diktingens situasjon» (s. 10).

Skrams prosjekt med *S. G. Myre* og *Afkom*, ja, alle *Hellemyrsfolket*-romanene handler om å etablere en forståelse for menneskene av de ulike klassene, og særlig skildre menneskene i de ulike sosiale lagene med forståelse og medlidenhet, utover deres økonomiske forutsetninger: «Hva det gjelder, er at arbeide på seg selv, alltid, uavlatelig, arbeide på at det gode skal få overtaket» (Skram, 1976, s. 123). Troen på at mennesket er godt danner grunnlaget for det Skram ser som en hovedlinje i sine verk: «Se sannheten fritt i øynene, forstå, forstå, og være mild» (Skram, 1976, s. 124).

Som vi skal se i kapittel 2, sammenligner en rekke forskere Skrams biografiske bakgrunn og problematikken hun skildrer¹⁵. Skram-forskeren Elisabeth Aasen argumenterer i artikkelen *Kjellermannens datter. Amalie Skrams klassebakgrunn som smertefull drivkraft* (1996) for at Skrams problematiske forhold til egen klassebakgrunn kan forklare interessen for klassetematikk. I et brev til forlegger Peter Nansen (Skram, 1976, s. 11-12) utelater Skram detaljer og pynter på presentasjonen av seg selv, slik at hun skaper et inntrykk av en «[...] solid, borgerlig, aktverdig bakgrunn» (Aasen, 1996, s. 27), og Aasen mener at Skrams klassebakgrunn bidro til at hun kunne skrive ærlig og sannferdig i *Hellemyrsfolket* (Aasen, 1996, s. 39).

1.3 Avgrensning og fremgangsmåte

Avhandlingen har 5 kapitler. Kapittel 2 tar for seg omtale og forskning på *S. G. Myre* og *Afkom*, fra utgivelsen til i dag. I dette kapitlet diskuterer jeg også hvordan forskerne og kritikerne har forstått Skrams klassetematikk i romanene. I kapittel 3 legger jeg frem et utvalg klasseteoretikere og andres forståelse av klasse, for å gi et bilde av hvordan dagens lesere og forskere forstår klassebegrepet, samt å vise hvordan Skram er blant dem som sent på 1800-tallet skriver om klasse. Dette for å kunne se Skrams forståelse opp mot både samtidige og senere klasseteoretikere og andres klasseforståelse. I kapittel 4 kommer selve romananalysen, og undersøkelsen av hvordan Skram beskriver samfunnet og menneskene i det. I avhandlingens femte og siste kapittel skal jeg svare på spørsmålet: Hvordan kommer Skrams klasseforståelse til uttrykk i *S. G. Myre* og *Afkom*?

I all hovedsak skal jeg konsentrere romananalysen om de fire hovedpersonene: Sivert og Petra i *S. G. Myre*, og Fie og Severin i *Afkom*. Sivert er tittelpersonen i *S. G. Myre*, og Fie og Severin er avkommet det vises til i tittelen *Afkom*. Skram organiserer romanene rundt disse

---

¹⁵ Blant annet Tiberg (1910) og Elster (1928).

fire, og lar det øvrige, mangfoldige persongalleriet belyse deres situasjon gjennom kontraster, paralleller og likhetstrekk. Der det er særlig relevant, trekker jeg inn andre romanpersoner. Først og fremst gjelder dette representanter for overklassen som Myre-familien står i relasjon til, i tillegg til Petras søster Andrea, hvis parallelle klassereise jeg mener er viktig for et helhetlig bilde av Skrams klasseforståelse.

I denne avhandlingen starter jeg med klassereisemotivet, for å se om det kan fungere som nøkkel til å forstå Skrams klassebegrep. Ønsket om klassereise står sentralt for alle de fire hovedpersonene. «Klassereise» er her ment å peke på et ønske om å heve seg utover en klasse. Gjennom skildringen av klassereisen og hovedpersonenes forhold til den, får Skram, etter min mening, frem hvordan klassesamfunnet fungerer, og hva klasse er.

Jeg omtaler konsekvent sosiale lag som 'klasse', og de ulike klassene som 'arbeiderklasse' og 'overklasse' i avhandlingen, hvis ikke annet er spesifisert. Dette er både for å skape kontinuitet og unngå forvirring, men blir også et poeng for meg. Elementene ved samfunnet Skram skildrer, viser at hun i hovedsak har oppfattet sitt samfunn som et klassesamfunn.

2. Resepsjon av *S. G. Myre* og *Afkom*

2.1 Anmeldelser og samtidskritikk

Hellemysrfolket fikk mye oppmerksomhet da romanene ble utgitt¹⁶. De første to romanene *Sjur Gabriel* (Skram, 1887a) og *To Venner* (Skram, 1887b), fikk en god del positiv omtale. Da den tredje romanen, *S. G. Myre*, utkom i 1890, ble også den anmeldt i flere aviser. Romanen fikk blandet mottakelse (Løvteit, 1976, s. 29). Man finner imidlertid ikke det samme skarpe skillet i bedømmelse mellom radikal og konservativ presse som man så i *Sjur Gabriel*. Selv de mer konservative avisene berømmer nå Amalie Skrams talent, og ingen av anmelderne skriver utelukkende negativt om *S. G. Myre*. Den konservative danske avisen *Dagens Nyheder* karakteriserer Skram som en «[...] ualmindelig litterær Begavelse [...] i Rang med Naturalismens Mester, Emile Zola» (Anon, 1890a, s. 1). Herman Bang i radikale *Bergens Tidende* er også relativt positiv i sin omtale. Han kaller *S. G. Myres* skildringer «[...] et stort Arbejde» (Bang, 1890, s. 2), å regne «[...] blandt Amalie Skrams udmærkede til de bedste» (Bang, 1890, s. 2). En annen anmelder fra samme avis mener at *S. G. Myre* er absolutt like god som de to første romanene i *Hellemysrfolket* (Anon, 1890b).

Den negative kritikken *S. G. Myre* får, gjelder hovedsakelig romanens naturalistiske preg. Gjennomgående påpeker anmelderne at naturalismen er et avsluttet litterært kapittel, og at nye strømninger er kommet til. Å holde fast ved den naturalismepregede stilen gjør Skrams roman unødvendig mørk, trist og dystert. En av dem som kommenterer dette er Brinchmann i *Dagbladet*, som mener at naturalismen «[...] snart maa ha udspillet sin Rolle» (Brinchmann, 1890, s. 3). Han argumenterer videre for at hangen til naturalismen reduserer Skrams skildringer av mennesker. De blir dyr uten menneskets kompleksitet. Hans Aanrud fra *Verdens Gang* påpeker at å tviholde på naturalismen gjør skildringen av menneskene i romanen mindre gode. Han oppfordrer henne til å «[...] lægge noget personligt, noget individuelt ind i sine Verker» (Aanrud, 1890, uten sidetall). Anmelderen i danske *Berlingske Tidende* påpeker videre hvordan den ensartede skildringen av dystre menneskeskjebner går utover skildringens troverdighet. Fremstillingen blir for ubalansert når en persons onde hensikter kan være et godt motiv (Anon, 1890c). Det samme gjelder *Bergensposten*, som mener at et ensidig negativt persongalleri gir en dertil ensidig skildring (Anon, 1890d).

---

¹⁶ Jeg har tatt utgangspunkt i et utvalg representative anmeldelser trykket i norske og noen danske aviser, samt noen tidsskriftsomtaler. Aviskritikken har jeg delvis funnet frem til selv gjennom søk i Nasjonalbibliotekets databaser, og delvis funnet i Eilif Bertin Løvteits masteroppgave fra 1976: *Hellemysrfolket i kritikk og litteraturforskning 1887-1975*.

En som forsvarer Skrams naturalisme er Irgens Hansen i *Samtiden* (1890), som mener at man, for å få fullt utbytte av bøkene, må evne å se forbi *S. G. Myres* naturalisme. Først da vil man kunne se «[...] en saa ren og bevidst idealitet, at alt det hæsleige, det stygge gjennomlyses af den menneskefølelse, som har skabt disse klassiske skildringer» (Hansen, 1890, s. 481). Romanen holder fast med å skildre det onde i verden, samtidig som den har tiltro til det gode i menneskene¹⁷.

Enkelte av skildringene stiller anmelderne seg samlet mer positive til. Særlig miljøskildringene omtales i rosende ordelag, og det er det bergenske som *S. G. Myre* skildrer med størst hell. Det er i «[...] Lokalfarven, ikke i Karaktertegningen» at *Dagbladets* Brinchmann mener *S. G. Myre* er sterkest (Brinchmann, 1890, s. 3). Irgens Hansen (1890) utdyper i *Samtiden* at han mener at *S. G. Myre* gir et «[...] kulturbillede saa overlegent, at det maa aftvinge den uvilligste beundring» (Hansen, 1890, s. 480). Romanen er mesterlig i sin skildring av Bergen og bergensere, og «[...] Skrams sidste bog er det bedste aktstykke, man kan blade i, naar man vil lære den by Bergen at kjende» (Hansen, 1890, s. 481), selv om man nok må være bergenser for å få full glede av skildringene.

Menneskeskildringene stiller anmelderne seg delte til. Som nevnt kommenterer blant annet Aanrud i *Verdens Gang* at skildringene av menneskene er mindre gode. Forholdet mellom handling og begrunnelse er ikke logisk, mener han. Fremstillingen er «ufuldstændig og derfor som oftest misvisende» (Aanrud, 1890, uten sidetall). Også Herman Bang i *Bergens Tidende* savner en psykologisering av menneskene, som Siverts indre kamper når han har drept sin farmor (Bang, 1890). *Dagens Nyheder* mener at Skram har et for negativt syn på menneskene (Anon, 1890a). Andre trekker frem personskildringene som et av romanens beste trekk. Blant annet mener *Nationaltidendes* anmelder at *S. G. Myre* vitner om menneskekunnskap, også på det psykologiske planet (Anon, 1890e).

Også Sivert Myre som person er anmelderne uenige om. Skildringen av ham blir trukket frem som positiv av flere anmeldere, blant annet Nils Møller i *Illustreret Tidende* (Møller, 1891) og anmelderen i *Politiken* (Anon, 1891). Videre blir Siverts moral diskutert. Garborg mener blant annet at det kan gå begge veier med den ansvarsløse Sivert (Garborg, 1890), mens Nils Møller tegner Sivert som en Peer Gynt-skikkelse med «[...] en livslysten Kraft, som Forholdene leger Himmelspræt med» (Møller, 1891, uten sidetall).

---

¹⁷ Hansen går her imot en idealistisk tankegang, som var utbredt i Norge på 1800-tallet, som så estetikk og etikk som to sider av samme sak. For en gjennomgang av idealismeideologien, se innledningskapittelet i Toril Mois *Ibsens modernisme* (Moi, 2006, s. 17-21).

Det skulle ta hele 8 år før siste bind av *Hellemyrsvolket* ble utgitt. Da *Afkom* omsider kom i 1898, fikk den kjølig mottakelse i norsk presse¹⁸. Som i 1890 med *S. G. Myre* er anmelderne opptatt av at naturalismen definitivt er over. Dette preger den negative kritikken i stor grad. *Bergens Tidende* er blant dem som kommenterer dette (Henrikssen, 1898; Anon, 1898a). Avisens anmelder Finn Bøgh Henrikssen gir ellers en kort og intetsigende omtale, og avslutter lakonisk at «[...] alle som har læst de tidligere Bind om Hellemyrsvolket, maa selvsagt læse også dette» (Henrikssen, 1898, s. 1).

Flere påpeker at skildringene er så ensartet negative at det går utover troverdigheten. Carl Nærup i *Verdens Gang* mener at romanen er overdreven i sin negative skildring (Nærup, 1898), mens Lars Holst i *Dagbladet* etterlyser noe annet enn Skrams evinnelige skildring av det håpløse. Han kritiserer henne for å holde fast ved naturalismen, som ikke gir «[...] noget Totalbillede af Livet, skjønt der tydeligvis i *Afkom* er lagt an paa det» (Holst, 1898, s. 1). Han stiller seg uforstående til hvilken hensikt det har å skildre «Tilværelsens Elendighed og Modbydelighed» (Holst, 1898, s. 1).

Som svar til Holsts negative anmeldelse skriver Hans E. Kinck en lengre tekst i *Dagbladet*, «Cui Bono?» (Kinck, 1898, s. 1). Kinck forsvarer *Afkoms* naturalisme, som han leser som et uttrykk for Skrams personlige overbevisning: «Hun er en litterær karakter, som ikke driver rundt i Retninger» (Kinck, 1898, s. 1). Hun henger med andre ord ikke igjen i en forherligelse av 1880-tallets naturalisme, men passer inn i den psykologiserende litteraturen¹⁹ som har gjort seg gjeldende i 1898²⁰.

Hans Aanrud skriver den mest rosende anmeldelsen av *Afkom* i *Norske Intelligenssedler*. Heller ikke han er tilhenger av Skrams naturalisme, men argumenterer for at Skram med denne romanen i større grad har fjernet seg fra naturalismens overdrivelser, og trekker blant annet frem romanens skildringer av kjærlighet, som argument (Aanrud, 1898).

At *Afkom* er mindre naturalistisk enn de forestående bøkene, er noe blant annet *Nationaltidende* (B., 1898a)²¹ skriver. Anmelderen trekker, i likhet med Aanrud, frem

---

¹⁸ En anonym korrespondent i *Bergens Tidende* påpeker at *Afkom* har fått bedre mottakelse i Danmark, blant annet i *Politiken*, men at den relativt beskjedne interessen henger sammen med de to sinnssykeromanene som Skram utga i 1897 og som bidro til debatten rundt sinnssykehusbehandling (Anon, 1898a).

¹⁹ For en kort innføring i nye tendenser i norsk litteratur på 1890-tallet, se Andersen, 2018, s. 283-288.

²⁰ *Afkoms* kjølige mottakelse, særlig anmeldelsen fra *Dagbladets* Lars Holst, førte til at Skram tok til motmæle, og bidro til hennes brudd med Norge (Winsnes, 1937, s. 135). Skram gir uttrykk for misnøyen, og at hun ser seg misforstått i Norge, blant annet i artikkelen «Et par Ord» (Skram, 1899) og den kjente brosjyren *Landsforrædere* (Skram, 1901).

²¹ Samme anmeldelsen er også trykket i *Dagens Nyheder* (B., 1898b) og danske *Dagbladet* (B., 1898c). Alle anmeldelsene er undertegnet «F. B.».

kjærligheten og varmen i skildringen i *Afkom* som unaturalistiske – og dermed positive - trekk.

Som med *S. G. Myre* er det enkelte skildringer som trekkes frem som positive, og i *Afkom* gjelder det særlig skildringer av barn. Edvard Brandes roser barneskildringene (Brandes, 1898) og *Berlingske Tidende* karakteriserer barneskildringene som skildret med et «[...] troværdigt og paalideligt Udtryk» (Anon, 1898b, uten sidetall). Carl Nærup går enda lengre, og mener at barneskildringene er blant Skrams fremste bragder, og er et høydepunkt i *Afkom* (Nærup, 1898).

Flere kritikere diskuterer Petra-skikkelsen, men vurderingen av henne er delt. Både Carl Nærup (1898) og Hans Aanrud (1898) mener at Petra er for overdrevet i sin ondskap og dermed ikke troverdig. Einar Christiansen i *Illustreret Tidende* trekker frem at Petra mangler kjærlighet til sine barn, men prøver å forstå Petra i relasjon til hennes hang til borgerlige verdier, som sparsommelighet (Christiansen, 1898). Edvard Brandes, på sin side, mener derimot at endringen i Petras personlighet mellom *S. G. Myre* og *Afkom* er naturlig, og skriver seg fra armoden og bitterheten over hennes knuste drømmer (Brandes, 1898)²².

Samlet sett var samtidskritikken av både *S. G. Myre* og *Afkom* preget av reaksjonen mot naturalismen som preget 1890-tallets litteratursyn (Beyer, 1975, s. 502; Winsnes, 1937, s. 129). De negative anmeldelsene knytter seg til at de naturalistiske skildringene blir for mørke og ensidige, slik at skildringene oppleves overdrevne og reduksjonistiske. Både *S. G. Myre* og *Afkom* roses imidlertid av anmelderne for sine skildringer av Bergen, barn og mennesker.

2.2 Forskning før 1945

Gerhard Gran (1897) er den første som omtaler Amalie Skrams forfatterskap i en egen vitenskapelig artikkel (Løtveit, 1976, s. 51). Gran vektlegger at Skram har en mannlig skrivestil, ettersom hun skildrer «[...] sider af livet, som i regelen kun er kjendt af mændene» (Gran, 1897, s. 148)²³. Gran mener at hun evner å skrive frem virkeligheten slik at hennes romaner «er trodsige flænger i det hykleriets slør, bag hvilket det konventionelle samfund skjuler det svineri, som heder menneskelivet» (Gran, 1897, s. 149). Gran mener at Skrams naturalisme er preget av at hun opprinnelig er en «desillusioneret romantiker» (Gran, 1897, s.

---

²² Skram kommenterer denne kritikken i brevene, og skriver blant annet til Harald Høffding at «Nej, Petra er ikke overdrevet i skildringene. Tværtom» (Skram, 1976, s. 124).

²³ Torill Steinfeld tar opp kommentarene om Skrams 'mandige' skrivemåte i artikkelen «Dansk eller norsk, kvinnelig eller mannlig: Mottakelsen av Amalie Skrams forfatterskap i samtidens Danmark» (Steinfeld, 1994). Hun undersøker hvilken forståelse som ligger i kommentarer om hennes mandighet, og hvordan den kan kobles til blant annet litterære strømninger.

149), slik han mener mange andre naturalister er. Skrams eget liv var preget av kontraster (Gran, 1897, s. 150), og hennes første ekteskap og skilsmisse gjorde henne «[...] absolutt ribbet for alle de illusioner, hvormed hun som 17aarig pige havde stormet ud i livet» (Gran, 1897, s. 152).

Blant de første som omtaler Skrams forfatterskap i en lengre litteraturhistorisk tekst, er Carl Nærup med sin *Illustreret norsk litteraturhistorie* fra 1905. I skildringen av hennes forfatterskap vektlegger Nærup i stor grad *Hellemyrsfolket*. Han er rosende i sin omtale av både *Sjur Gabriel*, *To Venner* og *Afkom*, men mener at *S. G. Myre* står svakere enn de øvrige romanene. Den holder ikke like høy litterær kvalitet. Nærup mener dette kommer av at Skram har en annen visjon med *S. G. Myre*: «Hun har villet give Billedet af et Samfund, en By anskueliggjort gennem Fremstilling af typiske Figurer fra de forskjelligste Kulturlag» (Nærup, 1905, s. 45). Bergenskildringene og noen særlige scener blir trukket frem som romanens beste deler, hvor Skrams evne til skildring kommer til sin rett. Når det gjelder *Afkom*, er Nærup full av lovord, og mener at romanen er «Skrams rigeste og mangfoldigste Verk» (Nærup, 1905, s. 46). Hun skildrer et større og mer mangfoldig persongalleri, samtidig som hun viser hvordan livet arter seg i ulike familier fra ulike samfunnslag.

Allerede i 1910, fem år etter forfatterens død, ble den første Skram-biografien, *Amalie Skram som kunstner og menneske*, utgitt. Forfatteren Antonie Tiberg var opptatt av å trekke linjer mellom Skrams eget liv og hennes bøker. Tiberg mener Skram har reflektert rundt sine opplevelser fra Bergen og barndommen, og tatt utgangspunkt i dem når hun har skrevet *Hellemyrsfolket*. Tiberg fikk gode kritikker for boken, og biografien ble et viktig referanseverk for forskere i ettertid²⁴. Hun fikk imidlertid kritikk av enkelte anmeldere for å gå for langt i å sette likhetstegn mellom forfatter og verk (Løvteit, 1976, s. 55).

Etter utgivelsen av Tibergs biografi, ble det forsket lite på Skrams forfatterskap. Harald Beyer nevner i sin oversikt kun tre kortere utgivelser om forfatterskapet (Beyer, 1939, s. 41)²⁵. Blant dem som i størst grad var opptatt av Skrams forfatterskap, var Kristian Elster. Han skrev blant annet et omfattende essay om henne til essaysamlingen *Livet og diktningen* (Elster, 1928). Elster stiller seg meget positivt til *Hellemyrsfolket* og Amalie Skram. Han er opptatt av hvordan Skrams verk er preget av det miljøet og situasjoner som Skram selv kjente

---

²⁴ Biografien fikk en særlig status da Antonie Tiberg kjente Skram personlig, og dermed hadde tilgang til personlige inntrykk og samtaler. I tillegg kjente hun Skrams samtid, og skrev biografien kort tid etter Skrams død. Det var også banebrytende at en kvinnelig biograf skrev om en kvinnelig forfatter.

²⁵ I en fotnote kommenterer Løvteit at også Hulda Garborgs gjengivelse av deler av Arne Garborg og Amalie Skrams korrespondanse i *Samtiden* (Garborg, 1932) kunne ha blitt nevnt i denne oppsummeringen (Løvteit, 1976, s. 57).

til (Elster, 1928, s. 88-89). Elster skriver at «[h]un kjendte ikke lykken og dens følelser og kunde ikke skildre den og trodde inderst inde ikke at den var sand» (Elster, 1928, s. 90). Denne skepsisen hun hadde til livet og lykken kan man lese i hele hennes forfatterskap, og at barn fører videre foreldrenes lidelse er et viktig tema hun stadig vender tilbake til, ekstra tydelig i *Afkom*.

En annen som vier Skrams forfatterskap mye plass i mellomkrigstiden, er Andreas Hofgaard Winsnes med sin litteraturhistorie *Norges litteratur* (1937). Han legger vekt på Skrams evne til og interesse for å skildre menneskeskjebner. Samtidig som hennes skriving virket frigjørende, var hun ikke selv videre interessert i å befatte seg med problemer i samfunnet. Også Winsnes påpeker at Skram ikke trodde på lykken, selv om hun på 1890-tallet virket mindre hard enn tidligere (Winsnes, 1937, s. 129). Winsnes skriver utfyllende om *Hellemyrsvolket*. Han er ikke videre begeistret for *S. G. Myre*, som han mener er mindre rik enn de forestående bøkene, men han ser verdien i miljø- og personbeskrivelsene (Winsnes, 1937, s.128). *Afkom* skildrer et bredere miljø, og er mindre politisk i sin fordømming av de rikes utnyttelse av de fattige (Winsnes, 1937, s. 134).

Oppsummert vektla de tidligste lesningene *Hellemyrsvolket* som Skrams hovedverk (Winsnes, 1937, s. 137). Omtalen av romansyklusen var preget av et litteraturhistorisk anliggende, hvor Skram først og fremst omtales som naturalistisk forfatter, ofte sett i sammenheng med europeisk naturalisme. Mottakelsen av *S. G. Myre* og *Afkom* speiler dette, og reflekterer den negative innstillingen som naturalismen som avdanket litteraturstrømning. Likheter mellom Skrams eget liv og hennes verk ble i stor grad vektlagt i den tidlige lesningen, gjerne sett i sammenheng med hennes evne til å skildre på en mesterlig måte.

2.3 Klasse i tidlig forskning

Det er flere av de nevnte litteratene som kommenterer klassetematikken i *S. G. Myre* og *Afkom*. I sin litteraturhistorie (1905) trekker Carl Nærup frem hvordan Skram med *S. G. Myre* skildrer et bredt miljø med ulike mennesker fra ulike samfunnstrinn. Han trekker frem familiene Myre, Ravn og Smith/Munthe som eksempler på det sammensatte samfunnet, og at klassemotsetninger preger karakterene (Nærup, 1905, s. 46-47). Petra er småborgerlig i sin atferd (Nærup, 1905, s. 47), mens hennes søster Andrea står uten tilhørighet til noen klasse. Forholdet mellom klasse og lykke kommer også frem. Det borgerlige Smithske hjem er preget av nesten utelukkende lykke, mens Myre-familien fører et liv som i en brutal underverden (Nærup, 1905, s. 48).

I sin Skram-biografi kommenterer Antonie Tiberg (1910) klassetematikken gjennom å trekke linjer mellom sosiale lag i *Hellemyrsvolket* og i Skrams eget liv. Hun nevner blant annet hvordan Skram brukte egne inntrykk for å skildre hvordan barn kan «[...] lide under den sociale kløft» (Tiberg, 1910, s. 19). At Skram tidlig reflekterte over sammenhengen mellom klasse, moral og levemåte, er noe Tiberg kommenterer eksplisitt:

Samfundslagene og deres indbyrdes forhold hadde alltid interessert hende. Hun hadde gaat og set paa dem alt som barn og lagt merke til hvordan moralen paa overflaten kunde synes at følge visse sociale lag, men ved nærmere betragtning viste sig at være helt uafhængig av dem, idet alle laster syntes at forgrene sig gjennem alle lag, bare med den forskjel at de briljerte oppe i dagen, mens de blev hæsligere jo længer ned de kom. Hun hadde alt som barn vist interesse og hjertelag for de ulykkelige i samfundet, familier som ved drukkenskap eller uforskyldt var sunket ned i elendighet (Tiberg, 1910, s. 69).

Med andre ord la Skram, ifølge Tiberg, grunnlaget for klasseskildringene i *Hellemyrsvolket* allerede da hun som barn observerte hvordan samfunnet var satt sammen av ulike menneskeskjebner knyttet til gruppetilhørighet.

På samme måte som Tiberg, trekker Kristian Elster (1928) frem hvordan Skram bygger skildringene i *Hellemyrsvolket* på egne erfaringer. Elster er imidlertid opptatt av å få frem at det var *stemningen* som var kjent for henne. Hun hadde ikke selv levd de ulykkelige livene til den lave klassen hun skildret. Klassetematikken knyttes videre til Skrams eget liv gjennom hennes forhold til høyere klasser. Hun markerte avstand til borgerskapet som hun var giftet inn i, og som ikke anerkjente hennes bøker og som hun sto i opposisjon til (Elster, 1928, s. 94).

Andreas Hofgaard Winsnes (1937), på sin side, argumenterer for at *S. G. Myre* er en roman som i stor grad er opptatt av klassemotsetninger (Winsnes, 1937, s. 128). Miljøet som skildres er mer mangfoldig, og personene likeså. Blant annet er Siverts møter med sitt opprinnelige miljø blant bokens sterkest beskrevne scener. Romanen er imidlertid preget av en tidstypisk 1880-talls visjon om de rikes undertrykkelse av de fattige (Winsnes, 1937, s. 134). *Afkom* tematiserer også klasseforskjeller, og romanen er «[...] preget av at forskjellige samfundslag støter sammen» (Winsnes, 1937, s. 133-134). Men til forskjell fra *S. G. Myre* er *Afkom* i større grad opptatt av hvordan personers skjebne er knyttet til arv og miljø: De er avkom etter sine foreldre og må leve med alt det det innebærer. Skrams skildring av klasser

har utviklet seg fra 1880-tallets forståelse av undertrykkelse i *S. G. Myre*, til å skildre «klasseforskjellens psykologi» (Winsnes, 1937, s. 134) i *Afkom*. Winsnes oppfatning av *Afkom* minner om anmeldernes kommentarer om at denne romanen til en viss grad er preget av strømningene etter naturalismen.

2.4 Forskning etter 1945

I perioden frem mot i dag har Skram-forskningen tatt seg gradvis opp, samtidig som Skram har blitt en anerkjent og kanonisert forfatter. I den moderne Skram-forskningen har fokuset skiftet til å dreie seg om andre tema enn naturalisme. Særlig har det blitt gjort mye forskning som følger tradisjonen fra feministisk og psykoanalytisk teori. Denne forskningen henger i stor grad sammen med interessen for Skrams skildring av kvinners situasjon. Interessen var delvis et resultat av 1970-tallets feministbølge, men det ble også skrevet om temaet i tiden før dette, som vi skal se.

Blant de mest sentrale Skram-forskerne i tiårene etter andre verdenskrig, er Borghild Krane. I sine to studier av Amalie Skrams forfatterskap knytter hun an til et psykoanalytisk og feministisk perspektiv. I boken *Amalie Skram og kvinnens problem* (1951) ser hun med et komparativt blikk på kvinneskikkelsene i Skrams verk, i tillegg til å se Skrams liv i sammenheng med verkene. Hun er imidlertid opptatt av at Skrams liv ikke kan årsaksforklare konfliktene hun tar opp i sine verk (Løvveit, 1976, s. 96). Det er ikke sitt eget liv hun skriver om, men oppdiktete personer.

Med sin andre bok, den mer strukturalistiskinspirerte og tekstnære *Amalie Skrams diktning, tema og variasjoner* (1961), analyserer Krane tematikken i forfatterens verk. Krane er opptatt av å påpeke at det var det indre livet som var viktig for forfatteren. Det var ikke like presserende for Skram å skrive naturalistisk, og hun ønsket ikke nødvendigvis å peke på problemer i samfunnet. Tvert imot er Skram forut for sin tid, med sine skildringer av personer som føler seg fremmed i verden (Krane, 1961, s. 251). Med sine to studier markerer Krane seg som den første som gjør en lesning av *Hellemyrsfolket* utover et historisk og biografisk blikk (Hegdal, 1998, s. 43-44).

Videre finner man det feministisk-teoretiske perspektivet i flere av Irene Engelstads studier om Skrams verk. Engelstad konsentrerer seg imidlertid i stor grad om Skrams ekteskapsromaner og sinnssykeromaner, og undersøker disse i boken *Sammenbrudd og gjennombrudd. Amalie Skrams romaner om ekteskap og sinnssykdom* (1984). En annen som skriver om kvinnesituasjonen i Skrams forfatterskap, er Christine Hamm. Hun har særlig befattet seg med Skrams ekteskapsromaner, blant annet i sitt verk *Medlidenhet og*

melodrama: Amalie Skrams romaner om ekteskap (2006), hvor hun knytter an til blant annet dagligspråksfilosofi og kjønnteorier.

Den feministiske Skram-forskningen har blitt kritisert for å ha gjort forskningen snever. Åsfrid Hegdal (1998) påpeker blant annet at kvinneinteressen i Skram-forskningen har ført til at noen utvalgte verk med denne tematikken har fått særlig fokus (s. 43-45). Litteraturhistorikerne Willy Dahl (1993) og Per Thomas Andersen (2018) mener at forskning med feministisk fokus har gått på bekostning av en mangfoldig Skram-forskning, og de kommenterer at det i senere tid er gjort lite forskning med fokus på *Hellemyrsfolket*. De kritiske bemerkningene om at feministisk forskning har 'fortrengt' *Hellemyrsfolket*, må nyanseres²⁶. Frem til den feministiske forskningen kom, var stort sett alt som ble skrevet om Skram, knyttet til *Hellemyrsfolket* og skrevet av menn. Blant annet ble ekteskapsromanene sett på som kvinnelige, mindre seriøse og mer private verk, og utelatt fra den første samlede utgaven av Skrams verk, med ett unntak²⁷. Det feministiske perspektivet i Skram-forskningen bidro til å løfte frem hele Skrams forfatterskap, også romaner utenom *Hellemyrsfolket*. Selv om denne forskningen hadde den litt uheldige konsekvensen at *Hellemyrsfolket* ikke ble forsket like mye på, kan man ikke vurdere den feministisk-teoretiske forskningen som mindre verdifull. Tvert imot bidro Irene Engelstad og andre forskere til *mer* nyansert og bred forskning enn det som var tilfelle før denne vinklingen.

Interessen for det psykologiske aspektet ved Skrams diktning kom for alvor i etterkrigstiden. Som nevnt kommenterer blant andre Borghild Krane Skrams forfatterskap i et psykoanalytisk lys. I *Amalie Skram og kvinnens problem* (1951) er Krane opptatt av å forklare hendelser gjennom hvordan Skrams kvinneskikkelser er preget av forholdet mellom mor og datter. At barndommen er viktig for en persons utvikling, står sentralt i psykoanalytisk teori. I *Amalie Skram. Tema og variasjoner* (1961) er hun opptatt av det psykiske aspektet som ligger bak konfliktene i hennes bøker. Det er denne allmennheten i konfliktene, som utgjør noe av Skrams appell til stadig nytt publikum (Krane, 1961, s. 257). Videre har Irene Engelstad skrevet flere tekster hvor hun leser Skrams verk med et psykoanalytisk fokus. I den allerede nevnte *Sammenbrudd og gjennombrudd. Amalie Skrams romaner om ekteskap og sinnssykdom* (1984) skriver hun blant annet at naturalistiske forfattere var «fremragende sosiologer og ikke minst psykologer» (Engelstad, 1984, s. 26). I tillegg har hun i boken *Skriften mellom linjene*.

---

²⁶ Irene Engelstad, som blant annet har sørget for nyttinger av alle Skrams verk som redaktør ved Gyldendal Norsk Forlag, er blant dem som mener at en slik konklusjon som Dahl og Andersen kommer med, er tvilsom (1984, s. 13)

²⁷ Skrams *Samlede Værker* (1905a, 1905b, 1906a, 1906b) består av fire bind, hvorav tre inneholder *Hellemyrsfolket* og ett inneholder diverse noveller, samt ekteskapsromanen *Forraadt* fra 1892.

7 bidrag om psykoanalyse og litteratur fra 1985 analysert en av Skrams noveller i et psykologisk perspektiv (1985b), samt gitt en oversikt over psykoanalytisk litteraturkritikk i Norge, med henvisninger til Skrams forfatterskap (1985a).

I litteraturhistoriene er Amalie Skram skildret omfattende. Blant annet gir litteraturhistorikeren Willy Dahl Skrams forfatterskap fyldig omtale (1984). Dahl, som er marxistisk litteraturforsker, leser *Hellemyrsfolket* i stor grad i et klasseperspektiv, og hans litteraturhistorie skal derfor omtales under neste delkapittel. I tillegg til sin litteraturhistorie, har Dahl skrevet flere artikler om *Hellemyrsfolket*, eksempelvis «En romansyklus om språk – blant annet» (1996), hvor han kommenterer firebindsverkets sentrale bruk av dialekt og språk. Han henviser ikke ekspressivt til en spesifikk klasseteori, men understreker hvordan det er en god markør på personers sosiale status. En annen litteraturhistoriker som vier Skram stor plass er Edvard Beyer (1975). Han reflekterer blant annet rundt forholdet mellom Skrams liv og hennes diktning, samt rundt Skram skildringer. Edvard Beyer er også opptatt av hvordan *S. G. Myre* og *Afkom* skildrer ulike sosiale lag med alle kontraster og forbindelser, og skal omtales utfyllende under.

2.5 Diskusjon om klassetematikken i den senere Skram-forskningen

Nærmest alle som skriver om Skrams forfatterskap i nyere forskning er enige om at klasse og sosiale forskjeller er sentrale tema i verkene. Det er skrevet flere artikler som utforsker denne tematikken i Skrams verk. En av dem er Jan van Luxembourg, som med sin artikkel «Servants, Genre and Rhetoric: Some Aspects of Amalie Skram's *Constance Ring*» (1992) har undersøkt forholdet mellom herskap og tjenestepiker i *Constance Ring* (1885). Han argumenterer for at det som i utgangspunktet har blitt tolket som et nært forhold mellom disse gruppene, i virkeligheten avspeiler maktforhold som kan utnyttes på den lavere klassens bekostning.

Lise Busk-Jensen og Inger-Lise Hjordt-Vetlesen (1980) leser i sin artikkel «Dansk kvindelitteratur 1885-1920» Skram i et politisk og marxistisk samfunnsperspektiv. I artikkelen blir Skrams verk sammenlignet med verk av andre kvinnelige forfattere fra Skrams samtid. Gjennom å undersøke hvordan kvinners situasjon lar seg forklare med en marxistisk samfunnsforståelse, finner de likheter mellom kvinners underkastelse og overgangen til en kapitalistisk samfunnsstruktur. Dette er en lesning typisk for den «politiske» litteraturforskningen fra 1970- og 1980-tallet, som er omtalt i fotnote i kapittel 1.

Av litteraturhistorikerne er Willy Dahl den som går lengst i diskusjonen av Skram i et klasseperspektiv. Dahl tar utgangspunkt i en sosiologisk tolkning knyttet til marxistisk

klasseanalyse når han leser firebindsverket. For ham er *Hellemyrsvolket* en skildring først og fremst av et samfunn og dets ulike sosiale lag. Dahl mener *Hellemyrsvolket* er en fortelling om sosial mobilitet, hvor drømmen om å klatre oppover står sentralt for alle karakterene (Dahl, 1984, s. 58). For de lavere klassene lykkes ikke drømmen, på grunn av samfunnet, og den økonomiske liberalismen:

[...] i Amalie Skrams versjon av historien kommer fattigfolket seg *ikke* opp gjennom småborgerskapet og fram til rikdommen. [...] De økonomiske maktstrukturene er de samme gjennom hele firebindsverket: ingen klarer å bryte seg ut av sin klasse (Dahl, 1984, s. 58).

Fie og Severin nærmer seg borgerskapet gjennom sin omgangskrets, men livene deres preges av foreldrenes skuffelse over egne sosiale ambisjoner (Dahl, 1984, s. 57-58). Det finnes ingen solidaritet innad i de lavere klassene (Dahl, 1984, s. 59). Dahl påpeker også hvordan *Hellemyrsvolket* viser at det er et forhold mellom erotikk og klasse, men at erotiske lengsler og erobringer ikke nødvendigvis kan brukes til å øke noens status.

Edvard Beyer knytter også an mot et marxistisk klassebegrep når han skildrer *Hellemyrsvolket* i sin litteraturhistorie (1975). Han karakteriserer *S. G. Myre* som en roman som «[...] spenner over [...] hele det sosiale spekter, fra arbeiderklassen – Siverts foreldre og farbror – over det småborgerlige miljø hos kjøpmann Virs, som Sivert arbeider hos, og hjemme hos Petra, til høyborgerskapet – Munthe og Smith» (Beyer, 1975, s. 500). Beyer knytter imidlertid ikke Siverts eget hjem til en klasse, kanskje som et uttrykk for familiens opp- og nedturet sosialt. Beyer er imidlertid tydelig på at de laverestilte blir undertrykt, slik både Dahl og Luxembourg påpeker: «*S. G. Myre* avslører de mektiges framferd mot de svake – Munthes mot Sivert, Smiths mot Petra» (Beyer, 1975, s. 500). I *Afkom* går Skram dypere inn i klasseforskjellene, hvor «[...] Sivert-familiens strid for å hevde seg overfor «de fine» og slå seg igjennom økonomisk» (Beyer, 1975, s. 500) står helt sentralt. Det er Petra som er pådriveren i familien: «Hennes livs ulykke er blitt til forbitret sosial ærgjerrighet og til hat mot mann og barn» (Beyer, 1975, s. 500). Sivert skaffer penger for å få barna inn i finere kretser, men den nære kontakten med borgerskapet, samt deres påpeking av Myre-barnas lave klasse, fører bare til at Fie og Severin opplever et desto større skille mellom borgerklassen og sin klasse. Til tross for likheter mellom ulike klasser som barnedød og kalde mødre, viser *Afkom* hvordan Myre-familien er forsvarsløse mot økonomiske og sosiale krefter, som leder dem til «moralsk og menneskelig ruin» (Beyer, 1975, s. 501).

Det er blitt skrevet en rekke masteroppgaver om Skrams forfatterskap, og en del av disse omhandler *Hellemyrsfolket*²⁸. Særlig verdifull er Ingrid M. T. Kurseths masteroppgave «*Hvor anderledes her, end hjemme hos ham,*» - ei lesing av klasseerfaringar i *Amalie Skrams Afkom (1898)* fra 2021. I denne undersøker Kurseth klasseerfaringer og klasserefleksjoner hos Severin og Fie, samt hos overklassebarna Henrik og Lina Smith. Kurseth gjør flere interessante funn, men hennes avhandling skiller seg fra min både i innhold og i omfang. Min avhandling undersøker både *S. G. Myre* og *Afkom*, og konsentrerer undersøkelsen om familien Myre. Jeg ser også klassereisemotivet som langt mer sentralt enn Kurseth. Der Kurseth bruker Marx, Weber og Bourdieu for å undersøke hvordan Skram går i dialog med etablert klasseteori, bruker jeg klasseteoretikere og andres forståelse av klasse, også utover Kurseths Marx, Weber og Bourdieu, for å etablere klasseforståelsen hos lesere og forskere i dag. Min avhandling undersøker Skrams klassebegrep på et overordnet nivå, og argumenterer for hvordan det skramske klassebegrepet kan bidra til vår forståelse av klasse i dag.

Klassesituasjonen i *Hellemyrsfolket* diskuteres ofte utenfor litteraturvitenskapen. Inger Elisabeth Haavet (1993) sammenligner i sin artikkel «Amalie Skrams og Hellemyrsfolkets Bergen» den faktiske klassesituasjonen i Bergen på 1850- og 60-tallet med *Hellemyrsfolket*. Hun er ikke alene om å bruke *Hellemyrsfolkets* skildringer som et slags dokument over det historiske Bergen, og man finner den samme tendensen i blant annet Elisabeth Aasens artikler «Amalie Skram. Liv og diktning» (1993) og den allerede nevnte ««Kjellermannens» datter. Amalie Skrams klassebakgrunn som smertefull drivkraft» (1996), samt Liv Køltzow biografi *Den unge Amalie Skram* (1992). Bokens undertittel, *Et portrett fra det nittende århundre*, understreker Køltzows vektlegging av å plassere Skram i sin tid. Her bruker Køltzow Skrams litterære skildringer for å lage et portrett av tiden hun levde i.

2.6 Kommentarer rundt resepsjonen og klassematikken

De mange kritikere og forskerne som har befattet seg med Skram påpeker at klasse og samfunnslag er en viktig del av *Hellemyrsfolket*. Likevel er klassematikken i syklusen verken drøftet omfattende eller grundig innenfor litteraturvitenskapen. Den manglende analysen av Skrams klassebegrep kan man se illustrert i den varierende og nærmest tilfeldige bruken av begrep for å betegne klasse i *S. G. Myre* og *Afkom*. De tidligste forskerne og kritikere omtaler klasser som «Trin af Samfundsstigen» (Nærup, 1905, s. 46) og «sociale

---

²⁸ En oversikt over oppgaver i nordisk finnes i Wiggen, G. (2011) *Annotert katalog over hovedfagsavhandlinger i studiefaget nordisk språk og litteratur ved norske universitet og høyskoler 1906-2007*. Oslo: Novus. Blant nyere masteroppgaver kan nevnes Blikstad (2017).

lag» (Tiberg, 1910, s. 19). Nærup bruker i tillegg begrepet «Kulturlag» (Nærup, 1905, s. 45), samtidig som han bruker begrepet 'småborgerlig' (Nærup, 1905, s. 47), som er knyttet til marxistisk klasseforståelse. Først med Kristian Elster i 1928 omtales samfunnet som «borgersamfund» (Elster, 1928, s. 94) og rikere familier som «bedsteborgerklassen» (Elster, 1928, s. 94), og i 1937 omtaler Winsnes *S. G. Myre* som et verk som har «[...] klassemotsetningene [som] et fremtredende trekk» (Winsnes, 1937, s. 128). Edvard Beyer (1975) og Willy Dahl (1984) er inspirert av marxistisk klasseteori, og bruker begrepet 'klasse'²⁹. En avklaring av Skrams klassebegrep, vil kunne gi en dypere forståelse både av hennes romaner og av hennes samfunnsforståelse.

Videre virker det nærmest tilfeldig om de ser Skrams romaner som politiske eller ikke. Eksempelvis skriver Winsnes at Skram i hovedsak var interessert i menneskeskildring, og ikke i samfunnsproblemer (Winsnes, 1937, s. 115), samtidig som han mener at hun har en nærmest politisk agenda i *S. G. Myre* når hun skildrer de rikes utnyttelse av de fattige (Winsnes, 1937, s. 134). Beyer påpeker på samme måte utnyttelsen mellom klassene i *S. G. Myre*, men mener at *Afkom* er drevet av «klasseforskjellens psykologi» (Beyer, 1975, s. 500)³⁰.

Når Skram kritiseres for å nærmest være fanget i naturalismen, og skildre samfunnet unødvendig mørkt, impliseres det samtidig at Skram ikke skildrer faktiske samfunnsforhold. Kritikken om manglende psykologisering handler også om at Skram ikke skildrer mennesker på en troverdig måte. En slik avskrivning på bakgrunn av Skrams naturalisme mener jeg er noe av grunnen til at Skrams klassebegrep ikke er undersøkt i større grad: Hvorfor undersøke det som enkelt og greit kan forklares med determinisme?

Skram var svært begeistret for den naturalistiske skrivemåten (Hamm, 2021, s. 52). Denne vektlegger detaljnære beskrivelser og ulykkelige skjebner, og har ofte arv, miljø og determinisme som tema (Andersen, 2018, s. 213). I Norge var naturalismen særlig forbundet med europeiske forfattere som den franske Emile Zola, som tidlig skildret den franske arbeiderklassen, eksempelvis i romanen *Germinal* (1885). *Hellemysrfolket* blir ofte sammenlignet med Zolas form for naturalisme (Garton, 2002a, s. 34). I boken *Le Roman*

---

²⁹ Det er flere kommentarer fra Dahl og Beyer som tydelig refererer til Marx' teorier. Dahl nevner hvordan det ikke finnes solidaritet eller gruppefølelse innad i lavere klasser, hvordan overklassen undertrykker lavere klasser, mens Beyer påstår at *Hellemysrfolkets* popularitet henger sammen med at lignende mønstre gjentar seg i dag, noe som ligner Marx' tanker om at «[a]lle hittil kjendte samfunds historie er historien om klassekampe» (Marx, 1918, s. 33).

³⁰ Beskrivelsen «klasseforskjellens psykologi» om *Afkom* har Beyer lånt fra A. H. Winsnes' litteraturhistorie (Winsnes, 1937, s. 134).

Expérimental (1880) beskriver Zola naturalismen nærmest som en vitenskapelig metode, hvor forfatteren plasserer menneskene vedkommende skriver om i et miljø, og observerer hvordan menneskene utvikler seg i samsvar med sine psykiske egenskaper, uten at forfatteren skal kommentere eller idyllisere den (Zola, 1880, s. 7-8). Skram kjente utvilsomt til Zola (se Hamm, 2001, s. 88), selv om hun hevdet at hun hadde lest svært lite av ham (Garton, 2002a, s. 34). Kan de mange tragiske og mislykkede klassereisene Skram skildrer i sine verk forklares med hennes naturalisme? Må hennes klassebegrep dermed avskrives som bare naturalistisk og lite realistisk?

3. Det vanskelige klassebegrepet

Som vist i innledningen er Skram selv ikke konsekvent i hvilket begrep hun bruker for å betegne forskjeller i samfunnet. I *S. G. Myre* lar Skram leseren forstå menneskers status gjennom å vise til deres familier, mens hun i *Afkom* bruker begrepene ‘stand’, ‘klasse’ og ‘rang’ om hverandre. Den vekslende begrepsbruken betyr ikke nødvendigvis at Skram stadig veksler mellom ulike forståelser av klasse, men kan henge sammen med at Skram beskriver samfunnet i overgangen fra standssamfunn til klassesamfunn. Som nevnt i forbindelse med Skrams litterære prosjekt, er det også usikkert hvorvidt hun var kjent med de tidlige klasseteoretikernes begrep, og at det knyttet seg ulike forståelser til de ulike ordene.

Avhandlingen skal i første rekke undersøke hvordan Skram forstår klasse. I annen rekke ønsker jeg også å vise hvordan det skramske klassebegrepet kan bidra til vår forståelse i dag. Derfor er det nødvendig med en avklaring av dagens forståelse av klasse. Dette kapitlet skal gi en oversikt over sentrale klasseteoretikere og forfatteres forståelse av klasse, fra Skrams samtid til i dag. Som leseren vil oppdage, forstår teoretikerne og forfatterne klasse og klassereise på ulike måter og vektlegger ulike elementer. De tar i sine undersøkelser utgangspunkt i, som Skram, en bestemt tid og et bestemt sted. Likevel vil jeg vise hvordan de alle tar opp problemstillinger ved klassesamfunnet som Skram tar tak i i romanene *S. G. Myre* og *Afkom*.

3.1 Karl Marx – Undertrykkere mot undertrykte

Karl Marx regnes for å være grunnleggeren av den egentlige klasseteorien. Det er først med hans skrifter fra siste halvdel av 1800-tallet, skrevet hovedsakelig under hans eksilopphold i England, at begrepet ‘klasse’ etableres, slik vi kjenner det i dag. Gjennom tekster som *Det kommunistiske manifest* (1918)³¹, utgitt sammen med filosofen og den politiske tenkeren Friedrich Engels³², og *Louis Bonapartes attende brumaire* (1934)³³, viser Marx hvordan

---

³¹ Første gang utgitt på tysk i 1848. I 1849 ble deler fra *Det kommunistiske manifest* publisert på norsk i avisen *Arbeider-Foreningernes Blad*. Henvisningene i min avhandling er fra den første fullstendige oversettelsen som foreligger på norsk, oversatt av Olav Kringen og utgitt i 1918 på Det Norske Arbeiderpartis forlag.

³² Karl Marx hadde et nært samarbeid med Friedrich Engels fra 1842, som fortsatte mens de begge var i eksil i England. Engels viktigste verk, *Die Lage der arbeitenden Klasse in England (Arbeiderklassens forhold i England i 1844)*, ble utgitt i 1845. Verket, som Engels skrev etter observasjoner ved en fabrikk i Manchester, ble en av inspirasjonskildene til *Det kommunistiske manifest*, sammen med Engels’ *Grundsätze des Kommunismus (Kommunismens grunnsetninger)* fra 1847 (Stølen, 2020). Både Marx og Engels står som forfattere av *Det kommunistiske manifest*, men det var Marx som skrev selve manifestet, og derfor ham som skal refereres til videre i avhandlingen.

³³ Publisert første gang i på tysk i 1852.

klasseproblematikken står helt sentralt i hvordan samfunnet fungerer. Han hevder at klassekamp er omdreiningspunktet i det moderne, industrialiserte samfunnet.

I *Det kommunistiske manifest* gir Marx en oversikt over hvordan kapitalismen fungerer og har oppstått, og hvilke konsekvenser den har hatt for samfunn og menneskesyn. I det kapitalistiske samfunnet står produksjonsmidler, varer, penger, arbeid og eiendomsforhold sentralt (se også Birkeland, 1992b, s. 104). Samfunnet kjennetegnes av at et individ kan kjøpe et annet individs arbeidskraft i bytte mot lønn³⁴.

3.1.1 Borgerskap og proletariat

Det kapitalistiske samfunnet består av to klasser, som skilles fra hverandre av ulik tilgang til produksjonsmidler, og dermed ulike økonomiske forutsetninger. Marx kaller disse borgerskap og proletariat (Marx, 1918, s. 34), hvor borgerskapet er den øverste klassen. Proletariatet, også kalt arbeiderklassen, utgjøres av arbeidere som eksisterer i de moderne kapitalistiske samfunn (Marx, 1918, s. 41), i tillegg til dem fra lavere middelstender (Marx, 1918, s. 43). De eier ikke produksjonsmidler, og må derfor selge sin arbeidskraft i bytte mot lønn for å overleve. Borgerskapet, som eier produksjonsmidlene, utnytter proletariatets arbeidskraft for å øke sin egen kapital og profitt (Marx, 1918, s. 48)³⁵.

Ettersom borgerskapet og kapitalistenes mål er å få mest mulig profitt, ønsker de å holde proletariatets lønninger nede, slik at produksjonskostnadene blir lave. Borgerskapet er avhengig av at proletariatet ikke eier sine produksjonsmidler, slik at de kan fortsette å bruke arbeidere for å generere kapitaløkning gjennom lønnet arbeid (Marx, 1918, s. 48). Det er borgerskapet som nyter avkastningen av profitten, og som sitter med den økonomiske makten. Borgerskapet er ikke interessert i proletariatet utover deres verdi som arbeidskraft³⁶.

Klasse er for Marx ikke definert ut fra at den ene parten er rik og den andre er fattig (jf. Birkeland, 1992b, s. 115). Når klasseinndeling bestemmes av eierskap til produksjonsmidlene likevel fører med seg en ulikhet i sosiale forhold, er det på grunn av kapitalismens natur. Borgerskapet tjener sine penger på merverdi, mens arbeiderne tjener sine penger gjennom

---

³⁴ Produksjonsmidler er råvarer, redskaper og penger som, gjennom å hyre inn arbeidskraft, kan brukes i produksjon for å generere avkastning (jf. Birkeland, 1992b, s. 115 og Birkeland, 1992c, 184). Fabrikker, landområder eller maskiner vil være eksempler på produksjonsmidler. Disse produksjonsmidlene er privateid i det kapitalistiske samfunnet.

³⁵ I vareavkastning får de tilbake kostnaden for lønn og produksjonsmidler, pluss «en overskytende sum – merverdi» (Birkeland, 1992b, s. 115). Et kapitalistisk samfunn har økonomisk vekst gjennom profitt som målsetting, og investering og reinvestering av kapital skjer derfor i det uendelige.

³⁶ Borgerskapet ønsker for eksempel ikke at proletariatet skal ty til revolusjon (Marx, 1934, s. 117). De kan imidlertid tilsynelatende stå sammen med proletariatet for å kjempe for rettighetene som gjelder dem begge, men er ikke interessert i å stå sammen med proletariatet i deres kamp for sine rettigheter (Marx, 1934, s. 97).

lønn. Kapital blir verdier først når de skal gå inn i et kretsløp hvor de kjøpes for å selges. Når borgerskapet konstant investerer og reinvesterer i produksjonen, vokser kapitalen (jf. Birkeland, 1992b, s. 115), og med det borgerskapets profitt. Marx skriver videre at det økonomiske maktforholdet mellom borgerskapet og proletariatet speiles i et sosialt maktforhold (jf. Birkeland, 1992b, s. 116).

3.1.2 Menneskesynet i en kapitalistisk økonomi

En jakt på profitt gjennom utnyttning av proletariatet påvirker synet på mennesker i samfunnet. Marx skriver i *Kapitalen*³⁷ følgende om forholdet mellom mennesket og arbeidet:

[Alt arbeid er] tilbakeført til likt menneskelig arbeide, abstrakt menneskelig arbeide. La oss nu betrakte hvad der er igjen av arbeidsproduktene. Der er intet annet tilbake enn udifferentiert menneskelig arbeide uten særpreg, anvendt menneskelig arbeidskraft i sin almindelighet, uten hensyn til den måte hvorpå den blev anvendt – en usynlig realitet. Disse gjenstander representerer nu bare dette ene, at der er forbrukt menneskelig arbeidskraft under deres produksjon, at menneskelig arbeide er opsamlet i dem. Som utkrystallisering av denne deres felles samfundsmessige substans er de verdier – vareverdier (Marx, 1932, s. 30)³⁸.

Proletariatet blir behandlet på lik linje med varer. Deres verdi er ikke-eksisterende i økonomien, utover hvilken verdi de har på markedet. I *Det kommunistiske manifest* skriver Marx hvordan mennesker kun er «arbeidsredskaper» (Marx, 1918, s. 42). Marx skriver videre hvordan en vare må være konkurransedyktig, noe som gjør at mellommenneskelige forhold er preget av konkurranse og enkeltmenneskers interesser (Marx, 1918, s. 37). Menneskene blir svært sårbare for endringer i markedssituasjonen (Marx, 1918, s. 41). Jaget etter profitt har gjort arbeideren fattig, da det har vært en reduksjon av «[...] omkostninger arbeideren forvolder [...] næsten bare til de levnetsmidler han behøver til sit underhold og til sin races forplantning» (Marx, 1918, s. 41). Den kapitalistiske økonomien har gjort samfunnet usikkert og rastløst (jf. Birkeland, 1992a, s. 17), og Marx skriver hvordan proletarene «[...] synker stadig dypere under nivaet for sin egen klasse» (Marx, 1918, s. 48).

---

³⁷ Friedrich Engels var ansvarlig for utgivelsen av *Kapitalens* andre og tredje bind etter Marx' død (Stølen, 2020).

³⁸ Utgaven som brukes i avhandlingen er den første utgaven som foreligger på norsk, utgitt på Fram Forlag i flere bind i begynnelsen av 1930-årene.

3.1.3 Underklassene: Småborgerskap og filleproletariat

I tillegg til borgerskapet og proletariatet, skriver Marx om de to underklassene småborgerskapet og filleproletariatet. Disse er ikke solidariske med proletariatet, og støtter borgerklassens utnyttelse av arbeiderne på ulike måter. Småborgerskapet utgjøres av mennesker fra «[m]iddelstanden, den lille industridrivende, smaakjøbmanden, haandverkeren, bonden» (Marx, 1918, s. 46). De er konservative og i hovedsak ikke revolusjonære. I den grad de kjemper mot borgerskapet, er det «[...] for at sikre sin tilværelse som middelstand mot undergang» (Marx, 1918, s. 46), skriver Marx i *Det kommunistiske manifest*. Småborgerskapet har ikke nok kapital til å utgjøre en del av borgerskapet, og deres kompetanse på arbeidsmarkedet blir utkonkurrert av stadig utskiftning av produksjonsmetoder. Derfor havner denne lavere middelklasse som nevnt til slutt i proletariatet.

Filleproletariatet, også kalt lumpenproletariatet³⁹, stiller Marx seg meget negativt til. I *Det kommunistiske manifest* kaller han dem den «[...] passive, forraadnede underste lag av det gamle samfund» (Marx, 1918, s. 46). I *Louis Bonapartes attende brumaire* omtales filleproletariatet som «[...] utskudd, avfall, avskum fra alle klasser» (Marx, 1934, s. 67). Filleproletariatet utgjøres av de «[...] underste lag av det gamle samfund» (Marx, 1918, s. 46), som kan kjøpes til å innta «reaktionære anslag» (Marx, 1918, s. 46)⁴⁰. De er uhederlige og dårlige arbeidere som ikke er en del av det arbeidende proletariatet, men brødfør seg gjennom eksempelvis tigging, tyveri og prostitusjon (Marx, 1934, s. 67). De kan overtales med penger til å handle i tråd med reaksjonære idealer som borgerskapet er tjent med.

3.2 Kort om to klasseforskere i Norge på 1800-tallet

Selv om det var Karl Marx som grunnla klasseteorien, fantes det andre enn Marx som forsket på klasse, også i Norge. Skram kan sies å være en del av dem som skriver om klasse. Teologen og samfunnsforskeren Eilert Sundt var tidlig ute med å beskrive levemåten til ulike grupper i Norge. Han utga blant annet boken *Piperviken og Ruseløkbakken. Undersøgelser om Arbeiderklassens Kaar og Sæder i Christiania* (1858), hvor han undersøkte levemåte og

---

³⁹ I den norske 1918-utgaven av *Det kommunistiske manifest* kalles de «pjalteproletariatet» (eksempelvis Marx, 1918, s. 46)

⁴⁰ Som illustrerende eksempel i *Louis Bonapartes attende brumaire* (1934), argumenterer Marx for at filleproletariatet ble brukt av Louis Bonaparte for å sanke stemmer ved valg, og dermed bedre borgerskapets materielle kår på bekostning av proletariatet.

levkår til arbeiderklassen i Kristiania, *Om Dødeligheden i Norge* (1855a), *Giftermaal i Norge* (1855b) og *Om Huslivet i Norge* (1873), som alle påpeker ulikheter mellom klassene⁴¹.

Den norsk-amerikanske sosiologen Thorstein Veblen ga i 1899 ut *Theory of the Leisure Class*, på norsk *Den arbeidsfrie klasse. En økonomisk studie av institusjoners utvikling* (1976). I denne boken beskriver Veblen sammenhengen mellom «[...] overflodsstilen i et samfunn eller en gitt tidsalder på den ene side og det kulturtrinn vedkommende samfunn eller epoke står på» (1976, s. 11). I tillegg tar han opp «[...] kvinnens stilling og rolle» (1976, s. 11), som mannens eiendom, og gjennom hvem han kan uttrykke sin egen rikdom. Veblen var inspirert av blant annet Marx og Engels, og Veblen tar blant annet til orde for, muligens i enda sterkere grad enn Marx, at om et samfunn er kapitalistisk og klassesdelt, eller klasseløst og kommunistisk beror på produksjonsteknikken (1976, s. 12)⁴².

3.3 Max Weber - livssjanser

Max Weber, som utarbeidet sine teorier i Tyskland fra slutten av 1800-tallet frem til 1920, videreførte Marx' teorier (Kozyr-Kowalski, 1968). Han understreket at klassesituasjonen ikke kun ble bestemt av hvem som eier produksjonsmidlene, men også *hva* du eier og hvilken avkastning dette kan gi (jf. Flemmen, 2009, s. 497). Weber pekte også på åndelige og kulturelle betingelser for hvordan mennesket skulle handle i samfunnet (se fotnote i Birkeland, 1992c, s. 187-188)⁴³. Hvilke type eiendom, utdanning eller arbeidskraft du kan tilby, bestemmer hvor etterspurt du er på markedet, og derfor din status i samfunnet (Weber, 2000, s. 55; jf. Møen, 2008, s. 13-14).

For at en gruppe individer kan sies å danne en klasse, må individene ha samme 'livssjanser'. Disse individene lever under samme betingelser, og har felles skjebne fordi de har samme sjanser på markedet (Weber, 2000, s. 55). Årsakene bak livssjansene består av «[...] økonomiske interesser i forbindelse med erverv eller eiendom» (Weber, 2000, s. 54) og

---

⁴¹ I *Dødeligheden i Norge* bruker Sundt begrepet 'klasse', men uten å knytte det til begrep som 'arbeiderklasse' eller 'overklasse' (blant annet Sundt, 1855a, s. 26). I *Giftermaal i Norge* bruker imidlertid Sundt blant annet begrepene «Eiendomsklassen» og «Arbeiderklassen (begge Sundt, 1855b, s. VI) og «den ubemidlede Klasse» (Sundt, 1855b, s. 181). I *Om Huslivet i Norge* skriver han om «den høiere Klasse» (Sundt, 1873, s. 107) og «den lavere klasse» (Sundt, 1873, s. 107), og også «den fattige og den velstaaende Klasse» (Sundt, 1873, s. 126).

⁴² Forordet i den norske utgaven påpeker at Veblen tydeliggjør sammenhengen mellom produksjon og samfunnet, blant annet gjennom å omtale det moderne kapitalistiske samfunnet som «håndverkerstadiet» og «det mekanisk-industrielle» (1976, s. 12).

⁴³ Den norske sosiologen Atle Møen formulerer det slik: «I den konkrete verda er klassetilhøva fletta inn i standstilhøve, og difor er det også nødvendig å setja interaksjon, sosiale relasjonar, kulturelle tilhøve osv. I det analytiske sentrum» (Møen, 2008, s. 18).

de økonomiske interessene styres av «[...] *markedet* for økonomiske goder og arbeidskraft» (Weber, 2000, s. 54).

Markedssituasjonen, og dermed klassesituasjonen kretser rundt å eie eiendom (Weber, 2000, s. 55). Eiendom bedrer et individs livssjanser, da denne ressursen gir monopol på fordeler som har stor samfunnsverdi, som utdanning (Weber, 2000, s. 54). I hvilken grad en få tilgang til fordelene kommer an på eiendommens størrelse og verdi. Mennesker uten eiendom vil ikke få ta del i fordelene. For de eiendomsløse er det arbeidet som er den viktigste ressursen for livssjanser, og disse er derfor i større grad avhengig av at markedet etterspør deres kompetanse (Weber, 2000, s. 55). Livssjansene er med andre ord forskjellige for de som har eiendom og de som ikke har det. Det er de eiendomsløse som kommer tapende ut (Weber, 2000, s. 54).

3.3.1 Arbeid som frelse

Weber mente at kapitalismen var særlig vellykket i de deler av verden hvor protestantismen, og særlig kalvinismen, stod sterkt. I *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd* (1995)⁴⁴ utforsker Weber denne sammenhengen, og hevder at protestantismens rasjonalisme og «indre egenart» (Weber, 1995, s. 20) er hovedårsaken til likheten mellom kapitalismen og protestantismen (Weber, 1995, s. 20 og xxi). Han mener at den «[...] absolutt centrale holdning» (Weber, 1995, s. 35) i de moderne kapitalismesamfunn består i å:

[...] føle sig forpligtet over for arbejdet, og i forening dermed en strengt økonomisk indstilling, der faktisk *regner* med fortjenesten og dens størrelse, foruden nøgtern selvbeherskelse og nøjsomhed, der i højeste grad øger ydeevnen (Weber, 1995, s. 35-36).

Hos dem som er religiøst oppdratt, har denne arbeidsetikken god grobunn. Den strenge kalvinistiske Gud fordrer «utrettelig arbeidsinnsats» (Weber, 1995, xiv) for at mennesket skal oppnå frelse. Å være selvbehersket, hardtarbeidende og pliktoppfyllende står sentralt i arbeidsmoralen. Slik fletter religion og kapitalisme seg sammen. Begge ser «arbeidet som et mål i sit [sic] selv» (Weber, 1995, s. 36). Å arbeide blir noe mer enn bare kommersiell profit: «En utrettelig arbeidsinnsats blir innskjerpet som et fremragende middel til å oppnå frelsesbevissthet» (Weber, 1995, xiv). Det blir «[...] et «kald» som kapitalismen fordrer»

---

⁴⁴ Opprinnelig utgitt i 1905.

(Weber, 1995, s. 36). Det er dette ønsket om frelse, og ikke økonomiske interesser, som har bedret kapitalismens forhold.

3.3.2 Standssamfunnet

Klassesamfunnet skiller seg i vesentlig forstand fra standssamfunnet. Weber definerer en standssituasjon på denne måten:

Når en egenskap som er felles for mange mennesker, er gjenstand for en sosial vurdering av hvorvidt den er «ærefull» eller «vanærende», og denne vurdering betinger typiske trekk ved menneskers livsskjebne, utgjør disse trekk en «standssituasjon» (Weber, 2000, s. 60).

Følelsen av fellesskap er et viktig kjennetegn på en stand (Weber, 2000, s. 60). Mennesket i et standssamfunn må forholde seg til ære og sosial aksept for å forme sin skjebne. Denne sosiale aksepten og æresvurderingen skjer i større skala enn bare enkeltpersoner. Æren uttrykkes gjennom en spesiell livsførsel, som går utover bare økonomi (Weber, 2000, s. 61).

Eksempelvis kan det forventes at ekteskap inngås innad i standen (Weber, 2000, s. 61). En slik enerett på ekteskap er videre et uttrykk for særlige «materielle monopoler» (Weber, 2000, s. 64) som kun standen har tilgang til. Noen stender nyter i tillegg privilegier som ikke er de andre stendene forunt, som enerett på særlige kunstuttrykk (Weber, 2000, s. 64).

Livssjanser finnes ikke i et standssamfunn (jf. Møen, 2008, s. 13). Menneskene behøver ikke forholde seg til markedet på samme måte som i klassesamfunnet (jf. Hennis, 1988, s. 77-78). Markedet i standssamfunnet bryr seg eksempelvis ikke om ære (Weber, 2000, s. 65), og selv om eiendom er viktig i standssamfunnet, bestemmer det ikke posisjon i like stor grad (Weber, 2000, s. 60). I lengden er det imidlertid vanlig at de rikeste får en høytstående posisjon, også i standssamfunnet (Weber, 2000, s. 60). Dersom økonomisk styrke ga stor standsære i seg selv, gjerne støttet av eiendomservervelse, ville standssamfunnet være truet. Ren økonomisk vinning reageres derfor på i standssamfunnet, og nyrike møtes med skeptisisme uavhengig av etterlevelse av livsførsel (Weber, 2000, s. 66). Den nyrikes etterkommere, som er oppdratt i standslivsførselen og ikke har utfordret standsæren med arbeid, kan imidlertid aksepteres (Weber, 2000, s. 66).

3.3.3 Individualisme og risiko

I overgangen fra standssamfunn til klassesamfunn, har menneskene blitt formelt frie. Mennesker fra lavere stender blir ikke lengre tvunget til å arbeide for høyere stender, slik jordarbeidere i standssamfunnet var (jf. Møen, 2008, s. 12), men kan velge selv hvem de vil arbeide for. Weber mener imidlertid at arbeiderne i et individualistisk klassesamfunn ikke nyter faktisk frihet. Klassesamfunnet er et mindre forutsigbart samfunn, hvor livet i stor grad bestemmes av svingninger i markedet. Det kan være store individuelle forskjeller innad i en klasse, alt ettersom hvor kvalifisert den enkelte arbeideren er (Weber, 2000, s. 56). I klassesamfunnet har kommersiell utnyttelse erstattet standssamfunnets manglende personlige frihet, og den kommersielle utnyttelsen er forbundet med enda mer tvang enn ufriheten i standssamfunnet (jf. Møen, 2008, s. 12). Lønnsarbeid innebærer også vanskeligere økonomiske kår, da arbeiderne må forholde seg til den kapitalistiske økonomien, konkurransen på markedet og kravet om profitt.

Det er først i klassesamfunnet at klassereisen er en reell mulighet. I et klassesamfunn kan individer bedre sine livssjanser, dersom individet har «[...] ressursar, aktiva, eigedom, utdanning og evner som kan verta realiserte på ein marknad» (Møen, 2008, s. 13). Den individualistiske tankegangen i klassesamfunnet innebærer at man ikke trenger å ta hensyn til ære, eksempelvis i ekteskapsinngåelse. I et samfunn hvor enkeltmenneskers skjebner er bestemt gjennom livssjanser, løper man imidlertid samtidig en risiko. Dersom man mister arbeidet, bukker under for konkurransen eller blir fattig (jf. Møen, 2008, s. 13) har man ikke lengre noe fellesskap å lene seg på. Man står alene med risikoen, og har ingen sikkerhet om man mislykkes.

3.4 Pierre Bourdieu – klasse bestemt av tre kapitaler

En nyere klasseteoretiker er Pierre Bourdieu, hvis forskning i stor grad dreier seg om samfunnsmakt og hvordan den fungerer i det skjulte. Bourdieu virket i hovedsak i Frankrike på 1960- og 1970-tallet⁴⁵. Ifølge Bourdieu finnes det ikke samfunnsklasser, slik Marx tegner dem (Bourdieu, 1995, s. 42), og klasse kjennetegnes ikke gjennom posisjon i produksjonen (Bourdieu, 1995, s. 186). I stedet utgjøres samfunnet av forskjeller i 'et sosialt rom', hvor klasser eksisterer som «[...] en slags virtuell tilstand, som samlinger av punkter, altså ikke som et faktum, men som *noe det dreier seg om å gjøre*» (Bourdieu, 1995, s. 42).

---

⁴⁵ Bourdieus teorier har fått mye kritikk, særlig for å være for tett knyttet til stedet og tiden de ble til i. Se Merete Jonsvik (2017) sin artikkel «Diskusjonar om *Distinksjonen*, og distinksjonar i diskusjonen» for en gjennomgang av kritikken.

Klassetilhørigheten uttrykkes gjennom livsstil og kommer til syne gjennom habitus⁴⁶. Jo mer avhengig personen er av arbeid og inntekt, jo mer bestemmende blir det for individets levemåte (Bourdieu, 1995, s. 186; se også Sveen, 2000, s. 78). For Bourdieu er klassene bestemt av måten å forholde seg til verden og sine omgivelser på.

Ifølge Bourdieu er ikke økonomisk kapital alene bestemmende for menneskers klassetilhørighet (Bourdieu, 1986, s. 241). Han deler i stedet kapitalbegrepet i økonomisk, sosial og kulturell kapital⁴⁷. Hvordan man plasserer seg i forhold til disse bestemmer klassetilhørighet og posisjon i samfunnet (Bourdieu, 1995, s. 34). De ulike kapitalene har alle rot i den økonomiske kapitalen, og kan omdannes til økonomisk kapital på ulike måter (Bourdieu, 1986, s. 252). Kapitalene henger sammen og påvirker hverandre, og tilgangen til dem er ulikt fordelt blant mennesker. Siden forholdet til kapitalene i stor grad ligner tidligere generasjoner, får man en reproduksjon av klassetilhørighet.

3.4.1 Kulturell kapital

Kulturell kapital kan deles i tre: Den kroppslige, den objektiverte og den institusjonaliserte formen (Bourdieu, 1986, s. 243). En persons kulturelle kapital vil alltid være preget av de tidligste forholdene av ervervelsen, for eksempel kan talemåte avsløre klasse eller geografi (Bourdieu, 1986, s. 245). Den klassebestemte fordelingen av kulturell kapital handler om at ikke alle foreldre har økonomiske og kulturelle forutsetninger til å gi barna skolegang utover det som er nødvendig for å reprodusere arbeidskraft (Bourdieu, 1986, s. 245). Den kroppslige kulturelle kapitalen forutsetter 'oppsparing' av kulturell kapital i kroppslig forstand, som danning, og tilegningen koster i form av investering av tid (Bourdieu, 1986, s. 244). Best forutsetning for å oppnå kroppslig kulturell kapital har barn hvor arbeidet med overføring og ervervelse begynner tidlig, hvor fritid kan brukes til å tilegne seg mest mulig kulturell kapital, og kapasiteten til å kunne møte de kulturelle kravene i en forlenget ervervelsesprosess er til stede (Bourdieu, 1986, s. 246). På denne måten kan kulturell kapital arves.

Den objektiverte kulturelle kapitalen knytter seg til objekter som skriftlige ting og malerier. Disse kan kjøpes og selges, og kan dermed direkte overføres til økonomisk kapital, for eksempel gjennom å selge en samling kunst (Bourdieu, 1986, s. 246). I tillegg må man kunne 'konsumere' kunsten (Bourdieu, 1986, s. 246-247). Denne formen for konsumering reproduseres gjennom oppdragelsen, og handler om evnen til å se kunst uten hensyn til

---

⁴⁶ Habitus viser til det sosiale rommet og hvordan mennesker eksisterer i det (Bourdieu, 1977, s. 86).

⁴⁷ I tillegg til disse tre, opererer Bourdieu med begrepet 'symbolsk kapital' (*symbolic capital*). Dette viser til kapitaler som er oppfattet og anerkjent som legitime (se også Skeggs, 1997, s. 8).

funksjon (Bourdieu, 1995, s. 47). Dermed innebærer kulturell kapital både økonomiske forutsetninger (at man har økonomiske midler til å for eksempel erverve en kunstsamling), og symbolsk kapital (som forutsetter at man har den kulturelle kapitalen til å konsumere kunstsamlingen) (Bourdieu, 1986, s. 247).

Den institusjonaliserte formen handler om kulturell kapital i form av akademiske kvalifikasjoner. En slik akademisk kvalifikasjon gir innehaveren en akseptert og varig garanti for kulturell kompetanse. Menneskers kvalifikasjoner kan dermed sammenlignes, og det skapes et skille mellom dem med og uten offentlig anerkjent kompetanse som henger sammen med konkurranse innenfor rekruttering. De uten kompetanse må hele tiden bevise at de er kvalifisert. Det skapes en sammenheng mellom kulturell og økonomisk kapital, ettersom en særlig kulturell kapital eller akademisk utdanning garanterer en særlig økonomisk verdi (Bourdieu, 1986, s. 247-248).

3.4.2 Sosial kapital

Sosial kapital er betegnelsen på de faktiske og mulige ressursene i det å inneha et stabilt nettverk av mer eller mindre institusjonaliserte relasjoner som består av gjensidige bekjentskaper og anerkjennelse (Bourdieu, 1986, s. 248). Hvor mye sosial kapital man har kommer an på størrelsen av nettverket som en person kan mobilisere effektivt, og på mengden kapital som hver enkelt i hans kontaktnett innehar (Bourdieu, 1986, s. 249). Tilhørigheten til slike grupper gir 'medlemmene' en legitimering som er kollektivt eid av gruppen. Hva som gir tilhørighet til gruppen, kan variere. Det kan blant annet handle om familienavn, klasse eller skole. Relasjoner innebærer forpliktelser som blir subjektivt følt, som respekt og vennskap, eller institusjonelt garantert gjennom rettigheter (Bourdieu, 1986, s. 249-250).

Opprettholdelsen og etableringen av gruppene forutsetter anerkjennelse av nærhet i fysisk, økonomisk og sosialt rom (Bourdieu, 1986, s. 249), og reproduksjon av sosial kapital forutsetter uopphørlig sosialisering hvor anerkjennelsen bekreftes (Bourdieu, 1986, s. 250). Dermed eksisterer ikke sosial kapital uavhengig av andre mennesker, både fordi den forutsetter anerkjennelse fra andre, og fordi de øvrige kapitalene har en forsterkende effekt på de kapitalene en person har selv (Bourdieu, 1986, s. 249).

Gruppetilhørighet skaper en avgrensning fra andre, og alle medlemmer i gruppen har et ansvar for å verne den. Hvert nytt medlem setter gruppen i fare, fordi vedkommende kan endre, redefinere eller utvanne den. Ekteskap vil dermed ofte ikke bare være et individuelt anliggende, men hele gruppens, for eksempel familien eller klassen (Bourdieu, 1986, s. 250). Selv om en gruppe mister monopol, eksempelvis gjennom å ikke kunne arrangere ekteskap,

kan kontrollen opprettholdes med en «slik gjør vi det her»-logikk⁴⁸, gjennom alle institusjonene som favoriserer legitime utvekslinger. Dette kan gjøres gjennom å skape «anledninger» eller «praksiser» som bringer gruppen sammen, som virker forsiktede, men som søker å holde gruppen mest mulig homogen. Slike «anledninger» kan blant annet være fester og ball, eller knyttes til skoler og bosteder (Bourdieu, 1986, s. 250).

Ifølge Bourdieu, kan man inneha arvet sosial kapital, symbolisert ved et «stort» navn som kan omdanne mer perifere kontakter til varige relasjoner. Disse menneskene er ettertraktet for sin sosiale kapital, siden det at de er velkjent gjør dem verdt å kjenne (Bourdieu, 1986, s. 250). De trenger ikke legge like mye innsats inn i sine bekjentskap, for når de utøver sosialiseringarbeid er det veldig produktivt (Bourdieu, 1986, s. 251).

Videre skriver Bourdieu at hver gruppe har en form for institusjonalisert delegasjon som representerer gruppen, uttaler seg og handler i dens navn, og utøver makt som speiler gruppens sosiale kapital utover bare representanten. Personen er gruppen personifisert, og folk kjenner igjen gruppen på denne personen. Dette kan være en *pater familias* eller et annet familieoverhode som uttaler seg på familiens vegne i alle offentlige anliggende. Personen er ansvarlig for å forsvare gruppens kollektive ære, og kan utvise medlemmer av gruppen for å beskytte gruppen som helhet (Bourdieu, 1986, s. 251). Vedkommende står også i posisjon til å misbruke sin stilling og bli leder av en slags personkult (Bourdieu, 1986, s. 252).

3.4.3 Ansiennitet og smak

I tillegg til særlig økonomisk og kulturell kapital, vil personers «sosiale løpebane» - hvordan man har tilegnet seg, og forholder seg til, det man eier - spille inn (Bourdieu, 1995, s. 81). En viktig påvirkningsfaktor til den sosiale løpebanen knytter seg til ansiennitet i borgerskapet (Bourdieu, 1995, s. 81). En måte ansienniteten kommer til uttrykk på, er gjennom forholdet til den legitime kulturen. Bourdieu påpeker hvordan «[...] smak kan være en spesiell god markør for «klasse»» (Bourdieu, 1995, s. 45). En persons smak henger sammen med økonomisk og sosial kapital, og henger tett sammen med det klassemessige habitus: «Smak klassifiserer, og smak klassifiserer den som klassifiserer» (Bourdieu, 1995, s. 52). Hvilket forhold til for eksempel kunst man har, er «[...] forutbestemt til å ha som sosial funksjon å legitimere sosiale forskjeller – om en vil det eller ikke, om en vet det eller ikke» (Bourdieu, 1995, s. 385).

Følelsen for kunst kan mer eller mindre ubevisst være noe man har fått gjennom familien (Bourdieu, 1995, s. 46). Oppvekst i et høykulturelt hjem kan føre til en mer instinktiv

---

⁴⁸ «the logic of laissez-faire» (Bourdieu, 1986, s. 250)

følelse for høykulturen, uten nødvendigvis å ha reflektert rundt dette. De som har tilhørt borgerskapet i lang tid, har pleiet omgang med den legitime kulturelle kapitalen lenge og fått et nært forhold til den. Det å ha en slik «[...] direkte erfaring med kulturen eller ha en ren fornøyelse av den» (Bourdieu, 1995, s. 45) er regnet som 'finere' enn at forholdet til kultur bærer preg av å være innlært, eksempelvis gjennom utdanning.

Oppkomlinger, som har anskaffet kulturell kapital gjennom egen innsats og utdanning, har ikke møtt kultur på samme direkte måte som borgerskapet. Dermed mangler oppkomlingene dette nære og personlige forholdet til kulturen. De forholder seg for eksempel ikke til det høykulturelle (Bourdieu, 1995, s. 82). Småborgerskapet kjennetegnes av en overdreven ærbødighet for all kultur (Bourdieu, 1995, s. 134). De har ikke den samme kulturelle kapitalen som overklassen, og deres eneste virkelige kapital er moralen, som vernes om gjennom velvilje og takknemlighet (Bourdieu, 1995, s. 157). Den lavere klassen vektlegger blant annet renslighet og orden i smak (Bourdieu, 1995, s. 191). Dette henger sammen med ønsket om å motarbeide borgerskapets fordommer mot dem.

3.5 Beverley Skeggs – respektabilitet og delegitimisering

En annen som har undersøkt den moderne arbeiderklassen er den britiske sosiologen Beverley Skeggs. I likhet med Bourdieu tar hun opp forholdet mellom moral og klasse. I boken *Formations of Class and Gender. Becoming respectable* (1997) argumenterer hun for hvordan klasse er en viktig faktor når det kommer til kjønn, identitet og makt i det moderne samfunnet⁴⁹. Skeggs bruker Bourdieus teori som rammeverk for en etnografisk studie om situasjonen for arbeiderklassekvinner i Nord-England i 1990-årene, og hvordan de forstår sin situasjon.

Skeggs argumenterer for at det å være respektabel er det mest altomfattende kjennetegnet på klasse (Skeggs, 1997, s. 1). Å være respektabel er særlig viktig for de gruppene som ikke oppfattes som respektable, og en av disse er gruppene er arbeiderklassekvinner. Skeggs mener at middelklassens observasjon og forståelse av

---

⁴⁹ De øvrige klasse-teoretikerne som er nevnt, har ikke forholdet mellom kjønn og klasse som sitt hovedanliggende. Bourdieu skrev imidlertid boken *Den maskuline dominans* (2000), hvor han utdyper forholdet mellom kjønnene, og blant annet skriver om sammenhengen mellom kjønn og habitus. Heather Brown argumenterer i boken *Marx on Gender and the Family* (2012) for at Marx og Engels omtaler kvinner og familie i større grad enn man har inntrykk av. Hun viser blant annet til teksten *Den hellige familie*, hvor Engels og Marx sympatiserer med en prostituert arbeiderklassekvinne (Brown, 2012, s. 38-39), *Det kommunistiske manifest*, hvor de skriver om utnyttelsen av arbeiderklassekvinner og barn som billig arbeidskraft (Brown, 2012, s. 83), og *Kapitalen*, hvor de nevner at kvinner i arbeid i større grad er fri fra ektemenn og fedre (Brown, 2012, s. 98). Engels skrev i tillegg boken *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats* (1884), hvor han blant annet ser på forholdet mellom kvinneundertrykkelse og kapitalistisk patriarkalismen.

arbeiderklassekvinnens seksualitet og utseende har bidratt til at arbeiderklassebegrepet i det hele tatt oppstod (Skeggs, 1997, s. 1-4). Respektabilitet handler om hvordan arbeiderklassen «opplever at verdien og omdømet er knytt til måten ein tek hand om sin eigen heim, kropp og seksualitet på» (Mathisen, 2019, s. 250). Den henger sammen med hvordan en oppfatter seg selv (Skeggs, 1997, s. 1) og hvordan en tror en blir oppfattet av andre (Skeggs, 1997, s. 4).

Det knytter seg en rekke negative konnotasjoner til arbeiderklassen og arbeiderklassekvinner, blant annet at de er «[...] dangerous, polluting, threatening, revolutionary, pathological and without respect» (Skeggs, 1997, s. 1). Den mest fundamentale klassemarkører handler om utestengelse, og arbeiderklassekvinner blir utestengt fra arbeidsmarkedet, utdanning, kulturell kapital og på handelsarenaer. Fordi arbeiderklassekvinner blir assosiert med urespektabilitet, blir de delegitimisert (Skeggs, 1997, s. 162).

Kvinnene Skeggs undersøkte likte ikke de sosiale omgivelsene de var tilknyttet (Skeggs, 1997, s. 4), og var opptatt av å markere avstand til mennesker de mener representerer det urespektable i arbeiderklassen (se kapittel 5 i *Formations of Class and Gender*). De ønsket ikke å kreve anerkjennelse for sin bakgrunn, men ønsket i stedet å fjerne seg fra arbeiderklasseidentiteten:

They disidentified and they dissimulated. Theirs was a refusal of recognition rather than a claim for the right to be recognized. It was a denial of the representations of their positioning (Skeggs, 1997, s. 74).

Det er nettopp i forsøket på å skjule klassetilhørigheten, disidentifikasjonen, at man avslører den: «[Class] was displayed in their multitudinous efforts *not to be* recognized as working class» (Skeggs, 1997, s. 74).

Arbeiderklassekvinner søker anerkjennelse, som henger sammen med verdivurderingen fra seg selv og andre. Å være respektabel indikerer at de har verdi (Skeggs, 1997, s. 161). Anerkjennelse er svært viktig for hvordan subjektiviteten klassifiseres, og Skeggs argumenterer for at erfaringer med å bli klassifisert og posisjonert av andre får følger for subjektivitetens konstruksjon (Skeggs, 1997, s. 4). Videre undersøker Skeggs hvordan arbeiderklassekvinnen historisk har blitt opplært til å sette pris på huslige plikter, som gjorde det lettere å holde arbeiderklassen under kontroll samtidig som det ga barn som igjen kunne bli billig arbeidskraft. Det huslige idealet hang tett sammen med respektabilitet, som kom fra

høyere klasser, og som ble innført for å skape et skille mellom respektable kvinner, og kvinner som ikke var respektable (Skeggs, 1997, s. 13).

3.6 Karin Sveen og klasse i Norden i dag

I dagens Norden er forskningen på klasse innenfor ulike felt i utvikling, og interessen for klasse i samfunnet er økende. Innenfor sosiologien er man opptatt av klasses betydning i det moderne samfunnet⁵⁰. Det er blant annet skrevet avhandlinger og bøker som tar for seg eliten og arbeiderklassen i Norge, og sosial mobilitet⁵¹. Også innenfor litteraturforskningen er det stor interesse for klasseperspektivet. Særlig har denne forskningen dreiet seg om arbeiderlitteratur⁵², og det er blant annet skrevet flere litteraturvitenskapelige doktoravhandlinger om klasse de siste årene⁵³. Interessen for klasse kan også sees i selve litteraturen⁵⁴. Flere har skrevet om oppvekst i arbeiderklassen⁵⁵, og endret klassesituasjon har gitt nye former for arbeiderlitteratur⁵⁶. Klasse i litteraturen engasjerer, og hvordan man skal og hvem som kan skildre arbeiderklassen skaper debatt⁵⁷.

---

⁵⁰ Det er en pågående diskusjon innenfor sosiologien om klassebegrepets relevans. Ulrich Beck er blant dem som mener at klasse i realiteten er et uaktuelt begrep (se blant annet Beck, 2004a og Beck 2004b). I Skandinavia kan det synes som at klassebegrepet står sterkere, og mange støtter seg på en mer bourdieusk klasseforståelse. Se blant annet Flemmen (2009); Flemmen, Jarness og Rosenlund (2019); Flemmen og Toft (2019).

⁵¹ Eksempelvis Toft (2018); Hjellbrekke og Korsnes (2012); Hjellbrekke og Korsnes (2005); Hansen og Ljunggren (2021)

⁵² Det er blant annet utgitt en rekke antologier om emnet, blant disse *Från Nexø till Alakoski. Aspekter på nordisk arbetarlitteratur* (Vulovic mfl., 2011), *Från Bruket till Yarden. Nordiska perspektiv på arbetarlitteratur* (Jonsson mfl., 2014), «*inte kan jag berätta allas historia?*» *Föreställningar om nordisk arbetarlitteratur* (Agrell mfl., 2016), *Stempelslag. Lesningar i nordisk politisk litteratur* (Diesen, Karlsen og Stengrundet, 2016), *Hva er arbeiderlitteratur? Begrepsbruk, kartlegging, forskningstradisjon* (Hamm, Mathisen og Neple, 2017), og *Arbetsförfattaren. Litteratur och liv* (Fahlgren, Mattson og Williams, 2020). Se også den svenske litteraturprofessoren Magnus Nilssons introduksjonsbok *Arbetarlitteratur* (2006).

⁵³ Blant dem er Fyksen (2018) og Mathisen (2019). Se også Fyksens antologi *Alminnelige arbejdsfolk. Om Alf Prøysens prosaforfatterskap* (2013), Mathisens bidrag til *Från Bruket till Yarden* (Mathisen, 2014b), og hennes anmeldelse av Fyksens antologi (Mathisen, 2014a).

⁵⁴ Det påpekes av Magnus Nilsson at arbeiderlitteratur fått et oppsving (Nilsson, 2016, s. 131)

⁵⁵ Eksempler på bøker om oppvekst i arbeiderklassen kan være Susanna Alakoski med *Svinalängorna* (2006) og Åsa Linderborgs *Mig äger ingen* (2007).

⁵⁶ I *Från Nexø till Alakoski. Aspekter på nordisk arbetarlitteratur* argumenteres det for at endret klassesituasjon gir nye former for arbeiderlitteratur (Vulovic mfl., 2011). I antologien *Arbetets ansikten. Arbetardikt i Sverige under ett sekel* (1998) argumenterer Lars Furuland for at innvanderlitteratur er en type arbeiderlitteratur, som er blitt vanligere (Furuland, 1998, s. 292). Skandinaviske eksempler på innvanderlitteratur som tematiserer klasse er Jonas Hassen Khemiris roman *Ett öga rött* (2008), Yahya Hassans diktsamlinger *YAHYA HASSAN* (2013) og *YAHYA HASSAN 2* (2019), Zeshan Shakars *Tante Ulrikkes Vei* (2017), og Maria Navarro Skarangers roman *Alle utlendinger har lukka gardiner* (2015). I tillegg har Skaranger blant annet skrevet romanen *Emily forever* (2021), som tematiserer klasse.

⁵⁷ Et eksempel er Édouard Louis' roman *En finir avec Eddy Bellegueue* (2014), som skildret den moderne franske arbeiderklassen, preget av vold, homofiendtlighet og rasisme. Forfatteren Kjartan Fløgstad kritiserte Louis' fremstilling av arbeiderklassen i essaysamlingen *Etter i saumane. Kultur og politikk i arbeidarklassens hundreår* (2016), og mente at roman ga «klasserassistiske skildringer» (s. 287), demoniserte arbeiderklassen og

Blant dem som har skrevet om oppvekst i arbeiderklassen er Karin Sveen. I 2000 utga hun det livsfilosofiske essayet *Klassereise*, om overgangen fra arbeiderklasse til middelklasse i det sene 1900-tallets Norge. Boken ligger i grenseland mellom litteratur og forskning, i kraft av å både basere seg på personlig erfaring, samtidig som det er et essay, som tilsier en teoretisk tilnærming. Med dette tar Sveen opp tråden fra den svenske idéhistorikeren Ronny Ambjørnsen, som i sitt essay *Mitt förnamn är Ronny* (1996) skildrer sin egen klassereise gjennom utdanning. I sitt essay diskuterer Sveen klasse og klassereiseproblematikken. Hun bruker sin egen erfaring som rammefortelling for å fortelle om hvordan Norge har forandret seg, og hvordan hun selv har foretatt en klassereise fra arbeiderklassebarn til akademiker.

Sveen er opptatt av hvordan klassebegrepet kan være problematisk. Utenfra kan en persons sosiale bakgrunn virke tilstrekkelig til å fastslå personens klassetilhørighet. Sveen trekker imidlertid frem viktigheten av personens tanker og følelser for tilhørigheten: «Opplevd innenfra handler den like mye om rundt bånd og innestenghet, som om samhörighet og fellesskap» (Sveen, 2000, s. 81). Hun mener blant annet at klassebegrepet ikke er «[...] skapt for å beskrive personer, men plassering i samfunn og arbeidsliv» (Sveen, 2000, s. 75), og at begrepet sier «[...] ingen ting om individualitet eller det interne hierarkiet med de skarpt adskilte grupperinger» (Sveen, 2000, s. 76). For eksempel har ulik utdanning innad i arbeiderklassen skapt skiller innad i klassen (Sveen, 2000, s. 76).

Sveen trekker frem Bourdieus tanker om at tilgangen til og avhengigheten av arbeid og inntekt er viktig for klassebestemmelse. I tillegg føyer Sveen til «[...] nærheten til ‘det risikable’» (Sveen, 2000, s. 78) som en viktig faktor for klassetilhørighet. Dette handler om at mennesker som tilhører høyere klasser gjennom sin utdanning og økonomiske midler kan unngå ulike typer risiko (Sveen, 2000, s. 78). Dette handler blant annet om valg av bosted og muligheten for å kunne bevare god helse. De lavere klassene kan ikke kjøpe seg fri, og løper dermed en risiko med verre bosituasjon, feilernæring og skader.

3.6.1 Klassen kontra individet

Individualismen er et problem når klassereiser blir en realitet. Samfunnet blir forstått som «[...] en samfunnsstige å klatre i på jakt etter penger og posisjoner» (Sveen, 2000, s. 85). Det er «de beste» (Sveen, 2000, s. 85) som blir belønnet i dette samfunnet. Dette kan oppfattes

---

fremstilte klassereisen som den eneste løsningen på problemene til hovedpersonen i Louis' roman. Fløgstads kritikk startet en debatt mellom Fløgstad og Louis i *Morgenbladet*. En oppsummering og kommentering av debatten kan leses i Kjerstin Aukrust og Kristian Lødemel Sandbergs artikkel «Arbeiderklasse, Édouard Louis og Kjartan Fløgstad. Et kritisk tilbakeblikk på debattene rundt *Farvel til Eddy Bellegueule* i Frankrike og Norge» (2018).

både egoistisk og overfladisk. Skram snakker om at særlig Petra har vanskelig for å støtte andres klassereise når hun selv har mislykkes i sin egen. Eksempelvis trekker Sveen frem at utdanning er «[...] det sosiokulturelle omdreiningspunkt som medførte at så mange av oss fra arbeiderklassen havnet på klassereisen» (Sveen, 2000, s. 85), og derfor spiller en stor rolle i det moderne samfunnet.

Arbeiderklassebarn blir i større grad enn middelklassebarn betraktet som avkom av sine foreldre (Sveen, 2000, s. 88). Dersom arbeiderklasseforeldre støtter sitt barn i å ta utdanning, handler det om et ønske om at ens barn skal kunne utnytte mulighetene de selv ikke hadde (Sveen, 2000, s. 88). Dette er imidlertid ikke en udelt positiv holdning. Et barn som har høyere utdanning enn sine foreldre, kan føre til at foreldrene føler seg «sosialt degradert» (Sveen, 2000, s. 88), og at de står utenfor kollektivet (Sveen, 2000, s. 89). Arbeiderklasseforeldre som forholder seg passive eller motarbeider sitt barns utdanning, kan gi uttrykk for at det er nettopp denne drømmen om «individuell ambisiøsitet» (Sveen, 2000, s. 89) som er problematisk. Ønsket om utdanning blir tolket som selvrealisering og egoisme (Sveen, 2000, s. 89).

3.6.2 Klassereisen

Sveen har klassereisen som omdreiningspunkt i sitt essay. Hun viser hvordan klassereisen ikke er en idé alene, men også knytter seg til «erfaring» (Sveen, 2000, s. 117). Ens klassetilhørighet har mye å si for en persons identitet og rolleforståelse i samfunnet (blant annet Sveen, 2000, s. 96-97). Derfor er ikke klassereisen, selv om den går oppover, nødvendigvis uproblematisk. En ny klasse vil innebære møter med nye roller og en endret identitet:

Hvor sterk opplevelsen av dette doble bånd til den sosiale klassen er, bestemmer også til en viss grad om tilhørigheten for den klassereisende er å finne i den forgangne eller den kommende tid. Tilhørighet kan med andre ord like gjerne være et prospektivt som et retrospektivt fenomen. [...] Men ofte utspiller den seg som et sett av subtile og kvalfulle ambivalenser på et sted mellom tradisjon og fornyelse, og kan disponere for en fornemmelse av forskjell mellom mennesker, som begrenser evnen til å forstå likhet (Sveen, 2000, s. 81).

Personen kan føle seg splittet mellom klassen vedkommende kommer fra, og klassen vedkommende skal tilpasse seg til. Denne sosiale splittelsen ser man igjen i mye av Sveens

litteratur, blant annet i fortellesamlingen *Døtre* fra 1980 (Hamm, 2020, s. 101-104). En person kan for eksempel føle seg splittet mellom tilhørigheten til arbeiderklassen og friheten i overklassen (Faldbakken, 1979b, s. 47; Sveen, 2000, s. 11, 26, 52, 62-63, 216). Klassereisen betyr med andre ord ikke at forholdet til den lavere klassen er avsluttet. Det er noe som individet må forholde seg til selv etter at vedkommende har forlatt arbeiderklassen.

4. Romananalyse - Hvordan etablerer Skram klassesituasjonen?

Da vi i innledningen reflekterte rundt Skrams prosjekt med *Hellemyrsfolket*, så vi at hun i brevene gir uttrykk for at klasse er noe mer enn bare økonomi. I dette kapitlet skal jeg gjennom analysen av romanene vise hvordan Skram beskriver samfunnet og menneskene i det, med utgangspunkt i de fire hovedpersonene og klassereisemotivet. Hvordan fremstår det 'skramske' klassebegrepet, og hva sier Skram om fenomenene klasseteoretikerne og forfatterne løfter frem og drøfter?

4.1 *S. G. Myre*

Handlingen i *S. G. Myre* (1890)⁵⁸ begynner i 1856, og åpner med 19 år gamle Sivert Jensen, som arbeider hos kjøpmann Munthe i Øvregaten. Han er arbeidsom og godt likt både av Munthe-familien og tjenestefolkene. Ulykken inntreffer når han blir for nærgående med Lydia Munthe, datteren i huset, og blir oppsagt. Dette tør han ikke si hjemme hos sine arbeidsomme og svært kristne foreldre. Etter hvert blir Sivert ansatt i handelsboden til kjøpmann Virs, men blir avskjediget når de oppdager at Sivert i lengre tid har stjålet fra butikken. Han får arbeid i en bod som eies av den rike konsul Smith, og betaler tilbake sin gjeld. Det er under tiden hos Virs han møter Petra Frimann.

Petra Frimann har nylig kommet til byen fra Nordfjord med sin familie. Hun bor sammen med sin fordrukne far, som er stevnevitne, og søsknene, blant annet søsteren Andrea. Andrea er lite arbeidsvillig og glad i menn, mens Petra er arbeidsom og har ambisjoner om å stige i rang. Petra føler seg bedre enn dem, særlig når hun blir husjomfru hos konsul Smith. Smith og Petra innleder et seksuelt forhold. Han blir Petras store kjærlighet, og hun håper å bli hans hustru. Forholdet er fra Smiths side imidlertid rent seksuelt, og han forlover seg i stedet med Lydia Munthe. For å få Petra ut av huset, ønsker Smith at Petra gifter seg med Sivert. Sivert svermer for Petra, og Smith lover at han skal få overta bodhandelen om han gifter seg. Petra er ikke like glad i Sivert, men sier ja til Siverts frieri fordi ekteskapet er praktisk og økonomisk gunstig.

4.1.1 Sivert som arbeider

Skram etablerer allerede fra begynnelsen av *S. G. Myre* hvordan menneskene eksisterer i det hun beskriver som et klassesamfunn i marxistisk forstand. Hun introduserer hovedpersonen Sivert Jensen som lønnsarbeider for kjøpmann Munthe, uten verken utdanning eller

---

⁵⁸ Alle referanser til *S. G. Myre* i dette kapitlet refereres til med årstallet 1890 og sidetall.

profitterende eiendom, og dermed i tråd med både Webers og Marx' definisjon av en arbeider i klassesamfunnet (Marx, 1918, s. 50; Weber, 2000, s. 55; jf. Møen, 2008, s. 13-14). Skram skildrer hvordan arbeideren Sivert er avhengig av overklassen som arbeidsgivere, på lignende måte som det står sentralt i Marx' samfunnsforståelse (Marx, 1918, s. 48). Til tross for dette, fremstilles Siverts arbeidssituasjon som lønnsarbeider ikke som et liv preget av konkurransejag eller profittkrav, slik Skrams samtidige Marx tegner det kapitalistiske samfunnet (Marx, 1918, s. 37). Skram viser i stedet hvordan arbeidet hos overklassen utgjør en stabilitet i Siverts tilværelse, og skaper trygghet og trivsel.

En viktig grunn til at arbeidssituasjonen oppfattes som positiv av Sivert, er hans opplevelse av å være en etterspurt arbeider. Egentlig er Sivert kun ansatt som løpergutt på Munthes kontor, men fordi han er en dyktig arbeider som kan arbeide raskt og grundig, utvides hans stilling til også å være husgutt i Munthes hjem etter arbeidstid. Skram viser hvordan Siverts arbeidsevne gir ham sikkerhet mot oppsigelse, ettersom Munthe-familien ikke vil være ham foruten og han ikke uten videre kan erstattes med en annen arbeider. Dermed viser Skram til et poeng som Weber utarbeider noen år senere, nemlig at arbeiderne er avhengig av at markedet etterspør arbeiderens kompetanse (Weber, 2000, s. 55). I stedet for å skildre Siverts situasjon bestemt direkte av overordnede markedskrefter, viser Skram hvordan etterspørselen arter seg på et mellommenneskelig nivå: Hvor godt likt Sivert er og hvordan han passer til arbeidet hos én enkelt overklassefamilie, bestemmer hvor trygg hans stilling er.

Videre tydeliggjør Skram hvordan den trygge stillingen hos Munthe gjør at Sivert lever opp til hans foreldres forventning om at han skal skaffe seg et trygt, velansett arbeid med god lønn. At Sivert kjenner på denne forventningen kommer frem i hans refleksjoner rundt at han har skiftet yrke, fra sjømann⁵⁹ til husgutt og løpergutt. I frykt for å skuffe dem, kan han ikke fortelle dem at han gikk på land fordi han har fått vannskrekk, men må lyve om at byttet av yrke var økonomisk motivert (1890, s. 3). Når foreldrene ser «[...] hvor godt han var kommen sig iver» (1890, s. 4) i stillingen hos Munthe, snur deres skeptisisme seg til støtte.

Gjennom foreldrenes forventning demonstrerer Skram hvordan arbeiderklassen mener at den beste måten å få et godt liv på, er gjennom arbeid, og i forlengelsen av dette, utnytte mulighetene som byr seg, for eksempel vurdere om et annet yrke gir høyere lønn. Denne fremstillingen overlapper med hvordan Weber i sine senere teorier skriver at arbeid er den viktigste ressursen for livssjanser for mennesker uten eiendom og utdanning (Weber, 2000, s.

---

⁵⁹ Siverts tilværelse som sjømann står helt sentralt i den foregående romanen *To Venner* (Skram, 1887b).

55). Samtidig ser Skram en sammenheng mellom status og å utnytte mulighetene i samfunnet, i tråd med Webers beskrivelse av hvordan menneskers fremtid er bestemt av hvordan man griper sine livssjanser (Weber, 2000, s. 55).

Selv om Sivert stortrives hos Munthe, gjør Skram det klart at dette ikke er en stilling Sivert har tenkt å bli værende i. Han ser i stedet for seg en lys fremtid innen handel: «[H]an [kunne] bli både gesel og mer, kontorist på Bryggen kanskje, eller få Stue selv – ingen kunde vide [...]» (1890, s. 4). Det er nettopp som bestyrer av en slik 'stue' Munthe arbeider. Sivert drømmer med andre ord om å ikke bare bedre sin status innad i arbeiderklassen, men å tilhøre overklassen han arbeider for. Han ser ingen hindringer for at dette skal bli en realitet, så lenge han arbeider hardt nok, slik hans foreldre har snakket om. Sivert legger vekt på at «[...] han var jo bare 18 år» (1890, s. 4) og har livet foran seg, og ser for seg at tilhørigheten til overklassen kommer til å være langvarig.

Ifølge Bourdieu fordrer gruppetilhørighet at medlemmer anerkjenner hverandre (Bourdieu, 1986, s. 248). Skram lar leseren forstå hvordan anerkjennelse er viktig for Sivert, og at han blir anerkjent av sin arbeiderklassefamilie for yrkesvalg og arbeidsmoral. Samtidig anskueliggjør Skram hvordan Sivert også har inntrykk av anerkjennelse fra overklassen, som roser hans arbeidsdyktighet. På samme måte som Bourdieu skildrer situasjonen i 1960-tallets Frankrike, viser Skram at Sivert tolker overklassens anerkjennelse som uttrykk for gruppetilhørighet. Dette kommer til å bli viktig for Siverts klassereiseønske: Anerkjennelsen blir tolket som en invitasjon til å nærme seg overklassen, og bli en del av den.

Når Sivert drømmer om en lykkelig tilværelse i overklassen, beskriver Skram hvordan Sivert ser arbeid som veien til å bli en del av overklassen. I tillegg påpeker hun at det først og fremst er Munthes yrke Sivert ser som fristende og i sammenheng med overklassetilværelsen. Gjennom forståelsen av arbeid som veien til å bedre sin situasjon, lar Skram imidlertid Sivert avsløre sin arbeiderklassebakgrunn. Som tidligere påpekt, sammenfaller Skrams forståelse på dette punktet med Webers forståelse av arbeidernes livssjanser (Weber, 2000, s. 55). Samtidig lar Skram Sivert avsløre at han ser klassesamfunnets mekanismer som lite komplekse, og klassereisen som relativt ukomplisert, når han mener at et yrke med tilhørende økonomisk kapital, alene gir innpass i overklassen. Skrams beskrivelse anskueliggjør at Sivert ikke er bevisst eventuelle andre kapitaler som spiller inn på klassetilhørighet, og at hans forståelse med dette eksempelvis skiller seg fra Bourdieus tredelte kapitalbegrep, hvor økonomi kun er en del av det som bestemmer klasse (Bourdieu, 1986, s. 241). Som en slags parallell til Skeggs disidentifikasjonsbegrep (Skeggs, 1997, s. 74), skildrer Skram hvordan Sivert i

forsøket på å nærme seg overklassen, viser at han ikke kjenner til hva overklassetilhørighet betyr, og forsterker hans arbeiderklassebakgrunn.

4.1.2 Kontrasten mellom arbeiderklassen og den tiltrekkende overklassen

Skram viser imidlertid hvordan Sivert er oppmerksom på at hans tilværelse skiller seg fra overklassens, også utover det som har med økonomi å gjøre. Siverts far arbeider som bryggesjauer, og Siverts hjem er preget av dyster kristendom⁶⁰ og arbeidsmoral. Huset er ofte fullt av fremmede mennesker som deltar på oppbyggelsesmøter foreldrene holder. Moren ser en sammenheng mellom status, gudsfrykt og arbeid, og i samme åndedrag som hun mener at det vil gå Sivert godt «[...] når Du holder Deg te Herren fra ungdommen af» (1890, s. 40), kommenterer hun at «[...] Munthe gjerne kunde ta og forfremme Deg snart» (1890, s. 40). Hjemmet er ordentlig og ryddig inne, men det er begrenset plass og huset er lutende og sammensunket (1890, s. 29), og vitner om begrenset økonomisk kapital.

Å vektlegge orden er noe Bourdieu fremhever som kjennetegnende på arbeiderklassens smak (Bourdieu, 1995, s. 191). Samtidig har vekten på moral i Siverts hjem fellestrekk med Bourdieus skildring av småborgerskapet, hvis eneste virkelige kapital er moralen (Bourdieu, 1995, s. 157). Romanpersonenes inntrykk av sammenhengen mellom arbeid og religion, belyser et poeng i Webers senere teorier om at religionens og kapitalismens arbeidsmoral er den samme, og at arbeidet skal lede til frelse (Weber, 1995, s. 35-36). Videre kan ønsket om å gripe mulighetene som tilbys og følge 'den smale sti', være et uttrykk for at familien vil minimere sjansen for å ende som Sjur Gabriel og Oline på Hellemyren, hvor Siverts far, deres sønn, er oppvokst. I så fall lar Skram Sivert og hans familiens forhold til dem som står lavere i samfunnet enn dem, være i tråd med Marx' forståelse av småborgerskapet som er usolidariske og ønsker å sikre seg selv mot undergang (Marx, 1918, s. 46). Samtidig er det altså tydelig at Siverts familie, gjennom yrker, verdier og hjemmets tilstand, er knyttet til arbeiderklassen.

Skram viser, gjennom Siverts perspektiv, hvordan overklassens tilværelse oppleves som både annerledes og tiltrekkende. Sivert legger lite merke til konkrete objekter som kan knyttes til overklassens status, i motsetning til hvordan Bourdieu senere knytter objektivisert kulturell kapital til status i sine teorier (Bourdieu, 1986, s. 246-247). Foruten å kommentere at

---

⁶⁰ Religionstematikken er tydelig til stede gjennom alle romanene i *Hellemyrsfolket*, blant annet gjennom intertekstuelle referanser til salmer, Bibelen og kristne tenkere som Grundtvig. Flere Skram-forskere har påpekt religionens sentrale rolle, både i Skrams eget liv og som motiv i hennes verker. Se blant annet Krane, 1951, s. 37-41; Krane, 1961, s. 251-254; Engelstad, 1984, s. 160-163; Engelstad, 1978, s. 36-40, samt Blikstad, 2017, s. 82-89.

huset er pent og velforsynt, hvor «[...] alt var overflødig og af bedste sort» (1890, s. 4), er det i hovedsak den store vedboden Sivert trekker frem som illustrerende for overklassens hjem, et rom som er sterkt knyttet til hans rolle som arbeider.

Det er først og fremst en særlig stemning⁶¹ som kjennetegner overklassens liv for arbeiderklassen i Skrams roman. Sivert mener at Munthes hus ligger i «[...] den kjækkeste gaden i hele byen» (1890, s. 4), hvor «[...] der var husligt og hyggeligt [...], familjeliv liksom» (1890, s. 5). Om sommerkveldene:

[...] sat folk ude på de rummelige trætrapper med bænker og jernrækværk midt på husenes forside, og når de en sjælden gang skulde ned i sine haver, gik de tværs over gaden med bart hode, net så det kunde vært i Vestindien [...] (1890, s. 5).

Kontrasten mellom Siverts eget hjem og overklassens hjem er stor. Arbeiderklassehjemmet er preget av at huset stadig brukes som forsamlingslokale, fylt av mennesker Sivert ikke kjenner, hvor dommedagsfokusert religion gjør livet dystert, og arbeid blir meningen med tilværelsen. I overklassen er det god plass og anledning til fritid. Menneskene nyter livet om kveldene, og lar kravet om ordentlig påkledning ligge. Selv om overklassefamilien også er religiøse, lar Skram Munthes kones kommentar om at «Vorherre mener det ikke så bogstaveligt med alt det» (1890, s. 24) illustrere hvordan religionen ikke spiller en like stor og dyster rolle i for menneskers holdning til livet i overklassen. Det er denne stemningen som Sivert finner særlig tiltrekkende, og som gjør ham «[...] stolt af på en måde at høre til der» (1890, s. 5).

Stemning nevnes ikke spesifikt av klasseteoretikerne. Det er mulig de ville ha forstått den harmoniske stemningen som konsekvens av andre forhold. Flere tiår etter Skrams roman, trekker Bourdieu linjer mellom sterk økonomisk kapital og frigjøring av fritid, når han i sine teorier undersøker sammenhengen mellom økonomisk kapital og anledningen til å erverve kroppslig kulturell kapital (Bourdieu, 1986, s. 246). Samtidig understreker Bourdieu at et menneskes avhengighet av arbeid og inntekt, blir viktig for deres livsførsel, noe også den enda senere Sveen trekker frem i sitt essay (Bourdieu, 1995, s. 186; Sveen, 2000, s. 78). Det er nettopp gjennom livsstil, habitus, at Bourdieu mener klassetilhørighet uttrykkes (Bourdieu, 1977, s. 86).

---

⁶¹ Som vi så i resepsjonen, påpeker Kristian Elster i sitt essay om Skram (1928) hvordan Skram ikke hadde levd de ulykkelige livene som hun skildret, men at det nettopp var stemningen som var kjent for henne.

4.1.3 Overklassens syn på arbeideren

Samtidig som Sivert selv mener han er velkommen som medlem av overklassen, gjør Skram leseren oppmerksom på hvordan overklassen på ingen måte ser Sivert som tilhørende i eller likeverdig med deres klasse. Skram skildrer et tydelig maktforhold mellom overklassen og arbeiderklassen, både økonomisk og sosialt, på en måte som ligner det den samtidige Marx' påpeker i sin teori (jf. Birkeland, 1992b, s. 116). Sivert får tydelige ordrer om hva han skal gjøre, blant annet ærender ut av Øvregaten (1890, s. 13). Han er ikke en del av den hjemlige hyggen: Munthes kone avbryter Siverts lek med barna, for at han i stedet skal bli ferdig med sitt arbeid (1890, s. 7), mens Munthe ikke mener at Sivert er passende selskap for Lydia (1890, s. 19). Selv om ikke forholdet utelukkende er preget av utnyttelse i marxistisk forstand, eksempelvis ved at han får leke med barna utenom arbeidet og roses for arbeidsinnsats, er det tydelig at Sivert verdsettes som arbeider og ikke individ av overklassen. Deres holdning ligner Marx' beskrivelse av arbeiderklassens verdi for overklassen som varer og arbeidskraft (Marx, 1918, s. 42).

Skram tydeliggjør forholdet mellom overklassen og arbeiderklassen gjennom ulike tiltaleformer. Sivert tiltales med fullt navn, mens familien innad kaller hverandre med fornavn. Selv om Sivert ser seg selv som tilhørende hos Munthe-familien, omtaler han kjøpmann Munthe med etternavn, eller tittel og etternavn, og tiltaler ham som «hr. Munthe» (blant annet 1890, s. 51). Titler knyttet til status brukes også i omtale og tiltale av kvinner, men disse er ikke knyttet til yrke, og Sivert kaller Munthes kone 'madam' og deres datter Lydia 'jomfru'⁶². Det er med andre ord ikke en familiær tone mellom Munthe-familien og Sivert. Skram legger i det hele tatt stor vekt på å bruke yrkestitlene i omtale og tiltale av menneskene i romanene. Gjennom dette understreker hun at klasseinndelingen i samfunnet i stor grad var bestemt av personens yrke, slik også blant annet Camilla Collett viser i romanen *Amtmandens Døtre* (1854/55)⁶³. At familienavn danner en gruppe, som ekskluderer dem som ikke har det, har fellestrekk med måten Bourdieu bruker familienavn som konkret eksempel på en avgrenset gruppe som representerer en særegen sosial kapital på (Bourdieu, 1986, s. 249).

---

⁶² Brit Berggren har i boken *Da kulturen kom til Norge* (1994) skrevet om tiltaleformene 'jomfru', 'frøken', 'fru', 'madam' og flere, og hva de ulike tiltaleformene sa om menneskenes status i samfunnet.

⁶³ Camilla Collett og Amalie Skram var bekjente. Skram anmeldte Colletts bøker, og skrev blant annet rosende om Colletts essay *Mod Strømmen* (Engelstad, 1981, s. 99). De brevvekslet, og 12 brev mellom dem er bevarte fra Collett til Skram, men ingen fra Skram til Collett (se Garton, 2005). Som Antonie Tiberg påpeker i *Amalie Skram som kunstner og menneske* (1910) var Collett og Skram imidlertid svært ulike som forfattere, blant annet når det gjaldt kvinnesaken, hvor Skram hadde «[...] sympati ut fra sine egne erfaringer, som var langt brutalere end Camilla Colletts. Der ligger et svalg mellem *Amtmandens Døtre* og *Constance Ring*» (Tiberg, 1910, s. 103).

4.1.4 Overklassens syn på slektskap, ære og ekteskap

At Sivert har feilberegnet egen status og tilhørighet, blir svært tydelig når Sivert blir nærgående med Munthes datter Lydia, og de ligger sammen. Umiddelbart etter episoden, gir Sivert uttrykk for at han ikke ser noe i veien for at de to kan gifte seg, når de bare blir litt eldre: «Der hænder så mykkje, så ser umuligt ud» (1890, s. 17). Dette avvises kontant og med en hånletter av Lydia: «Så'n en gadegut, en bryggesjouersøn! Jo, det vilde være dejligt, ha ha! Lydia Munthe, – Min morfar, stiftamtmanden i familje med Småfylla!» (1890, s. 18). Siverts klassebakgrunn og slektskap gjør et ekteskap utenkelig for overklassedatteren.

Slik tydeliggjør Skram at selv om samfunnet åpner for at man kan jobbe seg oppover, gir ikke dette nødvendigvis tilgang til andre markeder enn arbeidsmarkedet, som ekteskapsmarkedet. Sivert kan ikke endre sin familiebakgrunn. Sammen med å vektlegge slektskapsforhold, uttrykker Lydias kommentar en indirekte forventning om at hun inngår ekteskap med en person med lignende klassebakgrunn. Forventninger om slike monopoliserte ekteskapsinngåelser, er i tråd med Webers skildring av standssamfunnet, hvor ekteskap utenfor standen er vanærende (Weber, 2000, s. 60-61). Videre er det Lydias foreldre som tar affære når Lydia forteller om episoden med Sivert, og sier ham opp. På samme måte som Skram, skildrer Bourdieu hvordan det er familieoverhodet som reagerer for å beskytte gruppen mot skammen et slikt forhold på tvers av klasser ville fått (Bourdieu, 1986, s. 251). Skram viser imidlertid hvordan det er Sivert, arbeideren uten verdi, som ekskluderes, og ikke datteren Lydia, slik Bourdieu skriver om å ekskludere medlemmer av gruppen hvis den er truet (Bourdieu, 1986, s. 251).

Skram tydeliggjør forholdet mellom ære og arbeid i samfunnet hun skildrer i *S. G. Myre*. Munthe vegrer seg for å avslutte Siverts arbeidsforhold, ettersom han er en svært nyttig arbeider. I samråd med sin kone, kommer han imidlertid frem til at Siverts handlinger krever mer enn en begrenset reaksjon. Skammen han har påført Lydia og familien er med andre ord større enn arbeiderens verdi, uavhengig av hvor etterspurt arbeideren er. At Skram beskriver et klassesamfunn med trekk fra standssamfunnet, kan forklares med at romanen tar for seg et samfunn i utvikling, hvor enkelte standsnormer henger igjen lengre enn andre.

Sivert reagerer med skam over å ha blitt oppsagt, og tenker på sine foreldre: «[D]i er aktenes folk, og det blir så'n skam for di» (1890, s. 52). Han har ikke levd opp til foreldrenes og arbeiderklassens forventninger om å utnytte sine muligheter på arbeidsmarkedet, slik Skram har beskrevet dem i tråd med Webers senere teori om arbeidet som fremste ressurs (Weber, 2000, s. 55). Dermed har Sivert forbrutt seg mot sin klasses livsførsel, og brakt skam

over familien, på lignende måte som i Webers beskrivelse av standssamfunnet (Weber, 2000, s. 61). Dette kan forklare at Skram skildrer Sivert som mer skamfull over at arbeidsforholdet er avsluttet, enn at han har hatt en affære med Lydia.

Skram lar Siverts avskjedigelse bli det første eksempelet på hvordan klassereisen innebærer en risiko. Sivert arbeider på overklassens nåde, og kan uten videre sies opp, selv om han er en verdifull arbeider. Skrams forståelse overlapper på dette punktet med Webers senere teorier, om risikoen som står sentral i klassesamfunnet, hvor man eksempelvis ikke har en sikkerhet dersom en mister arbeidet (jf. Møen, 2008, s. 13). Skram henter imidlertid om hvordan en løper en enda større risiko dersom man ønsker å foreta en bratt klassereise raskt, slik Sivert drømmer om. Som vi skal se, vil en eventuelt mislykket klassereise oppleves enda mer dramatisk, og skuffelsen over den mislykkede klassereisen vil prege personen videre i livet. Gjennom å bruke Sivert som eksempel, viser Skram hvordan et klassereiseønske ikke er tilstrekkelig for å gi en vellykket klassereise. Klassereisen er betinget av om overklassen godtar å dele sine privilegier med den klassereisende. Samtidig henter Skram om at Sivert mangler de psykiske forutsetningene for å lykkes i klassereisen, når han ikke forstår klassesamfunnets mekanismer, og blant annet ikke skjønner at han går for langt ved å tilby ekteskap til Lydia.

4.1.5 Distansering fra og trygghet hos de laveste i samfunnet

Skram skildrer hvordan Sivert er svært bevisst på sitt slektskap til besteforeldrene Sjur Gabriel og Oline på Hellemyren. I starten av *S. G. Myre* beskriver Skram hvordan både han og foreldrene ønsker å distansere seg fra dem, og begrenser kontakten til det absolutt minimale⁶⁴. Dette ligner Bourdieus tanker om at manglende sosialisering hindrer opprettholdelse av gruppetilhørighet (Bourdieu, 1986, s. 249-250). Skram lar Oline og Sjur Gabriel på Hellemyren representere menneskene som står lavest i klassesamfunnet. Sivert mener at Hellemyren er klassereisens verst tenkelige utfall, og som mislykket arbeider vil dette være «[...] just høveligt sted for ham» (1890, s. 94). Besteforeldrenes lave status ville ifølge Bourdieus forståelse blitt speilet i mangelen på de ulike kapitalene han mener bestemmer klassesamfunnet (Bourdieu, 1995, s. 81). Oline og Sjur Gabriel lever på et økonomisk eksistensminimum, i et skittent og uordentlig hjem, som både distanserer dem fra

---

⁶⁴ Siverts trang til å fjerne seg fra farmoren er et sterkt tilbakevendende motiv både i *To Venner* (Skram, 1887b) og *S. G. Myre* (Skram, 1887c). Dette forholdet står sentralt i naturalistiske lesninger av *Hellemyrsfolket*, hvor dette tolkes som et forsøk på å unngå den uunngåelige biologisk bestemte determinismen. Siverts forhold til farmoren er ikke tema for denne avhandlingen.

overklassen og det Bourdieu mener kjennetegner arbeiderklassens smak (Bourdieu, 1995, s. 191). Utover sporadisk kontakt med barna lever paret i ensomhet, de har ingen stabile nettverk eller nyter noen anerkjennelse. Etter Bourdieus begreper har de dermed forsvinnende lite sosial kapital (Bourdieu, 1986, s. 249). De har heller ingen utdanning, gjenstander eller dannelse som skulle tilsagt kulturell kapital i noen form, etter Bourdieus beskrivelse av begrepet (Bourdieu, 1986, s. 243-248).

Skram tydeliggjør besteforeldrenes sosiale status gjennom deres utpregede dialektbruk⁶⁵ og tilknytning til 'strilelandet', slik Bourdieu på lignende vis påpeker at talemål kan avsløre klasse og geografi (Bourdieu, 1986, s. 245). Setninger som «Onkort lyt Du ha i Deg [...] dabmæ Du inkje svelt ihel» (1890, s. 92), plasserer paret i området utenfor byen. Mennesker som lever her, blir av byfolk behandlet som annenrangs borgere, og står nederst i samfunnet. Skram tydeliggjør strilenes status eksempelvis gjennom skildringer av bybildet, hvor strilene, som skal handle, stikker seg ut med praktiske, tradisjonelle klær og hard mine (1890, s. 166-167), og latterliggjøres av tjenestepikene, som ser strilene som «arvefjender» (1890, s. 167)⁶⁶. Skram lar Siverts far snakke gatebergensk bydialekt, og har lagt av seg striledialekten han snakket som barn i *Sjur Gabriel* (1887a). Han distanserer seg dermed fra strilelandet, samtidig som han markerer arbeiderklassetilhørighet.

Videre kan Sjur Gabriel og Oline ligne representanter for det Skrams samtidige Marx betegner som filleproletariatet. Paret arbeider ikke, og livnærer seg blant annet av tyveri (eksempelvis 1890, s. 93), slik Marx mener filleproletariatet står utenfor produksjonsprosessen, og skaffer seg penger på uærlig vis (Marx, 1934, s. 67). Samfunnet Skram skildrer oppfatter Sjur Gabriel og Oline som så verdiløse, at de ikke engang utnyttes til å støtte overklassen, i motsetning til det Marx i sine teorier kritiserer filleproletariatet for (Marx, 1918, s. 46). Skram tar imidlertid ikke avstand til paret i sin roman, slik Marx fordømmer filleproletariatet (Marx, 1918, s. 46; Marx, 1934, s. 67). Skrams fremstilling speiler hennes ønske om å skildre med vekt på medlidenhet og forståelse ovenfor dem på bunnen av samfunnet, slik hun skriver i brevene sine at hun ønsker (Skram, 1976, s. 123). Som følge av dette, lar Skram leseren møte Sjur Gabriel og Oline med sympati og ser deres

---

⁶⁵ Det er gjort flere gode og omfattende studier om dialektbruken i *Hellemysrfolket*. Blant disse er artikkelen «En romansyklus om språk – blant annet» av Willy Dahl (1996), hvor han påpeker hvordan Skram bruker språket bevisst for å tydeliggjøre sosiale forskjeller (s. 70-74), og Ingar Hauges masteroppgave *Dialektinnslag i Amalie Skrams «Hellemysrfolket»* (1940).

⁶⁶ Flere forskere utforsker forholdet mellom byfolk og stril i forbindelse med Skram og *Hellemysrfolket*. Se blant annet Haavet (1993, s. 21-28); Aasen (1993, s. 5-6); Dahl (1984, s. 55).

verdi som mennesker, særlig ettersom hun i *Sjur Gabriel* (1887a) skildret hvordan paret havnet i uføret.

I forlengelsen av det medlidende blikket på samfunnets laveste, viser Skram hvordan Hellemyren kan representere en trygghet for Sivert, selv om han gjennom klassereisen vil markere avstand til dem. Når Sivert etter oppsigelsen ikke tør å dra til sine foreldre, i frykt for deres reaksjon, drar han til besteforeldrene, som døddrukne ikke motsetter seg at han befinner seg der. Selv om Sivert kun tilbringer en natt på Hellemyren, viser Skram hvordan besteforeldrene, med sin lave kapital, ikke krever innsats for tilhørighet. Sivert kan her distansere seg fra arbeiderklassens forventninger og overklassens latterliggjøring: «[N]u skulde han da slippe for at skamme sig over slægten sin, eller synes, han var bedre end den» (1890, s. 94). Skram kombinerer med dette Webers senere teori om at et klassesamfunn innebærer en risiko for å miste arbeidet og bli fattig (jf. Møen, 2008, s. 13), med den fellesskaps- og trygghetsfølelsen i slekten som Weber forbinder med standssamfunnet (Weber, 2000, s. 60). Skram demonstrerer hvordan arbeiderklasse mannen Sivert, til tross for et ønske om og en mulighet til å distansere seg fra slekt som befinner seg nederst i klassesamfunnet, føler en trygghet til slekten dersom klassereisen går dårlig, ettersom han ikke kan falle lengre.

4.1.6 Med småborgeren som arbeidsgiver

Som god arbeider får Sivert raskt en ny stilling, denne gangen som betjener i kramboden til kjøpmann Virs. Igjen demonstrerer Skram hvordan Sivert nærmest umiddelbart begynne å drømme om å bruke arbeidet til å gjennomføre en rask og bratt klassereise: «Han så sig allerede i tankerne så småt som enebestyrer og medejer i foretningen» (1890, s. 194). Det er verdt å merke seg at Skram lar Sivert ønske å eie forretningen. At å eie eiendom er gunstig for ens status i samfunnet Skram skildrer, er i tråd med hvordan Marx forstår overklassen som eiere av bedrifter som kan generere avkastning (Marx, 1918, s. 48). Også Weber påpeker at mennesker med eiendom har bedre livssjanser enn mennesker uten eiendom (Weber, 2000, s. 54-55). Skram skildrer hvordan Sivert har fått igjen klassereiseoptimismen, og vurderer sine sjanser som enda større enn før: «Nu var han endelig på et sted med sikker udsigt til fremtid for sig» (1890, s. 194). Sivert tror fremdeles på at overklassetilhørighet kun beror på en god stilling og økonomisk kapital.

Skram forsterker dette inntrykket når Sivert begynner å stjele fra varebeholdningen og av kassen i Virs' bod for å gi inntrykk av økonomisk kapital og vise seg innflytelsesrik ovenfor arbeiderklassen som handler i boden. Etter Marx' forståelse skulle Siverts tyveri,

gjort ham til filleproletar som skaffer seg penger på uærlig vis (Marx, 1934, s. 67). Skram er imidlertid ikke fordømmende ovenfor Siverts handlinger, og lar Sivert selv være bevisst at han går for langt i ønsket om klassereise. Han reflekterer over dobbeltlivet mellom spandabel levemann og gjeldtyngtet fattiglus:

Det var liksom han var to alltid, én som vilde, og én, som ikke vilde, én, som skrøt og løj og tog penger op og spenderte, og én, som sørged og græmmed sig og vilde være skikkelig (1890, s. 292).

Skram anskueliggjør hvordan menneskers psykiske forutsetninger står sentralt i om klassereisen er mulig. Sivert forstår ikke klassereisens mekanismer, og forsøker samtidig å klatre sosialt på en måte som er forbundet med stor risiko i håp om at det vil lønne seg, delvis på tross av sin egen overbevisning.

Som en bekreftelse på at Sivert handler galt, oppdager Virs til slutt Siverts gjentatte tyveri, og sier ham opp. Virs velger imidlertid å ikke anmelde Sivert til politiet, for ikke å ødelegge hans mulighet til å få seg en ny stilling. Skram viser hvordan forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker ikke trenger å være et rent utnyttelsesforhold. Selv om Virs står i tydelig maktposisjon ovenfor Sivert, ser Virs Sivert som individ. Dette strider mot Skrams samtidige Marx' teorier om at arbeideren kun har verdi som arbeidskraft (se blant annet Marx, 1934, s. 117). Videre ville Marx ha plassert Virs i småborgerskapet, ettersom han er kjøpmann i liten skala (Marx, 1918, s. 46). Etter Marx' teori ville ikke Virs hatt medlidenhet med Sivert, ettersom småborgerskapet per Marx' definisjon ikke viser solidaritet med proletarene (Marx, 1918, s. 46). Når Skram likevel beskriver hvordan Virs møter Sivert med medmenneskelighet og overbærenhet, viser hun hvordan det i klassesamfunnet eksisterer relasjoner på tvers av klasser hvor man setter mennesket foran klasses tilhørighet.

4.1.7 Petra Frimann – en parallell klassereise

Parallelt med Siverts ansettelse hos Virs, introduserer Skram kvinnen som skal bli Siverts kone, Petra. Hun er nylig flyttet til Bergen fra Nordfjord, og bor med sin far og søsken. Som Sivert, introduserer Skram Petra i forbindelse med arbeid: Petra lengter tilbake til Nordfjord, hvor hun hadde en trygg stilling som husjomfru, hvor hun trivdes svært godt. Når hun nå bor i Bergen og er arbeidsledig, er det fordi arbeidsgiveren skulle flytte og hun måtte sies opp. I motsetning til Sivert har ikke Petra blitt sagt opp i unåde. I husjomfrustillingen møtte Petra anerkjennelse fra overklassen i større grad enn Sivert. Skram lar Petra i tilbakeblikk huske

hvordan hun ble verdsatt som mer enn en arbeider: Hun var nærmest venninne med datteren i huset, og overklassen viste medfølelse med henne når hun hadde det vanskelig (1890, s. 155). Petra tolker imidlertid ikke denne anerkjennelsen som en invitasjon til å bli en del av overklassen hun jobber for, slik Sivert hadde inntrykk av i tråd med Bourdieus teorier om gruppetilhørighet gjennom anerkjennelse (Bourdieu, 1986, s. 248). Hun forstår det nære forholdet til arbeidsgiveren som en bekreftelse på at hun var en god arbeider.

Selv om Petra i Bergen bor hos og blir forsørget av sin far, skildrer Skram hvordan Petra har et sterkt ønske om å få seg en ny stilling. Dette til tross for at hun kvier seg for å «[...] skulle søge plads og kanskje bli afvist» (1890, s. 155). Hovedårsaken til ønsket om arbeid, er at hun gjennom en stilling kan fjerne seg fra sin familie: «At leve sammen med faren og søsteren kunde hun ikke stå ud i længden» (1890, s. 154). Hennes far er stevnevitne, men er forfyllet, sjusket og dyrisk⁶⁷ (1890, s. 154), og sover store deler av dagen. Søsteren Andrea er glad i menn, «[...] doven og likesæl om alting, og så dette, at hun gik ude om aftenen og kom hjem sent på natten» (1890, s. 154). Hjemmet er frastøtende og skittent, stuen «[...] lugted af stegt sild og kridtpibetobak» (1890, s. 146), og på en kommode står stentøy «[...] med sildeben og potetesskaller og stivnede levninger af kornemelssirupssuppen efter middagsmåltidet» (1890, s. 149). Petra møter ingen forventninger fra familien, og de vektlegger hverken arbeidsmoral, orden eller ryddighet, slik hun gjør.

Selv om Skram skildrer Petras familie som svært annerledes enn Siverts arbeiderklassefamilie, forsørges familien av farens lønnsarbeid, som verken har utdannelse eller profitterende eiendom, og kan dermed klassifiseres som arbeider etter Marx' og Webers teorier (Marx, 1918, s. 50; Weber, 2000, s. 55; jf. Møen, 2008, s. 13-14). Skram fremstiller forholdet til arbeidsmoral og religion som den største forskjellen mellom Petras og Siverts familie. Et fravær av religion i Petras familie kunne etter Webers teorier bli satt i sammenheng med at de også i mindre grad vektlegger arbeidsmoral (Weber, 1995, xiv; Weber, 1995, s. 36). Skram lar imidlertid Petra skille seg fra sin familie når det kommer til synet på arbeid. Petra skildres ofte i en arbeidssituasjon, gir uttrykk for utrettelig arbeidsinnsats, og synes å verdsette arbeidets verdi i seg selv og for hennes eget selvverd. Skram skildrer med andre ord Petras arbeidsmoral i tråd med Webers skildring av arbeidsetikken som han mener det oppfordres til i det kapitalistiske samfunnet (Weber, 1995, s. 35-36).

---

⁶⁷ Skram sammenligner flere ganger mennesker med dyr i *S. G. Mye og Afkom*, noe flere i resepsjon og forskningen har påpekt. Se eksempelvis Brinchmann, 1890, s. 3; Skram, 1976, s. 78; Bjerkelund, 1989, s. 185; Ese, 2011, s. 58.

Når Petra ønsker å fjerne seg fra familien, er det gjennom å etablere seg som en god arbeider i henhold til arbeiderklassens normer, etter lignende normer som Siverts familie gir uttrykk for ovenfor Sivert. Gjennom ærlig lønnet arbeid vil Petra være arbeidsom, moralsk, ryddig, ordentlig og renslig, og markere avstand til det rotete hjemmet med de skitne familiemedlemmene med lav seksualmoral. Med dette tar Skram opp noe av det samme som Skeggs skriver om i sin teori over 100 år senere, nemlig hvordan arbeiderklassekvinnen ønsker å distansere seg fra mennesker som anses som urespektable og som bygger opp under fordommene mot arbeiderklassen (Skeggs, 1997, s. 74). Petra mener at selv om «[...] det gik tilbake for et menneske, kunde en godt være ordentlig, bare en vilde» (1890, s. 154). Nærmest som en parafisering av Skeggs (se også Mathisen, 2019, s. 250), men mye før Skeggs utviklet sin teori på bakgrunn av forskning på arbeiderklassekvinner på 1990-tallet, knytter Skram arbeiderklassekvinnens respektabilitet til forholdet til hjem, kropp og seksualitet. Petras verdier sammenfaller både med Bourdieus og Webers skildring av henholdsvis smak og verdier som er viktige for arbeiderklassen (Bourdieu, 1995, s. 191; Weber, 1995, s. 35-36). Petras vekt på å være dydig ville derimot falt innenfor det Bourdieu mener er småborgernes smak (Bourdieu, 1995, s. 157), og hennes konservative holdning ligner Marx' skildring av det reaksjonære småborgerskapet (Marx, 1918, s. 46)⁶⁸.

I forlengelsen av at Petra ønsker å være en god arbeider, skildrer Skram hvordan Petra ser arbeidet som den fremste muligheten til å bedre sin sosiale status. Dette overlapper med Sivert og arbeiderklassens holdning, og samsvarer med Webers senere teori, hvor han hevder at arbeid spiller en stor rolle for dem uten eiendom (Weber, 2000, s. 55). I utgangspunktet ønsker Petra imidlertid ikke å bli en del av overklassen, selv om hun opplever anerkjennelse derfra. Dette kan henge sammen med at Petra som kvinne har en snevrere tilgang til arbeidsmarkedet i det samfunnet Skram skildrer enn arbeiderklassemenn, og at klassereisemuligheten hennes gjennom arbeid dermed er begrenset: Den eneste stillingen hun vurderer, er en husjomfrustilling (1890, s. 54). At Petra først og fremst ser jobber som involverer huslige plikter som aktuelle, ville overlappet med Skeggs' undersøkelser mer enn 100 år senere, om hvordan arbeiderklassekvinnen opplever utestengelse fra arbeidsmarkedet (Skeggs, 1997, s. 162), og hvordan arbeiderklassekvinnen historisk sett har blitt opplært i et huslig ideal (Skeggs, 1997, s. 13).

---

⁶⁸ At Petra har småborgerlige trekk påpekes av flere i den tidlige Skram-forskningen. Se eksempelvis Christiansen, 1898, [uten sidetall]; Nærup, 1905, s.46-47.

Skram lar Petras søster Andrea uttrykke et alternativt syn på arbeiderklassebakgrunnen og mulighetene i klassesamfunnet. Når Petra oppfordrer søsteren til å fremstå mer respektabel, rydde hjemmet og ta et yrke, svarer Andrea:

Ja hvis far var anderlissen, og vi havde om ikkje mer end te det allernødtørftigste, men en så'n så han! [...] Ka ska' der ble af en, så går og stamper og roter i sligt nokke» (1890, s. 238).

Der Petra ser familiebakgrunnen som en motivasjon til å komme seg vekk fra familien, føler Andrea seg fanget i den, gjennom farens livsstil, hjemmets tilstand og familiens lave økonomiske kapital. Skram skildrer hvordan to kvinner fra samme familie kan vurdere sine muligheter ulikt, noe som strider mot Webers livssjansbegrep, hvor ulike muligheter på markedet skulle tilsi at man tilhører ulik klasse (Weber, 2000, s. 55). Det til tross for at arbeiderens kvalifikasjoner kan gi store forskjeller innad i en klasse (Weber, 2000, s. 56). Skram skildrer hvordan Andrea mener at hun like gjerne kan leve et liv i tråd med overklassens fordommer. 100 år senere skildrer Skeggs hvordan respektabilitet er det viktigste kjennetegnet på klasse, og at respektabiliteten henger sammen med egenoppfatning (Skeggs, 1997, s. 1).

Skram gir et bilde av Petra, sammenlignet med Sivert, som ikke har det samme ønsket om en hurtig, bratt og risikofylt klassereise, utover å fjerne seg fra sin familie og være en god arbeider. Hun motiveres ikke av familiens forventninger, men av et individuelt ønske. Denne forståelsen strider mot Webers forståelse av klassesamfunnets individualisme som negativ, ettersom arbeiderne i et klassesamfunn blir kommersielt utnyttet, og forbinder klassereisen med risiko (jf. Møen, 2008, s. 13). Skram peker på risikoen ved klassereisen, særlig i forbindelse med Siverts fremtidsdrømmer, men hun viser også et klassesamfunn som åpner for å velge yrke. Selv om yrkesmulighetene er begrenset og gir begrenset økonomisk kapital, muliggjør klassesamfunnet at Petra kan distansere seg fra familien.

4.1.8 Den tiltrekkende overklassen

Petra får husjomfrustillingen som hun ønsker seg, hos den rike konsul Smith på Strandgaten. Møtet med Smith blir Petras første møte med bergensk overklasse, slik Munthe var for Sivert. Skram lar Petra legge merke til husets interiør når hun første gang besøker Smiths hjem:

De var færdig med trappen, og var gåt gjennom flere rummelige værelser med svære, gammeldags møbler, tildækket af blomstrede overtræk, store forgyldte pillespejl og oljemalerier på veggene af herrer og damer i parykker og dybt firskårne kjoleliv. Fra taget hang vældige glaslysekroner ned, og de kostbare blondgardiner var trukket tæt sammen for vinduerne. I et mindre rum med modernere møbler, bøger i guldsnit og et stort piano stansed konsulen og bad hende sætte sig [...] (1890, s. 158).

Skram lar Petra i større grad enn Sivert legge merke til de mange gjenstandene, som kunst og møbler, som vitner om god økonomi, og ligner det Bourdieu senere betegner som objektivisert kulturell kapital (Bourdieu, 1986, s. 256-247). Selv om rommet inneholder mange gjenstander, er det ikke rotete som Petras hjem, og de store rommene er verken skitne eller lukter vondt. Når Skram lar Petra legge merke til de godt opplyste familieportrettene, tydeliggjør hun hvordan familiebakgrunn henger sammen med klassetilhørighet. Skram har tidligere vist hvordan Petra skjemmes over arbeiderklassefamilien sin. I Smiths kretser er ikke familiebakgrunn noe man skjuler, men tvert imot viser frem med stolthet, og portrettene er noe av det første som møter besøkende til hjemmet. Skrams skildring sammenfaller med Bourdieus teorier om sosial kapital, hvor tilhørighet til en gruppe med mye kapital, eksempelvis gjennom familienavn, gir høy status (Bourdieu, 1986, s. 248-250). At Smith i tillegg kan vise til en overklassestamtavle, ville økt Smiths sosiale kapital ytterligere, ettersom det knytter ham til arvet sosial kapital etter Bourdieus senere teorier (Bourdieu, 1986, s. 250).

Gjennom skildringen av Smiths hjem gjennom Petras blikk, utdyper Skram hvordan arbeiderne oppfatter tilværelsen i overklassen. Der Skram lot Sivert legge merke til den særlige stemningen i Munthes hjem, viser Skram hvordan Petra i større grad ser kontrasten mellom tilstanden i Smiths hjem og i sitt eget hjem, som hun synes er frastøtende. Utover i *S. G. Myre* utdyper Skram Petras umiddelbare inntrykk av at overklassehjemmet er et sted hun i større grad føler seg hjemme, og som hun mener deler hennes verdier. Dette blir viktig for hennes ønske om klassereise.

4.1.9 Arbeiderens syn på egen status

I romanen sin anskueliggjør Skram hvordan Petra, når hun har fått stillingen, ønsker å vise at hun er en god arbeider. Hun drømmer om sin fremtid i Smiths hjem, hvor hun «[...] færdes i de elegante værelser, hun kom fra, husvant og hjemmetryg som den der forstod det hele» (1890, s. 167). Allerede under intervjuet opplever Petra at Smith er svært oppmerksom ovenfor henne:

[H]an gik nærmere og plukked liksom i tanker et støvgran af Petras kåbe opp ved skulderen, [...] hans hånd flytted sig nedover og strøg ganske let, liksom ubevidst over hendes hofte (1890, s. 168).

Denne flørtingen tolker Petra som et uttrykk for at Smith setter pris på henne, og at han ser henne som god arbeider. Skram forsterker dette inntrykket for leseren, når hun beskriver hvordan Petra, i sine fremtidsdrømmer, ønsker at Smith fortsatt skal se henne, smile til henne, samtidig som han roser «[...] hendes stel og hendes madlavning» (1890, s. 167), og påpeker «[...] at hans skjortebryster aldrig har vært så pent strøget før» (1890, s. 167-168); oppgaver som er knyttet til hennes arbeidsoppgaver.

Videre viser Skram hvordan det for Petra er viktig hvordan hun fremstår for andre. Ovenfor arbeiderklassefamilien blir det viktig å fremstå som velkledd og økonomisk sterk, ikledd nye klær og med mulighet til å stikke til familien litt av lønnen, selv om Petra mener at «[d]et var jo synd at være storagtig, bare vise sig» (1890, s. 168). Sammenhengen Petra ser mellom status, økonomisk og kulturell kapital (her klær), ligner det Bourdieu i sine senere teorier ville påpekt som kulturell kapital, som er viktig for klasses tilhørighet og henger sammen med andre kapitaler (Bourdieu, 1995, s. 34).

Ovenfor arbeidsgiveren vil også Petra være ordentlig kledd i klær av god kvalitet:

Og hos konsulens vilde hun til daglig gå i mørke kjoler med spændesko og fileret silkenæt på håret og lyse smækkeforklæder, som gik helt rundt om kjoleskjørtet. Konsulen syntes vist om, at husjomfruen gik pen. En blå silkesløjfe vilde hun ha på nættet foran ved skilningen, blått klædte hende bedst, og hver dag manschetter og stivet krave med hårbroschen i guldindfatning, som provstinden havde git hende i konfirmationsgave (1890, s. 168).

I arbeidssituasjonen hos overklassen, vil Petra derimot fremstå noe annerledes, og legger vekt på at klærne skal være rene og nøkterne, nærmest for å bekrefte det Bourdieu ville betegnet som arbeiderklassens smak i klesveien (Bourdieu, 1995, s. 191). På denne måten skildrer Skram hvordan Petra i sine klesvalg tydelig ikke forsøker å bli en del av overklassen eller å være noe annet enn en god og ordentlig arbeider. Ifølge den senere Bourdieus forståelse ville Petra dermed ikke utgjort noen trussel for de gjeldende klasseskillene, fordi hun ikke utfordrer overklassens grenser (Bourdieu, 1986, s. 250). For Petra er det viktigere å fremstå

respektabel, ovenfor seg selv, sin familie og sin arbeidsgiver, og dermed motarbeide eventuelle fordommer Smith måtte ha ovenfor arbeiderklassen. Å være oppmerksom på andres oppfattelse og bli anerkjent for å være respektabel blir et uttrykk for selvverd, er noe som ville vært i tråd med Skeggs teorier om at andres blick er viktig for egen klasseforståelse (Mathisen, 2019, s. 250; Skeggs, 1997, s. 161).

4.1.10 'Borgerskapets' blick og følger for arbeiderklassekvinnen

Imidlertid lar Skram leseren forstå at Petra ikke kun er ansatt fordi hun er en god arbeider som er verdifull på markedet, slik Petra tror. Dette ville i så fall være i tråd med slik Weber skildrer etterspørsel på arbeidsmarkedet som den viktigste ressursen for arbeidere til å bedre sin egen situasjon (Weber, 2000, s. 55). Skram lar leseren forstå at Petra er ansatt som husjomfru fordi hun er pen å se på, og at Smith, med Petras ord, liker «[...] at husjomfruen gikk pen» (1890, s. 168)⁶⁹. Kropp og utseende kan, etter Skrams forståelse, utnyttes på arbeidsmarkedet og gi en økonomisk fordel. At utseende kan veksles inn i økonomisk kapital, her lønn, tilsier at kropp burde vært en kapital etter Bourdieus forståelse (Bourdieu, 1986, s. 252). Denne kroppslige kapitalen er en viktig del av Skrams klasseforståelse, og hun skildrer hvordan kapitalen særlig er viktig for arbeiderklassekvinner som Petra, som har lite av de øvrige tre kapitalene.

Gjennom Smiths flørting, blir Petra bevisst sin kroppslige kapital, og som resultat vil hun kjøpe nye klær og være pen i større grad enn tidligere. Oppmerksomheten og anerkjennelsen fra Smith gir Petra inntrykk av at hun gjennom sitt utseende er verdt mer enn bare en arbeider. Ettersom den kroppslige kapitalen blir tydelig for henne, går hun utfra at hun har mer kapital enn hennes arbeiderklasses tilhørighet skulle tilsi. Sammen med anerkjennelsen, oppstår Petras tro på at hun kan gjennomføre en klassereise og bli en del av overklassen hun arbeider for, utover å være en arbeider.

Skram demonstrerer hvordan Petra, som et uttrykk for overklasses tilhørighet, raskt antar det fordomsfulle blikket hun antar at overklassen betrakter arbeiderklassen med, og som ligner det foraktfulle blikket Skeggs mener arbeiderklassekvinnen har på egen klasse (Skeggs, 1997, s. 4). Når Petra eksempelvis handler i Virs' bondehandel, synes hun den er lite trivelig

---

⁶⁹ Tidligere i *S. G. Myre* advarer den eldre madam Lind, som også tjener hos konsul Smith, Petra mot å innlate seg med menn, særlig overklasse menn, og spesielt konsul Smith: «Ja, pas Jer nu bare. Det va' synd, om I sku komme op i nokken uløkke, Petra. Mandfolkene ere lumske og forføreriske [...] Til at størte et fruentimmer i fordærvelsen, holder de seg aldrig for fine, Petra. Og ka så Smith angår, så har han et slet ord på seg» (1890, s. 186). Borghild Krane nevner i *Amalie Skram og kvinnens problem* hvordan Petra bare er en av flere som konsulen har hatt historier med (Krane, 1951, s. 145).

og lukter vondt (1890, s. 169-170), og hennes førsteinntrykk av Sivert som arbeider i boden, er at han er nærgående og stygg (1890, s. 172). Om søndagene foretrekker hun å gå i kirken om morgenen, sammen med «[...] så mange fine, pyntede folk» (1890, s. 231), og unngå de «[...] mest simple folk» (1890, s. 231) som går om kvelden. Hun mener at Smiths kone er «[...] hoffærdig, hoffærdig i sin inderste sjælerod» (1890, s. 229) når hun omtaler Petra som tjener⁷⁰.

Utover i *S. G. Myre* anskueliggjør Skram hvordan overklassens utnyttelse av arbeiderklassekvinnen arter seg annerledes enn utnyttelsen av arbeiderklasse mannen. Der Sivert kun utnyttet for sin arbeidskraft, i likhet med Marx' forståelse av overklassens utnyttelse av arbeideren for profitt (Marx, 1918, s. 48), viser Skram hvordan Smith, i tillegg til å utnytte hennes arbeidskraft, også utnytter hennes kroppslige kapital gjennom å forgripe seg seksuelt på henne⁷¹.

Skram lar Petra reagere med ambivalens på overgrepene. Hun skammer seg over at Smith har hatt inntrykk av at hun er «en erfaren pige» (1890, s. 242), som «[...] straks stod færdig – [...] Ingen skræk for synden» (1890, s. 243), og at «[d]et var altså på den måden, han brydde sig om hende, bare det, han vilde hende» (1890, s. 242). Lav seksualmoral er Petra overbevist om knytter henne til arbeiderklassen, på lignende måte som Skeggs mener at arbeiderklassekvinnens seksualmoral er tett knyttet til arbeiderklassebegrepet (Skeggs, 1997, s. 1-4), og at respektabilitet knyttes til seksualitet (jf. Mathisen, 2019, s. 250). For Petra blir det derfor viktigst å markere avstand til *inntrykket* av lav seksualmoral, og fortelle Smith at «[...] jeg ikke har vært en så'n en» (1890, s. 243), og ikke nødvendigvis gjøre motstand mot det seksuelle forholdet.

Det finnes en stor diskusjon i forskningen om arbeiderklassekvinnens seksualitet i Skrams verk. Flere argumenterer for at Skram skiller mellom den uerotiske og seksuelt uvitende overklassekvinnen, og arbeiderklassekvinnen, som innehar all den erotikken overklassekvinnene mangler⁷². Samtidig poengterer Borghild Krane at kvinnene i

---

⁷⁰ Jan van Luxembourg undersøker forholdet mellom herskap og tjenestepiker i Skrams roman *Constance Ring* (1885) i sin artikkel «Servants, Genre and Rhetoric: Some Aspects of Amalie Skram's *Constance Ring*» (1992). Han utarbeider i denne artikkelen hvordan forholdet mellom disse gruppene er ikke nært, som mange har tolket, men preget av ulike maktforhold.

⁷¹ Lise Busk-Jensen og Inger-Lise Hjordt-Vetlesen mener at menns undertrykkelse av kvinner henger sammen med kapitalismen, og at menn kun er kvinnens direkte undertrykkere (Busk-Jensen og Hjordt-Vetlesen, 1980, s. 12).

⁷² Irene Engelstad påpeker at Skram i romanene *Constance Ring* (1885) på tradisjonelt vis skiller mellom erotiske arbeiderklassekvinner og uerotiske kvinner fra overklassen (Engelstad, 1984, s. 72-73). Engelstad mener at klasses tilhørighet former seksualiteten i Skrams romaner, hvor overklassekvinnens seksualitet blir hemmet gjennom oppdragelsen (Engelstad, 1984, s. 227). Lise Busk-Jensen og Hjordt-Vetlesen dveler ved fremstillingen av arbeiderklassekvinnen som seksuelt frigjort i «[...] den borgerlige kvindelitteratur» (Busk-

Hellemysrfolket skiller seg fra de øvrige kvinnene Skram skildrer når det kommer til seksualitet, og at det finnes eksempler på overklassekvinner i *Hellemysrfolket* som har kjennskap til det seksuelle (Krane, 1951, s. 143)⁷³. Med Petras som eksempel påpeker Skram at det også finnes arbeiderklassekvinner som hverken er seksuelt erfarne eller har lav seksualmoral.

Petras inntrykk av høy seksualmoral i overklassen, gjør at hun tror at det seksuelle forholdet peker henne ut som Smiths fremtidige hustru. Selv om hun innser at «hvis han hadde ment noget orntligt, havde han naturligvis ventet, til han blev enkemand, eller ialtfald ikke begyndt på en så'n måde» (1890, s. 243), er hun blitt forelsket i ham og tror han er forelsket i henne. Smith lar Petra tolke overgrepene – og senere det seksuelle forholdet – som en bekreftelse på hennes overklassetilhørighet, og lar henne tro at klassereise er mulig gjennom et fremtidig ekteskap. Skram understreker imidlertid at Smith har utnyttet sin maktposisjon som overklassemann og er svært bevisst på at han har utsatt Petra for overgrep⁷⁴. Samtidig tar han ingen ansvar for handlingene sine. For ham «[...] var forholdet nærmest et praktisk →» (1890, s. 356), og han mener at Petra ikke har rett til å «[...] indbilde sig, at dette skulde vare evigt» (1890, s. 356). Han har aldri tenkt på henne som potensiell kone: «Javist havde han godhed for hende og likte at ha hende, men noget sådant, som hun drømte om →» (1890, s. 356-357). Der Petra, i likhet med Sivert, nærmer seg en bevissthet om at hun er arbeider i et klassesamfunn, hvor klassereisen er mulig, lar Skram leseren forstå at overklassen holder fast ved sin standsposisjon som borgerklasse⁷⁵.

Skram lar Smith etter en stund gå lei Petras «[...] forelskede fagter» (1890, s. 356). Han synes i tillegg at Petra er blitt styggere: «[...] grå og smal i kinderne, øinene var blet

---

Jensen og Hjordt-Vetlesen, 1980, s. 5). De er bærere av «[...] borgerskabets kvinders egne fortrængninger [...] For de kvindelige forfattere stod proletariatets kvinder både som udfordringer og skræmmebilleder» (Busk-Jensen og Hjordt-Vetlesen, 1980, s. 5). I undersøkelsen av Skrams verk om kvinneidentitet og ekteskap utgitt mellom 1885 og 1895, mener de å se at arbeiderklassekvinner er bærere av all seksualitet (Busk-Jensen og Hjordt-Vetlesen, 1980, s. 5). Se også Skrams skildring av overklassekvinner anstrengte forhold til seksualitet i *Constance Ring* (1885), *Fru Inés* (finnes i *Kjærlighed i nord og syd* fra 1891) og *Forraadt* (1892).

⁷³ Hun påpeker blant annet at Lydia Munthe har observert prostituerte, fantasert om hva de gjør og snakket med sine venninner. Krane mener Lydia har fått en form for tilfeldig seksualundervisning (Krane, 1951, s. 143). Som vi har sett, har hun også seksuell erfaring, endatil med arbeiderklassegutten Sivert.

⁷⁴ I sin lesning av *S. G. Myre og Afkom* mener Ragni Bjerkelund imidlertid at forholdet mellom overklassemannen og arbeiderklassekvinnen ikke er et kynisk utnyttelsesforhold, men heller et uttrykk for at overklassemannen lengter etter ømhet, og «[...] i ensomhet eller svakhet glir ut i tilfeldige kjærlighetsforhold» (Bjerkelund, 1989, s. 167).

⁷⁵ Denne forståelsen finner man igjen i Skram-forskningens begrepsbruk angående seksualiteten i Skrams verk. Engelstad betegner overklassekvinnene som «kvinner fra embetsstanden og borgerskapet» (Engelstad, 1984, s. 73), mens Busk-Jensen og Hjordt-Vetlesen omtaler dem som «borgerskapets kvinner» (Busk-Jensen og Hjordt-Vetlesen, 1980, s. 5). Ragni Bjerkelund refererer derimot til Smith som en overklassemann (Bjerkelund, 1989, s. 167).

mindre, og så var der komment noget stift og stramt om munden» (1890, s. 357). Det viser seg at Petras endrede utseende er et resultat av fortvilelse over at hun er gravid med Smiths barn. Den seksuelle utnyttelsen av Petras kroppslige kapital har forbrukt den, når den forverrer Petras utseende. Denne utnyttelsen av kapital har likhetstrekk med utnyttelsen den samtidige Marx skildrer i sin teori, hvor hensynsløs utnyttelse av arbeiderklassen resulterer i arbeidere som er 'oppbrukte' (Marx, 1932, s. 30). Hun har i tillegg mistet kapital som ga henne høyere status enn andre i arbeiderklassen, og som Petra mente kunne være hennes inngangsbillett til overklassen. I forlengelsen av at Petras kroppslige kapital er forbrukt, står også hennes stilling i fare, ettersom den er betinget av at hun er vakker og at Smith som arbeidsgiver ønsker å beholde henne. Petra kan kasseres når hennes kapital er ferdig utnyttet, uten at det får følger for overklasse mannen. I klassesamfunnet Skram skildrer, er det arbeiderklassekvinner som Petra som lider og er den absolutt tapende part i forbindelse med overklassens utnyttelse.

Petra er svært bevisst følgene en utenomekteskapelig graviditet får for hennes status i samfunnet. Skram beskriver hvordan Petra forbinder graviditeten med vanære: «Men den skammen på meg!» (1890, s. 360). Etter Webers senere teorier, kunne Petras skam vært knyttet til standssamfunnets ære knyttet til livsførsel (Weber, 2000, s. 61). Selv om graviditeten ender i abort⁷⁶, forsterker og bekrefter den Petras arbeiderklassebakgrunn og overklassens fordommer mot arbeiderklassekvinnen, fordi det å bli gravid utenfor ekteskap, kan bli oppfattet som et bevis på slett seksualmoral, i tråd med hvordan Skeggs knytter seksualitet til klasse (Skeggs, 1997, s. 1-4).

Som følge av sine opplevelser, mister Petra troen på klassereisens mulighet. Hun vurderer det som uaktuelt å ta en ny stilling i et annet overklassehjem: «Komme i ny tjeneste blandt fremmede mennesker i den sindstilstand, det var just ikke noget at glæ' sig til» (1890, s. 405), og har gitt opp troen på at et ekteskap kan bedre hennes status: «[H]ende kunde det være det samme, hvem hun fik» (1890, s. 405). Hele Petras perspektiv på seg selv er rokket ved, på lignende måte som Skeggs understreker at erfaringer med å bli klassifisert av andre, får følger for subjektiviteten (Skeggs, 1997, s. 4). Petra har i tillegg mistet den kroppslige kapitalen som knyttet henne til overklassen. Hennes ambisjoner og fremtidsplaner om klassereise er latterliggjort av Smith, som aldri hadde tenkt å gifte seg med henne, og som etter hans første kones død, gifter seg med overklassekvinnen Lydia Munthe.

---

⁷⁶ Det er uklart om dette er en spontanabort eller selvpåført: Petra sier kort til Smith at «[d]et er gåt sin vej» (1890, s. 369).

4.1.11 Et alternativt blikk på arbeiderklassekvinnen

Mens Petra arbeider hos Smith, utvikler søsteren Andrea et fast forhold til overklasse mannen Carl Ravn, som etter den senere Bourdieus begrep, ville innehatt langt høyere kapital både økonomisk, sosialt og kulturelt enn henne (Bourdieu, 1995, s. 81). Når Ravn likevel forelsker seg i arbeiderklassekvinnen Andrea, er det fordi han er fascinert over hennes interesse for kunst og at hun gir «[...] sig så helt hen i alting» (1890, s. 343), selv om han vurderer henne som både «[...] udannet og uvidende» (1890, s. 343). Skram skildrer hvordan Andrea blir grepet, umiddelbart og dypt, av blant annet dikt av Oehlenschläger. Et slikt symbolsk eierskap til objektivisert kulturell kapital, som er knyttet til overklassens smak, skulle ifølge Bourdieu vært knyttet til utdanning, danning eller oppvekst i overklassen (Bourdieu, 1986, s. 246-248). Skram viser imidlertid hvordan Andrea, som åpenbart ikke er en del av overklassen, likevel har et direkte og nært forhold til legitim kunst. Ravn ser ut til å dele inntrykket til Bourdieu, og Skram lar ham være overbevist om at Andreas kunstinteresse kan muliggjøre hennes tilhørighet i overklassen.

Skram beskriver hvordan Ravn ønsker å gifte seg med Andrea, men at et slikt ekteskap for ham innebærer at Andrea må avstå fra sin arbeiderklassebakgrunn. Hun må la Ravn være sin «formynder» (1890, s. 344), og han synes Andrea er «[...] meget sødere, når du er føjelig» (1890, s. 246). Ravn gir tydelig uttrykk for at han vil forme Andrea til å bli en passende overklassefrue, nærmest på Pygmalion-vis, og sørge for at hun lærer hushold, matlagning og slutter å snakke dialekt. Skram anskueliggjør hvordan Andreas klassereise muliggjøres, ikke av hennes eget ønske, men av overklassens aksept av henne, slik tilfellet også var med Petra. I forlengelsen av dette, synliggjør Skram hvordan Andrea møter klassereisemuligheten med ambivalens. Hun vil helst ikke sendes vekk, læres opp og «[...] vende hjem som madam Ravn eller kanskje det blev frue [...] hun kvied sig for alt dette ukjendte» (1890, s. 352). At klassereisen involverer en splittelse mellom to identiteter, er noe Sveen 110 år senere tar opp (blant annet Sveen, 2000, s. 81). Når Andrea til slutt aksepterer Ravns frieri og dermed aksepterer en fremtid i overklassen, er det fordi hun er glad i Ravn, og ikke fordi hun har ønske om en klassereise.

Skram anskueliggjør hvordan Petra er misunnelig på Andreas klassereise, og at søsteren har blitt «[...] rig, fin frue midt i Strandgaten» (1890, s. 398). Klassesamfunnet Skram skildrer skaper splittelse mellom mennesker, i tråd med det Skrams samtidige Marx skriver om at mellommenneskelige relasjoner preges av klassesamfunnets konkurranse (Marx, 1918, s. 37). Videre mener Petra er Andrea ikke fortjener å tilhøre overklassen, ettersom Andrea

«[...] alltid hadde vært anset for en gadeheje og en slurve» (1890, s. 398). Petra mener at samfunnet knytter Andrea til arbeiderklassen, og Skram påpeker med dette hvordan arbeiderklassen bedømmer status gjennom samfunnets blikk, i likhet med Skeggs' senere teorier om at arbeiderklassen baserer klasses tilhørighet blant annet etter inntrykk av andres oppfattelse (Skeggs, 1997, s. 4).

Andrea har flere likhetstrekk med tittelpersonen i Skrams roman *Lucie* (1888). Lucie er forhenværende danser på Tivoli i København, og gifter seg med den rike advokaten Gerner. Som Andrea, er Lucie seksuelt erfaren og sterkt knyttet til arbeiderklassen. Selv om ekteskapet mellom Lucie og Gerner er inngått av kjærlighet, blir ekteskapet umulig på grunn av de store klasseforskjellene. Som vi skal se i analysen av *Afkom*, vil også Andreas ekteskap bli ulykkelig fordi Andrea ikke vil tilpasse seg overklassen, og Ravn ikke kan leve med hennes arbeiderklassebakgrunn⁷⁷.

4.1.12 Overklassens makt over arbeiderklassens privatliv og fremtid

Mens Smiths forhold til Petra går mot slutten, ansetter Smith den nå arbeidsløse Sivert til å bestyre en bod han eier. Sivert ansettes uten referanser, altså uten bevis på at Sivert er en god arbeider. Skram lar leseren forstå at Smith har baktanker, og at Siverts ansettelse henger sammen med at Smith vil løse 'problemet' Petra gjennom å få henne gift med Sivert, som han vet har et godt øye til henne. Under Siverts jobbintervju bemerker Smith for seg selv at Sivert er «Petras kavaller» (1890, s. 390). Videre demonstrerer Skram hvordan Smith bruker sin maktposisjon som arbeidsgiver til å nærmest kreve at Sivert gifter seg. Til Petra gjenforteller Sivert Smiths oppfordring:

Der mangler Jer bare ét, at I ikkje er gift [...] En sku' aldrig indlate seg med and't en så familjefarer [...] Den dag I kommer og seier, I ska gifte Jer, var eg istand te overlate Jer handelen dernere» (1890, s. 408).

---

⁷⁷ Flere har skrevet om Lucie og hennes ulykkelige ekteskap, og sett likheter mellom Andrea og Lucie. Irene Engelstad påpeker i *Sammenbrudd og gjennombrudd* hvordan Skram både med *Lucie* og *Hellemysrfolket* viser «[...] hvor umulig det er å overvinne eller overskride klasseskillene» (Engelstad, 1984, s. 106). Borghild Krane påpeker likheten mellom Andrea og Lucie: «Han synes hun er vakker og livlig, og tror hun har muligheter for å dannes om til en passende frue for ham. Men det går ikke» (Krane, 1951, s. 142). Lise Busk-Jensen og Inger-Lise Hjordt-Vetlesen mener at Skram demonstrerer hvordan «[b]orgerskabets mænd og kvinder blev opdraget til at fide sig med hinanden, mens de samfundsmæssige krav til den borgerlige familie viste sig sidenhen at stå i vejen for tilfredsstillelsen af dens medlemmers personlige følelsesmæssige og driftsmæssige behov» (Busk-Jensen og Hjordt-Vetlesen, 1980, s. 7). Christine Hamm skriver om Lucies forvandling og Gernerers skeptisisme i sin bearbejdede doktoravhandling *Medlidenhet og melodrama* (Hamm, 2006, s. 100-117).

I tillegg spiller Smith på Siverts ønske om klassereise, og gir Sivert inntrykk av at han kan tjene seg rik som bodbestyrer: «Er De flink og påpasselig kan De tjene godt» (1890, s. 391). Sivert kjøper Smiths fremstilling, og begynner å tenke på ekteskap som veien til bodhandel og klassereise: «En kan då ikkje stå sin egen løkken i vejen» (1890, s. 409).

Ovenfor Petra har Smith tidligere hintet frem på at «[...] denne Sivert Jensen hos Virs måske kunde bli et passende parti for hende» (1890, s. 356), noe Petra sterkt har motsatt seg. Hun mener at så lenge Smith forblir ugift, vil hun ha henne beholde sin stilling som husjomfru, og eventuelt ta opp igjen forholdet. Når Smith til slutt sier opp Petra i forbindelse med at han skal gifte seg med Lydia, mener han at det vil være lettere for Petra «[h]vis De for eksempel skulde gifte Dem» (1890, s. 404), enn å få en ny stilling på kort varsel. Petra har lekt med tanken på å gifte seg med Sivert tidligere, men ønsker ikke at Smith uten videre skal få oppfylt dette ønsket, etter alt hun har lidd for hans skyld⁷⁸. Det er først etter at Smith forlover seg og Petra har mistet troen på klassereisen, at hun aksepterer Siverts frieri.

Skram understreker at ekteskapet mellom Sivert og Petra i hovedsak inngås som investering⁷⁹. Sivert liker Petra, som fremstår som en respektabel arbeiderklassekvinne «[...] med spændesko og lærredskrave» (1890, s. 395). Som tidligere nevnt er Skrams fremstilling av Petras klær i tråd med det Bourdieu hevder er arbeiderklassens smak (Bourdieu, 1995, s. 191), og vitner om det Bourdieu ville kalt Petras kulturelle kapital, som igjen henger sammen med status (Bourdieu, 1995, s. 34). I tillegg finner Sivert Petras arbeidsmoral tiltrekkende, og sidestiller den med sin egen: «I, så er så drivenes og dygtig på alle slags ting, og eg har det heller ikkje med te ligge på latesiden» (1890, s. 401). Som tidligere nevnt, er Skrams skildring av arbeidernes syn på arbeidets egenverdi, i samsvar med Webers senere teorier om utrettelig arbeid som frelse (Weber, 1995, s. 36), samt sammenfallende med Webers forståelse av arbeidet som mulighet til å bedre sin status (Weber, 2000, s. 55). Sivert mener at med Petra som kone, vil hans forutsetninger for klassereise bedres: «Der var istand til at bli menneske af ham også da» (1890, s. 395). Ovenfor Petra fremstiller han ekteskapet som noe som kan bedre begge klassereise: «To så'nne så os måtte kunne komme seg godt i vej» (1890, s. 401). Petra, på sin side, inngår forlovelsen fordi hun mener at å inngå ekteskap er mer aktuelt enn å ta en ny stilling: «En mand skulde hun vel ha engang [...]. Og Jensen var jo duelig» (1890, s. 405). Som nevnt, har Petra mistet troen på klassereisens mulighet, og deler derfor ikke Siverts

---

⁷⁸ Ragni Bjerkelund mener imidlertid at Petra ikke ønsker Smith noe vondt: «Heller ikke den forsmådde Petra formår å oppvise noen bitterhet mot ham» (Bjerkelund, 1989, s. 170).

⁷⁹ Inger Elisabeth Haavet skriver i sin historiske analyse av Bergen på 1850- og 60-tallet at ekteskap muligens var «[...] den viktigste investeringen man kunne gjøre når man kom til byen med to tomme hender og pågangsmot og vilje til å komme seg fram» (Haavet, 1993, s. 34-35).

forhåpninger om at ekteskapet kan bedre hennes status. Når Petra velger Sivert som ektemann, er det fordi hun har sett at han er «[...] godt likt og efterstræbt» (1890, s. 405) blant arbeiderklassekvinnene, og at han går med overskudd i boden han bestyrer. Med andre ord bedømmer hun Sivert etter hvordan omgivelsene oppfatter ham, på lignende måte som Skeggs i sine senere teorier skriver om viktigheten av andres oppfattelse i klassesamfunnet (Skeggs, 1997, s. 4).

Forlovelsen belønnes av en fornøyd Smith, og paret mottar 100 spesidaler, foruten bodhandelen og et borgerbrev. Sivert stusser over at Smith er så lykkelig over forlovelsen, og mistenker at det kan ha vært noe mellom Petra og Smith. Det avviser Petra: Smith kan ikke «[...] være bekjendt af te gjøre stort mindre, så rig, så han er» (1890, s. 416). Selv om Sivert begynner å tvile på hvor lykkelig ekteskapet skal bli, kan han ikke trekke forlovelsen: «Hvad vilde konsulen sige, og hvad skulde der så blive af ham?» (1890, s. 419). I stedet for å stille spørsmål ved overklassens motiver, uttrykker både Petra og Sivert at hjelp og råd fra overklassen skal takkes for med respekt og underdanighet. Det ser ut som at Skram på dette punktet lar paret gi uttrykk for noe som ligner det Bourdieu karakteriserer som en småborgerlig verdi, nemlig ærbødigheten ovenfor kultur som er knyttet til overklassen (Bourdieu, 1995, s. 134), men her knyttet til ærbødigheten for overklassen generelt.

På denne måten viser Skram hvordan overklassens makt, samt arbeiderklassens ønske om å bedre sin situasjon til tross for begrensede muligheter, fører til forretningsmessige ekteskap som reproducerer klassesamfunnet og holder mennesker på overklassens nåde i posisjoner hvor de fremdeles er underlagt deres makt og innflytelse. På samme måte som utnyttelsen av arbeidere kan foregå på andre måter enn bare å utnytte deres arbeidskraft, viser Skram hvordan overklassens makt over arbeiderne også foregår på det private området.

4.1.13 Oppsummering

Med *S. G. Myre* gjør Skram leseren tydelig oppmerksom på hvordan samfunnet er i en overgang mellom standssamfunn og klassesamfunn. En viktig forskjell mellom overklassehjemmet og arbeiderklassehjemmet, er at overklassehjemmet, foruten gjenstander som vitner om økonomisk og kulturell kapital i samsvar med Bourdieus begrep (Bourdieu, 1995, s. 34), er kjennetegnet av en særlig stemning: Et harmonisk familiehjem uten pengesorger.

Det synes som det er selve holdningen til klassereisen som mulighet som Skram mener er et av hovedkjennetegnene på arbeiderklassen. Skram viser hvordan mennesker fra arbeiderklassen er bevisst sin egen klassesamfunnet, samtidig som egen oppfattelse av

klassetilhørighet står sentralt, i tråd med Skeggs senere teorier (Skeggs, 1997, s. 1-4). Derfor blir det viktig for dem å distansere seg fra mennesker de mener knytter dem til en klasse de ikke vil tilhøre. Arbeiderklassen er overbevist om at klassereisen er mulig, dersom de utnytter mulighetene som klassesamfunnet åpner for dem på arbeidsmarkedet. Arbeideren tolker anerkjennelse fra arbeidsgiver som en aksept av klassereisen, og forsterker eller etablerer en tro på at klassereisen er mulig.

Overklassen – embetsstanden – verner fremdeles over sine standsprivilegier. For dem er ære og slekt særlig viktig. Selv om klassereisen er mulig, og forekommer, forutsetter den at overklassen åpner for det, eksempelvis gjennom ekteskap, samt at arbeideren er innforstått med klassesamfunnets mekanismer: Vedkommende må respektere overklassens ære, leve på overklassens premisser, og ikke tilnærme seg klassereisen med overmot.

Det er i denne sammenhengen at Skram vektlegger de psykiske forutsetningene for klassereisens mulighet. Dersom man ikke har de psykiske forutsetningene til å forstå klassesamfunnets mekanismer, vil man ikke bli akseptert av overklassen, og klassereisen vil mislykkes. Skram skildrer hvordan det er individuelt hvor mange sjanser man tror man har til å gjennomføre klassereisen, og at ved inntrykk av én sjanse, resignerer man for tidlig, mens man ved inntrykk av mange sjanser tar for store risikoer.

Videre viser Skram hvordan et standssamfunn på vei mot klassesamfunn åpner for både klassesamfunnets utnyttelse av arbeidere på arbeidsmarkedet, og standssamfunnets utnyttelse av den lavere standen på det private området. Særlig arbeiderklassekvinner lider under den seksuelle utnyttelsen av deres kroppslige kapital. Den lavere standens ærbødighet for embetsstanden, i kombinasjon med klassereiseønsket, tilrettelegger for overklassens utnyttelse, og makten på det private området reproducerer klasseforhold.

4.2 *Afkom*

Handlingen i *Afkom* (1898)⁸⁰ er lagt til slutten av 1870- og begynnelsen av 1880-tallet. Sivert har fortsatt store ambisjoner og arbeider fremdeles i boden. Hans mange mislykkede og risikofylte investeringer og tidvise kjøpemani har ført til store pengeproblemer og ubetalt gjeld. Sivert og Petra har fått flere barn, blant annet sønnen Severin og datteren Fie (Sofie). Petra, som er bitter og mishandler familien, er svært opptatt av at barna skal omgås overklassen, og lar dem gå på dyre skoler. Både Severin og Fie føler seg annerledes enn overklassen, og de skammer seg over dårlig økonomi og det konfliktfylte hjemmet.

Fie er svært vakker, og vekker allerede tidlig i tenårene oppsikt hos menn fra alle klasser. Hun forelsker seg i overklasse mannen løytnant Alfred Riber, og de innleder et seksuelt forhold. Når Riber i stedet gifter seg med konsul Smiths datter, aksepterer Fie at forholdet er umulig på grunn av klasseforskjeller, og gifter seg med skinnhandleren Elias Nilsen fra Kristiansand, en mann hun ikke kan fordra, for å slippe hjemmefra og muligens kunne hjelpe sin far økonomisk.

Sivert havner i fengsel i Kristiania etter å i desperasjon ha skrevet en falsk veksel i Smiths navn for å unngå fallitt. Etter et par måneder flytter Petra og de yngste barna til Kristiania, hvor Severin studerer. Her er fattigdommen enda verre enn i Bergen, og Severin er deprimert. Mens Severins venn, konsulens sønn Henrik, er på besøk i Kristiania, stjeler Severin et pengebrev fra ham. Tyveriet blir oppdaget, og Severin henger seg i fortvilelse over å ha forrådt sin venn. Omtrent samtidig dør Sivert av lungebetennelse i fengselet. Romanen avsluttes med et brev Fie sender til sin mor, hvor hun anklager moren for familiens undergang.

4.2.1 Fie og Severins utgangspunkt i arbeiderklassen

Fie og Severin vokser opp hos sine foreldre Petra og Sivert, og barnas situasjon preges av foreldrenes stilling. Familien har dårlig økonomi som følge av Siverts dårlige forretningssans, i tråd med hvordan Marx hevder jaget etter profitt i klassesamfunnet gjør arbeiderklassen fattig (Marx, 1918, s. 41). Sivert, som er hovedforsørger av familien, eier boden han arbeider i, uten at han går med overskudd. Dermed motsier Skram et poeng Marx kommer med, nemlig at produksjonseierskap gir avkastning og tilhørighet til overklassen (Marx, 1918, s. 48; jf. Birkeland, 1992b, s. 115 og Birkeland, 1992c, s. 184). Skrams skildring sammenfaller i

---

⁸⁰ Alle referanser til *Afkom* er referert til med årstallet 1898 og sidetall.

større grad med Webers senere teorier, om at eierskap ikke er tilstrekkelig til å bestemme klassesituasjon, og at avkastning spiller en stor rolle (jf. Flemmen, 2009, s. 497).

I den grad Skram skildrer arbeiderklassehjemmets interiør i *Afkom*, er det for å illustrere Myre-familiens vanskelige økonomiske situasjon. Møblene er harde og delvis i ustand. Siverts ukritiske pengebruk har gjort at han har bygget på huset, kjøpt dyre ting og ansatt tjenestepiker som raskt må sies opp, fordi familien ikke har råd. Familiens eneste økonomiske sikkerhet er noe sølvtøy (1898, s. 254), og kreditorer renner ned dørene med ubetalte regninger. Skram forklarer den manglende avkastningen med hvordan Sivert mangler de psykiske forutsetningene for å tilrettelegge for avkastning, bedre sin økonomiske kapital og tilhørighet i overklassen: Sivert har hverken forretningsteft eller klarer å ha penger uten å bruke dem.

Som i *S. G. Myre* er det i hovedsak stemningen Skram påpeker som sentral klassemarkør. I arbeiderklassehjemmet kommer stemningen først og fremst til uttrykk gjennom skildringen av familiemedlemmenes forhold til hverandre. Arbeiderklassefamilien representerer ikke trygghet, slik den kunne gjøre i *S. G. Myre*. Arbeiderklassefamilien danner et fellesskap kun fordi de bor sammen, ikke fordi de anerkjenner eller respekterer hverandre, slik Bourdieu hevder er nødvendig for å danne en gruppe (Bourdieu, 1986, s. 248). Romantittelen refererer til Fie og Severin som 'avkom', på samme måte som Sveen senere skal betegne arbeiderklasseforeldres forhold til sine barn (Sveen, 2000, s. 88). Skram skildrer imidlertid hvordan forholdene mellom foreldre og barn er svært nedbrytende. Foreldrene, særlig moren Petra, mishandler barna, anerkjenner dem ikke som individ, utnytter deres arbeidskraft i hjemmet og tar deres lønn. Videre nekter moren barna all atspredelse, og gir dem lite klær og mat. Sulten er en del av mishandlingen av barna, og ikke et uttrykk for at arbeideren knapt har penger til å overleve, slik Marx skriver (Marx, 1918, s. 41) Skram demonstrerer hvordan foreldrenes forhold til barna preger forholdene innad i søskenflokket. Severin slår Fie på morens oppfordring, og de krangler og skylder på hverandre hvis de risikerer straff. At mellommenneskelige forhold karakteriseres av konkurranse og å beskytte egne interesser, er i tråd med Marx' skildring av forholdene i arbeiderklassen på et overordnet nivå (Marx, 1918, s. 37). I likhet med Webers skildring av klassesamfunnet, betyr hverken sosial aksept eller ære noen ting (Weber, 2000, s. 60), og standssamfunnets fellesskapsfølelse er borte (Weber, 2000, s. 60)⁸¹.

---

⁸¹ Borghild Krane påpeker at i Skrams verk «[...] raser kampen forbitret mellom det gode og det onde i verden og i menneskene» (Krane, 1951, s. 148), og at *Hellemyrsfolket* er det verket hvor ondskapens medvind er mest konsekvent (Krane, 1951, s. 148).

Den manglende følelsen av fellesskap og den individualistiske tankegangen som Skram beskriver, sammenfaller med klassesamfunnet etter både Webers senere og Marx' samtidige teori (Weber, 2000, s. 56 og 60; Marx, 1918, s. 42). Det er foreldrene som innehar den økonomiske og sosiale makten over barna i *Afkom*, på samme måte som Marx skriver at overklassen har over arbeiderklassen (jf. Birkeland, 1992b, s. 115). At arbeid blir en stor del av barnas liv, ville Bourdieu knyttet til deres klassesetilhørighet gjennom at levemåten kjennetegnes av at de er avhengig av arbeid (Bourdieu, 1995, s. 186). Foreldrenes fremferd mot barna ligner Marx' skildring av hvordan overklassen utnytter arbeiderklassen for egen vinning i klassesamfunnet (se blant annet Marx, 1918, s. 41, 42 og 48), og hvordan overklassen ikke er interessert i arbeidernes rettigheter (Marx, 1934, s. 97).

Skram lar leseren forstå at Petras fremferd mot barna henger sammen med å ville hevde seg i klassesamfunnet, selv om hun har gitt opp klassereisen⁸², gjennom å misbruke sin sosiale makt for å utnytte, slik hun opplevde at overklassen gjorde mot henne. Derfor begrenser hun godene barna får ta del i, til dem hun ser sin egen status tjent med. Dette formidler hun tydelig til barna, for å gjøre dem oppmerksomme på at hun ikke unner dem noe: «Det gode, hun [Petra] liksom så sig nødt til at gjøre hende [Fie], skete med ondskab og vrangvilje» (1898, s. 33). Eksempelvis må barna gå på dyre skoler og Fie får pene klær til konfirmasjonen, mens Skram lar Petra kommentere at «[...] det var for sin egen værdigheds skyld, at hun havde sat sig i disse omkostninger» (1898, s. 338). Goder som ikke direkte tjener Petras status, nekter hun barna. Dette gjelder blant annet gratis pianoundervisning, varme og hele klær, eller å delta på ball. Skrams fremstilling anskueliggjør et element som den senere Sveen tematiserer i sin teori, nemlig foreldres motvilje mot barnas klassereise i frykt for sosial degradering (Sveen, 2000, s. 88-89). I *Afkom* lar imidlertid Skram denne motviljen gi seg uttrykk i bevisst motarbeidelse, som i større grad er i tråd med hennes samtidige Marx' teorier om at overklassen ikke er interessert i å dele sine goder (eksempelvis Marx, 1934, s. 117).

På denne måten har Severin og Fie ikke bare forsvinnende lite økonomisk kapital. De mangler også kulturell kapital. Moren gir dem ikke nye klær, noe som tydeliggjør Severin og Fies arbeiderklassesetilhørighet og skiller dem fra overklassebarna de går på skole med. Begge er svært bevisste på dette. Skram skildrer eksemplvis hvordan Severins klær er

---

⁸² Borghild Krane skriver i *Amalie Skram og kvinnens problem* (1951) om at Petra, etter Smiths ekteskap med Lydia «[...] for alltid [er] redusert til tjenestekvinnens plass, drømmen er død og borte, og hun sitter igjen med den sviende skammen at hun kunne våge å løfte øynene så høyt» (s. 141). Edvard Beyer (1975) påpeker i sin litteraturhistorie at Petras ulykke blant annet har ført til «[...] hat mot mann og barn» (s. 500).

«hjemmesyede» (1898, s. 288) og at han «keg stjålet ned ad sine bukser, der altid var for korte» (1898, s. 288). Fies kjoleermer er hullede, og hun vil ikke gå med dem: «[H]ellere end at komme med de hullede ærmer på skolen [...], vilde hun døje, hvad det skulde være» (1898, s. 338). Etter Bourdieus teorier ville en slik situasjon som Fie og Severin står i, hvor man tvinges til å arbeide og har liten fritid, skape dårlige forutsetninger for deres opparbeidelse av kroppslig kulturell kapital (Bourdieu, 1986, s. 246). Lav kulturell kapital kan få økonomiske konsekvenser (Bourdieu, 1986, s. 252), og etter Skeggs' forståelse står utestengelse fra kulturell kapital som en sentral arbeiderklassemarkør (Skeggs, 1997, s. 162).

4.2.2 Kort om Andrea i *Afkom*

Skram avslutter sin beskrivelse av Petras søster Andreas klassereise i *Afkom*. Hun lever i et ulykkelig ekteskap med Ravn. Som Skram hintet om i *S. G. Myre*, er det i hovedsak klasseforskjellene som har umuliggjort et harmonisk samliv. Til tross for Ravns forsøk på å omdanne Andrea til å bli en borgerlig frue, har hun beholdt både dialekt⁸³, oppførsel og egenrådigheten som hun hadde som ugift⁸⁴, og som knytter henne sterkt til arbeiderklassen. I tillegg er hun utro og omgås arbeiderklassen i det daglige. Skram viser hvordan Andrea fremdeles ikke forholder seg til verden på en måte som gir henne et godt omdømme, slik Skeggs skriver at seksualitet, hjem og kropp er viktig for arbeiderklassen (jf. Mathisen, 2019, s. 250).

I *Afkom* introduserer Skram Andrea på besøk i Myre-hjemmet, og det er særlig klærne hennes Skram vektlegger:

En dame, i sort silkekjole, glitrende perlebesætning på den grå klædeskåben, og rød strudsfjør i fløjelshatten, trådte ind, og hilste surt goddag. [...] Hun slog det fine blondeslør tilside, trak ud af muffen et parfumeret lømmetørklæde, og pudsede næsen med sin blanke perlegrå skindhandskehånd (1898, s. 23).

Den overdrevne velkleddheten vitner om at Andreas smak ikke reflekterer overklassens smak, noe som er tydelig for arbeiderklassen. Den senere Bourdieu skriver at man besitter en viss

---

⁸³ Blant annet svarer hun «Sålissen liker nu eg te ha det» (1898, s. 199) når hun vil at stuen skal være rotete og skitten. Hun har ikke lagt om dialekten fra gatebergensk til penbergensk, og det var nettopp dette 'eg' som Ravn ønsket at hun skulle legge fra seg for å bli en del av overklassen i *S. G. Myre* (1890, s. 347).

⁸⁴ I sin undersøkelse av hustruen i borgerlige ekteskap, påpeker Maj Bente Bonnevie i *Et annet språk. Analyser av norsk kvinnelitteratur* at også Lucie gjør opprør mot ektemannen: «Gerner opptre som en slags dr. Higgins overfor Eliza: han vil gjøre en «fin frue» av Lucie. Hun er imidlertid ikke så lærevillig som Eliza, hun gjør et slags stillestående opprør mot ektemannen, som vil forme henne på sine premisser» (Bonnevie, 1977, s. 48).

smak tilegnet gjennom familiebakgrunn (Bourdieu, 1995, s. 46). Selv om Andrea har de økonomiske midlene til å skaffe seg dyre klær, mangler hun det naturlige forholdet til dem, i samsvar med Bourdieus teori om at oppkomlinger mangler det nære forholdet til kulturen (Bourdieu, 1995, s. 82).

Skram lar leseren forstå at Andrea står i en vanskelig situasjon, hvor hun kjenner på en forventning om å hjelpe Myre-familien økonomisk: «Dokker var tefreds, dokker kunde plyndre og udsuge mig, og grafse te dokker alt ka eg ejer og har» (1898, s. 30). Hun møtes imidlertid ikke med den ærbødigheten som arbeiderklassen har ovenfor overklassen. Samtidig skildrer Skram hvordan søstrene, utenom i samtale om penger og status, kan ha en gemyttlig tone, eksempelvis når de snakker negativt om Siverts økonomiske sans. Skram viser hvordan Andrea er bevisst på at hun står mellom overklassen og arbeiderklassen, på lignende måte som Sveen senere skriver om at klassereisen innebærer splittelse mellom ulike klasser og ulike identiteter (eksempelvis Sveen, 2000, s. 62-63).

Ravn får til slutt nok av Andreas arbeiderklasseoppførsel, og vil skille seg fra henne. I denne situasjonen lar Skram leseren få innblikk i Andreas refleksjoner rundt hennes forståelse av klasse. Andrea mener selv at det er hun som har «al uretten» (1898, s. 372), og at det er hennes oppførsel som gjør ekteskapet umulig:

Hun skulde aldrig vært gift med Karl [Ravn] [...]. Hun skulde vært gift med netop en, som Rejersen [hennes tidligere kjæreste fra arbeiderklassen]. Han vilde ikke ha følt sig så elendig tilbagestødt ved hende, og deres samliv vilde blet bedre. Like børn leker bedst (1898, s. 373).

Skram demonstrerer hvordan Andrea har gjennomført en klassereise i praktisk forstand, men oppfatter det å finne seg til rette og bli lykkelig i overklassen, som er en umulighet: «Hvis hun havde vært en anden end den, hun var. Hvordan hang det egentlig sammen? Kunde man skabe sig selv om? Nej. Hun troede det ikke» (Skram, 1898, s. 466-467). Samtidig ser hun hvordan også ekteskap innad i klassene kan være ulykkelige: «Samtidig – Skjønt – se nu på Petra og [Sivert] Myre – de havde ikke kunnet enes, de heller» (Skram, 1898, s. 373). Med dette stiller Skram spørsmål om hva som ligger i en vellykket klassereise: Er det i *Afkom* tilstrekkelig å bli godtatt av overklassen og tilegne seg kapital for å tilhøre overklassen?

4.2.3 Severins utdanning og yrkesvalg

Skram etablerer tidlig Severin som elev på overklasseskolen, noe som etter Bourdieus senere teorier ville gitt ham tilhørighet til overklassen (Bourdieu, 1986, s. 249-250). Skrams beskrivelse sammenfaller til en viss grad med Webers senere teori om at eiendom gir tilgang til utdanning i klassesamfunnet (Weber, 2000, s. 54), men at fordelene begrenses dersom eiendommen har liten verdi: At Severin har tilgang til skolen, betyr ikke at han har tilgang til overklassen. Overklassebarna er svært bevisste Severins arbeiderklassebakgrunn, og anerkjenner ham ikke som en del av gruppen. Skram lar overklassebarna se Severin som en trussel mot overklassens avgrensning, i tråd med Bourdieus senere teori om at nye gruppe-medlemmer truer gruppens regler og grenser (Bourdieu, 1986, s. 250). For å markere avstand til Severin, utsetter de ham for mobbing og vold. I likhet med Skram, skriver Bourdieu senere om hvordan manglende anerkjennelse er et uttrykk for å ikke markere tilhørighet (Bourdieu, 1986, s. 248). Severin blir stående uten relasjoner eller anerkjennelse, og ville dermed hatt svært liten sosial kapital etter Bourdieus forståelse (Bourdieu, 1986, s. 249). Samtidig virker mobbingen av Severin samlende for overklassebarna. Etter Bourdieus senere teorier ville overklassebarna, forsterke både sin egen og hverandres sosiale kapital gjennom å danne en gruppe på denne måten (Bourdieu, 1986, s. 248-250).

Videre viser Skram hvordan Severin selv er svært oppmerksom på sin egen arbeiderklassetilhørighet, både gjennom forholdene i arbeiderklassehjemmet og gjennom den manglende anerkjennelsen på overklasseskolen. Skrams skildring berører noen punkter Skeggs senere utforsker i sin teori når det gjelder egenoppfattelsens betydning for klassetilhørighet (Skeggs, 1997, s. 1). Skram refererer ofte til hans blikk på sine små klær og at han er sulten, og i likhet med Petra i *S. G. Myre*, ser dermed Severin sammenhengen mellom status, økonomisk og kulturell kapital (her klær), i tråd med Bourdieus teori om hvordan de ulike kapitalene henger sammen og påvirker hverandre (Bourdieu, 1995, s. 34)⁸⁵. Også Severins personlighet og interesser skiller ham fra overklassebarna. Severin er svært alvorlig og opptatt av å være skoleflink, mens overklassebarna i større grad har en ubekymret holdning til livet.

Skram gir inntrykk av at Severin forstår utdanningen som en mulighet han kan utnytte til å bedre sin situasjon, på samme måte som Weber i sine senere teorier skriver at utdanning er et aktivum som kan påvirke ens status i klassesamfunnet (Weber, 2000, s. 55; jf. Møen,

---

⁸⁵ Ingrid Kurseth vier stor plass til klærnes betydning i *Afkom* i sin masteravhandling. Se eksempelvis Kurseth, 2021, s. 43, 52, 63, 67, 68-69, 90 og 96.

2008, s. 14), og som mennesker med eiendom har tilgang til (Weber, 2000, s. 54). Utdanning som fremste mulighet til klassereise, er også noe Sveen påpeker som sentralt mer enn 100 år etter Skrams roman (Sveen, 2000, s. 85). Forholdet til utdanning knytter Severin til arbeiderklassen, da overklassens barn uten problemer kan få dårlige karakterer og likevel er garantert et høystatusyrke gjennom foreldrene. På dette punktet skiller Skrams forståelse av utdanning i klassesamfunnet seg fra Bourdieus, som mener at manglende akademiske kvalifikasjoner tilsier lave institusjonalisert kulturell kapital og vanskeligheter på arbeidsmarkedet (Bourdieu, 1986, s. 247-248).

For å gi inntrykk av høyere status, lar Skram Severin ty til uærlighet. Til overklassebarna hevder han at moren kan fransk, og for å få gode karakterer, jukser han. Ovenfor Fie forteller han hvordan han nyter overklassens anerkjennelse på skolen: «Det er rent ud mærkeligt hvor hyggelig de er, især de fineste og fornemste, som Henrik og Mikkel Mejer og Christian⁸⁶ Aall og Herman Lassen» (1898, s. 48). Når Fie oppdager at han blir banket på skolen, forsøker Severin å forklare dette som et uttrykk for overklassens levemåte: «Det samme havde de gjort med hvemsomhelst [...]. Både Henrik og de andre har fåt samme traktamente, når der har vært noget påfærde» (1898, s. 48-49). Severin ønsker å vise at han både kjenner til og anerkjenner overklassens levemåte, og dermed står i relasjon til overklassen, noe som sammenfaller med Bourdieus forståelse av at klassetilhørighet uttrykkes gjennom livsstil og habitus (Bourdieu, 1977, s. 86). Dermed gjør Skram leseren oppmerksom på hvordan Severin forsøker å distansere seg fra arbeiderklassen, gjennom å gi inntrykk av at han aksepteres av overklassen, på lignende måte som Skeggs skriver at også andres oppfattelse er viktig for opplevelsen av klassetilhørighet (Skeggs, 1997, s. 4).

I forlengelsen av at Severins foreldre ønsker å bruke ham til å øke sin egen status, bestemmer de også hans fremtidige yrke: «Det er jo meningen, hvis Herren hjelper te, at vi ska' få Deg frem te præst engang» (1898, s. 244). Det er uklart om foreldrene velger ham dette yrket for lønnens skyld, og om de ser en sammenheng mellom akademisk utdannelse og økonomisk kapital, i tråd med Bourdieus teorier om institusjonalisert kulturell kapital (Bourdieu, 1986, s. 247-248). Det er likevel tydelig at å studere til prest er forbundet med anerkjennelse og status i arbeiderklassen, og Skram lar blant annet Fie uttrykke dette: ««Min bror studenten. Min bror i Kristiania» - Fie blev liksom finere ved det» (1898, s. 336).

Skram lar imidlertid leseren forstå at presteyrket forsterker Severins tilhørighet til arbeiderklassen. Yrkesvalget hånes av overklassebarna: «Fin stilling at være præst! [...] I din

---

⁸⁶ Skram veksler mellom å stove Christian Aall og Kristian Aall. I avhandlingen refererer jeg til ham som Kristian.

kreds anses det for at være det fineste næst efter kejseren af Polen, ikke sandt Severin?» (1898, s. 289), og en overklassemann knytter Severins arbeiderklasseutseende til yrket: «Den blege hænglete fyren, der ser ud som et præsteæmne?, ha, ha, ha!» (1898, s. 59). Smiths kone knytter presteyrket til Hellemyren, og mener at det ville være passende om Severin «[...] kunde bli præst derude i Hellemyren, hvor Deres far er fra» (1898, s. 313). Selv om Severin må ta utdanning for å bli prest, er det ifølge foreldrene gjennom arbeid Severin skal bedre sin status. Siden Severin ikke eier eiendom, sammenfaller Skrams skildringer med Webers senere teori om arbeid som de eiendomsløses viktigste ressurs (Weber, 2000, s. 55). Severins utdanning skal betales av overklassefamiliene Munthe, Smith og Stockflet, ettersom Severins foreldre ikke har økonomisk kapital til dette. Skram viser hvordan Severin får ta utdanning på overklassens nåde, ettersom de sitter med de økonomiske midlene, slik blant annet Marx skriver (jf. Birkeland, 1992b, s. 116).

Når Severin velger presteyrket, kan det tolkes som et ønske om å vinne anerkjennelse hos arbeiderklasseforeldrene, noe som ifølge Bourdieu ville knyttet ham til arbeiderklassen (Bourdieu, 1986, s. 248). Skram lar imidlertid leseren forstå at det er noe ved presteyrket som virker appellerende for Severin: «Han følte sig meget undselig, men samtidig var det liksom han vokste i betydning ved den anmodning, faren havde stillet til ham» (1898, s. 245). Mens ønsket om presteyrket vokser på ham, utdyper Severin sin forståelse av hvordan verden og kristendommen henger sammen: «Hvor *falder* ikke alle doktriner og systemer for læren om, at det er kjærligheden, som rædder og forløser verden» (1898, s. 280). For Severin representerer presteyrket en mulighet til å distansere seg fra arbeiderklassen som han forbinder med ondskap, og å leve et liv i godhet.

4.2.4 Arbeiderklassens møte med overklassens hjem

Skram utdyper hvordan forholdet mellom arbeiderklassen og overklassen i *Afkom* er preget av utestengelse heller enn utnyttelse, når Henrik Smith, konsulens sønn, arrangerer barneball og lar være å invitere Severin og Fie. Skram lar Severin og Fie forstå at utestengelsen fra ballet handler om deres klassebakgrunn, og er en forlengelse av utestengelsen på skolen: «Det var så krænkende at bli sat udenfor altid» (1898, s. 7). Skrams beskrivelse sammenfaller på dette punktet med Bourdieus senere teorier, hvor han skriver om hvordan en sosial gruppe på andre måter kan forsøke å holde gruppen homogen (Bourdieu, 1986, s. 250). Selv om arbeiderklassebarna har tilgang til overklassens skoler, kan overklassen holde seg for seg selv i sosiale sammenhenger.

Skram lar imidlertid Henrik til slutt forbarme seg over Severin og Fie, og likevel invitere dem. Møtet med Smiths hjem blir Severin og Fies første møte med overklassens hjem, slik tilfellet også var med Petra i *S. G. Myre*. Skram lar skildringen av overklassehjemmet preges av Severin og Fies arbeiderklasseblikk. Blant annet lar Skram barna legge merke til overfloden av mat: «[D]ækkede teborde [...] med tekopper og småkager» (1898, s. 58), og at det blir servert is, limonade og vin (1898, s. 59). Videre vektlegger Skram skildringen av klær, og Fie legger merke til at selv musikerne som spiller vals for barna er pent kledd, med «blomst i knaphullet, og [...] hvitt slips med lange ender» (1898, s. 57). Musikk, mat og klær vil være eksempler på det Bourdieu senere benevner som kulturell kapital (Bourdieu, 1986, s. 246-247), og et slikt nært forhold til det som regnes som legitim høykultur, vitner om overklassetilhørighet (Bourdieu, 1995, s. 45 og 385).

I forlengelsen av dette, skildrer Skram Smith-familiens sosiale kapital som svært høy. Severin betrakter, som Petra i *S. G. Myre*, «de oljemalede forfædre på balsalens vegg» (1898, s. 58). I likhet med i *S. G. Myre*, vitner portrettene, med Bourdieus begrep, om Smith-familiens arvede sosiale kapital (Bourdieu, 1986, s. 250). De mange ballgjestene som Smith har invitert har også høy status, noe som etter Bourdieus forståelse også ville vært et bevis på hans sosiale kapital (Bourdieu, 1986, s. 249). Å arrangere et ball kan være en anledning hvor overklassen forsterker og bekrefter gjensidig anerkjennelse, og dermed sikrer sin sosiale posisjon, i tråd med Bourdieus tidligere nevnte teori om «anledninger» (Bourdieu, 1986, s. 249-250)⁸⁷. Bourdieu nevner ball som et konkret eksempel på en slik «anledning» (Bourdieu, 1986, s. 250).

Skram illustrerer Smith-familiens store sosiale kapital gjennom at Henrik Smith ikke ser sin posisjon truet av å omgås arbeiderklassebarna Severin og Fie. På ballet forteller Henrik Severin at han er «[...] min ven fra i går af» (1898, s. 55), og formaner en annen gjest: «Her er Du mine forældres gjæst, og det er Severin også» (1898, s. 60). Selv om Henrik har invitert søskenparet fordi han har dårlig samvittighet, viser Skram med dette hvordan det finnes mennesker i overklassen som ser individet bak arbeiderklassebakgrunnen. Dette står i motsetning til det Skrams samtidige Marx skriver om at overklassen ikke er interessert i arbeiderklassen utover deres arbeid (blant annet Marx, 1934, s. 117). Henriks store sosiale kapital gjør at han er beskyttet mot sosiale sanksjoner, også når han utfordrer klassens normer og regler.

---

⁸⁷ Ingrid Kurseth skildrer ballet i stor detalj i sin masteroppgave. Se eksempelvis Kurseth, 2021, s. 44-45 og 61-65.

Videre løfter Skram frem hvordan stemningen kjennetegner overklassehjemmet, og at den også i denne klassen knyttes til hvordan menneskene forholder seg til hverandre. Utover maten, klærne, interiøret og musikken, legger Severin og Fie merke til de mange barna som er til stede: «Fløjdørene til værelset ved siden af stod åbne, og derinde var der ligeledes fuldt af børn» (1898, s. 53). Der en samling mennesker i Myre-familiens arbeiderklassehjem er en garanti for vold og krangling, viser Skram hvordan Severin og Fie observerer at det i overklassehjemmet hersker en harmonisk, hyggelig og avslappet stemning.

Skram lar særlig Severin bli grepet av stemningen på ballet:

Tænk at være søn i et sådant hus! Livet måtte jo bli festeligt. Bare at han var kommet med her i aften havde sat ham i en sindstilstand, han aldrig før havde kjendt. Han følte sig som et bedre og finere menneske (1898, s. 57-58).

Det er i overklassens hjem Severin for første gang møter omsorg og vennskap. For ham blir overklassen stående som en kontrast til arbeiderklassens ondskap: «Ja, faren og moren og hjemmet og al elendigheten. Som en bølge af mørkt og mudret vand kom det rullende imod ham» (1898, s. 82). Anerkjennelsen fra overklassen, gjør ikke at Severin glemmer sin arbeiderklassetilhørighet, i samsvar med at Bourdieu skriver at anerkjennelse gir gruppetilhørighet (Bourdieu, 1986, s. 248). Han vet at han har latt sin arbeiderklassebakgrunn komme til syne gjennom å oppleve ballet som så skjellsettende: «Bare at få kige ind i herligheden, måtte han betale så forfærdelig dyrt. Mens de andre, de, for hvem det ingenting var →» (1898, s. 69). Etter å ha sett tilstanden i overklassehjemmet, bestemmer imidlertid Severin seg for å ikke å la elendigheten i arbeiderklassehjemmet ødelegge ham: «Men nu vilde han ikke la sig opsluge» (1898, s. 82). Severin synes å gjøre opprør mot det Marx ville betegnet som å gå under i sin egen klasses vilkår (Marx, 1918, s. 48). Skram lar Severins møte med overklassen gi ham tro på at det går an å være et godt menneske og bli lykkelig, og at dette kan skje dersom man gjennomfører en klassereise og blir en del av overklassen.

4.2.5 Fies forhold til overklassen

Skram lar møtet med overklassen bli viktig for Fies forståelse av klassesamfunnet. På ballet møter hun den rike løytnant Riber, som danser med henne og snakker til henne. Skram skildrer hvordan hun er overlykkelig over den positive oppmerksomheten hun får av overklasse mannen: «*Ham* løjtnanten i den skinnende uniform. Dette var jo som i eventyret.

Hun vilde vist besvime af glæde, hvis han hilste på hende på gaden» (1898, s. 64)⁸⁸. På Ribers oppfordring begynner de i tiden etter ballet å treffes jevnlig. Som i *S. G. Myre* skildrer Skram hvordan oppmerksomheten fra overklassen får følger for arbeiderklassekvinnens forståelse av seg selv, slik Skeggs i sine senere teorier trekker frem at anerkjennelse er viktig for subjektivitetens konstruksjon (Skeggs, 1997, s. 4). Skram lar imidlertid Fie kun tidvis tro at et forhold med Riber kan være varig, eller at hun kan bli en del av overklassen gjennom ekteskap med ham. Som en parallell til at arbeiderklasseforeldrene antar overklassens posisjon ovenfor barna, får Fie inntrykk av at hun i større grad er knyttet til overklassen når Riber behandler henne som en voksen. Eksempelvis får hun inntrykk av å være «[...] en dame, som en herre hilser på» (1898, s. 205) når Riber gjør honnør til henne på gaten, og hun synes det er «fornøjet» (1898, s. 63) å bli tiltalt som ‘De’ og som ‘frøken Myre’ (eksempelvis 1898, s. 175), isteden for ‘Du’, som Riber vil kalle henne når hun forteller at hun bare er femten år (1898, s. 63). Ovenfor Riber påpeker hun sin voksne kropp: ««Hvis jeg hadde lang kjole, så» – hun satte hænderne i siden og skjød brystet frem» (1898, s. 63). Av samme grunn kan hennes utsagn: «Riber ventet bare på, at hun skulde bli voksen. [...] Da kunde han frie» (1898, s. 205), tolkes som at hun ser en sammenheng mellom det å være voksen og det å tilhøre overklassen. Det er i forbindelse med slike utsagn at Skram lar Fie være mest optimistisk med tanke på at forholdet med Riber kan være.

Skram viser hvordan Riber har et ambivalent forhold til Fie. På den ene siden er det tydelig allerede fra første møtet på ballet, at Ribers oppmerksomhet handler om seksuelt begjær: «Løjtnant Riber [...] stod nu foran hende og mønstred med plirende velbehagelige øjne hendes kraftige blottede hals, og fine runde skuldre» (1898, s. 63), og at han ønsker å gjøre forholdet seksuelt senere: «Vil De kjendes ved mig da, når De blir voksen? Ja, De forstår, ikke sandt?» (1898, s. 64). Som en speiling av Fies inntrykk av at å være voksen knytter en til overklassen, behandler Riber arbeiderklassejenta Fie som et barn. Han omtaler henne som «småpige» (eksempelvis 1898, s. 178) eller «småjente» (eksempelvis 1898, s. 176). Han synes hun er for ung til å samtale med: «Det er vanskelig at konversere slig en småjente» (1898, s. 176), og tar henne ikke alvorlig. Han liker imidlertid å betrakte arbeiderklassejentens fascinasjon for overklassen:

---

⁸⁸ Ingrid Kurseth argumenterer i sin masteroppgave for at Fies naivitet ovenfor Ribers tilnærmelser handler om hennes tro på at arbeiderklassekvinner har mulighet til å gifte seg over sin rang, slik tanten Andrea har gjort, og at hun ikke er oppmerksom på hvordan overklassemenn faktisk ser på arbeiderklassekvinnen (Kurseth, 2021, s. 64).

[Det] moret ham at sidde og se på hende, se, hvorledes rødmen kom og gik på hendes blege kinder, se på hendes yndefuldt kejtede bevægelser, på den troskyldige ømhed i hendes klare øjne. Og så hendes dejlige hår, som han havde havt denne glæde af at pusle med (1898, s. 450).

Skrams beskrivelse av Ribers infantilisering av Fie, ligner Skeggs senere teorier om delegitimiseringen av arbeiderklassekvinner (Skeggs, 1997, s. 162). I motsetning til Skeggs forståelse, skildrer Skram hvordan det er Fies unge alder, og ikke Fies urespektabelhet, som rettfærdiggjør delegitimiseringen. Delegitimiseringen Skram beskriver speiler et sosialt maktforhold som følge av økonomiske maktforhold, i likhet med det Skrams samtidige Marx mener kjennetegner forholdet mellom overklassen og arbeiderklassen (jf. Birkeland, 1992b, s. 116).

Etter hvert som Fie blir eldre, utvikler forholdet seg til å bli seksuelt, slik Riber ønsker. Dermed lar Skram Riber bli enda et eksempel på overklassemannens utnyttelse av den sårbare arbeiderklassekvinnen. Mer eller mindre bevisst utnytter Riber Fies lengsel etter kjærlighet, mat og omsorg, for å skaffe seg tilgang til den vakre Fies høye kroppslige kapital, på lignende måte som Marx skriver om overklassens hensynsløse bruk av arbeiderne for egen vinning (Marx, 1918, s. 48). Skram lar Fie se en sammenheng mellom sitt vakre utseende og en fremtid med Riber i overklassen:

Men han var naturligvis altfor fin for hende. Skjønt hun var jo pen med sit vældige blonde hår og sine blåblanke øjne. Man havde hørt så galt før. Det var jo altid askepott, som fik prinsen (1898, s. 340).

Med Fies refleksjon, viser Skram at Fie er bevisst på klasseforskjellene mellom seg og Riber, men at hennes vakre utseendet kan rettfærdiggjøre en plass i overklassen. Samtidig blir sammenligningen med Askepott det første eksempelet på hvordan Fie oppfatter hovedforskjellen mellom klassene som forskjellen mellom det gode og det onde, hvor hun som en vakker og god Askepott er fanget i den fattige og onde arbeiderklassefamilien. På lignende måte som Skeggs mener det knytter seg negative konnotasjoner til arbeiderklassen og arbeiderklassekvinner (Skeggs, 1997, s. 1), viser Skram hvordan arbeiderklassen knyttes til det negative og nedbrytende, mens overklassen står for det gode, kjærlighet og lykke.

Som konsekvens av denne klasseforståelsen, viser Skram hvordan Fie ikke reagerer utelukkende negativt når Riber gjør forholdet seksuelt. Når Fie er redd for at noen skal få vite

om forholdet, lar Skram leseren forstå at det er fordi omgivelsene vil oppfatte et slikt forhold som skamfullt, uten at hun selv skammer seg over det: «Nej – skamme sig vilde hun ikke. [...] Selv om menneskene vilde fordømme henne» (1898, s. 420). Blant annet advarer Severin henne: ««Du må ikke la det menneske få fat på Dig, Fie,» Severin sa det indtrængende alvorligt» (1898, s. 205)⁸⁹. Fies manglende skam når forholdet blir seksuelt, betyr ikke nødvendigvis at Fie ikke knytter lav seksualmoral til arbeiderklassen, da i samsvar med Skeggs teorier om sammenhengen mellom klasse og seksualitet (Skeggs, 1997, s. 1-4). Skram anskueliggjør imidlertid hvordan Fie nettopp *ikke* vurderer sin seksuelle erfaring som uttrykk for lav seksualmoral:

Jo flere ganger det var sket, dette, at hun i mørkningen var kommen op til Riber, og med frydefuld gråd havde git ham sit legeme [...]. Næsten stolt var hun over, at hun havde ofret alt til den hun elsked (1898, s. 420).

Med vekt på at hun hadde «ofret alt», tydeliggjør Skram hvordan Fie ser det seksuelle forholdet som et uttrykk for *høy seksualmoral*: Hun er villig til å gi sin kroppslige kapital i godhet og kjærlighet til den hun elsker. At hun handler på tross av arbeiderklassens advarsler, blir et uttrykk for at offeret er særlig stort og betydningsfullt. Skram viser hvordan denne oppfattelsen på det seksuelle, kjærlighet og offervilje, som Fie har fått gjennom forholdet med Riber, har endrer Fies syn på tilværelsen:

Og gjennom dette [at gi Riber sit legeme] havde hun liksom skimtet meningen med tilværelsen. [...] Hun kunde jo se på sig selv, at hun trods den sorg og kval, hun straks havde følt, var helt igjennem blet et andet menneske. Havde fåt trang til at være god mod alle (1898, s. 420).

Trangen til å være god blir et uttrykk for Fies ønske om å distansere seg fra den nedbrytende og voldelige arbeiderklassen. Denne forståelsen lar Skram Fie beholde, selv om Fie mot slutten av *Afkom* innser at en fremtid med Riber er umulig: «Siden hun blev voksen, havde hun så godt forstået, at Riber aldrig vilde gifte sig med en, som hun» (1898, s. 420). Skram lar Fie som voksen bli bevisst at arbeiderklassebakgrunnen hindrer et godt menneske som hun å

---

⁸⁹ Ingrid Kurseth påpeker i sin masteroppgave at Severins advarsel kan være et uttrykk for at han har større innsikt enn Fie, og vet at et ekteskap mellom dem er umulig (Kurseth, 2021, s. 67-68).

tre inn i overklassen. Fordi Fie mener at forholdet med Riber har gjort henne til et godt menneske som har forsøkt å leve i kjærlighet, angrer likevel ikke Fie på forholdet, men tenker på det som «sit livs bedste klenodie» (1898, s. 421). Selv uten å ha gjennomført en praktisk klassereise gjennom å gifte seg med Riber, har hun markert avstand fra det hun oppfatter som den onde arbeiderklassen gjennom å være et godt menneske.

Riber forlater til slutt Fie for å gifte seg med konsul Smiths datter, et ekteskap som er i tråd med overklassens idealer: «Han, som militær, kunde ikke andet. Med de aspirationer, som lå foran ham» (1898, s. 450). Riber gleder seg over forlovelsen fordi hans egen status vil bedre seg: «Med hvilken stolthed vilde han ikke kunne præstere hende ved hofballerne [...]. Og slikt et hus, de kunde føre» (1898, s. 447). Igjen demonstrerer Skram hvordan overklassen holder lengre på det Weber ville kalt standssamfunnets ekteskapsmonopol (Weber, 2000, s. 64), og hvordan et slikt ekteskap vil reprodusere og forsterke overklassetilhørigheten, i tråd med Bourdieus forståelse av hvordan økonomisk, kulturelt og sosialt henger sammen og bestemmer klassetilhørighet (Bourdieu, 1995, s. 34).

Den som ønsker forholdet ugjort, ifølge Skram, er Riber. Han angrer på at han ikke brøt med Fie mens hun enda var barn, og gir henne skylden: «Hun burde ikke ha besøgt ham, efter at hun var bleven voksen» (1898, s. 450), og ønsker at «[...] han dog aldrig havde rørt hende» (1898, s. 450). Det er tydelig at det Riber føler mest ubehag ved, er hvordan han er blitt preget av Fies godhet ovenfor ham: «Forholdet til Fie havde indvirket på ham» (1898, s. 449), og han har gjennom henne «[...] kommen til at tænke på forskjellen mellem godt og ondt, og i det hele tat til at se alvorligere på tingene i verden» (1898, s. 450). Skram viser hvordan Riber som overklasse mann ikke ser sin posisjon tjent gjennom å bryte med klasseforskjellene, noe som ligner Marx' skildring om at overklassen ikke ønsker at arbeiderklassen skal gjøre opprør (Marx, 1934, s. 117). Å være et godt menneske blir dermed mindre viktig for Riber enn å handle i tråd med overklassens forventninger.

4.2.6 Arbeiderklassen innhenter Fie

Skram lar flere hendelser omtrent samtidig med Ribers brudd forsegle Fies skjebne i arbeiderklassen. Den økonomiske situasjonen i arbeiderklasse hjemmet er blitt mer desperat som følge av Siverts økende gjeldsproblemer. Sivert ønsker å utnytte Fie for å skaffe økonomisk kapital. Skram understreker dermed noe av det samme som den samtidige Marx poengterer i sin forståelse av hvordan fattigdom splitter arbeiderklassen (Marx, 1918, s. 47 og 41), men Skram lar splittelsen også oppstå innad i en arbeiderklassefamilie. Fie foreslår at hun kan skaffe økonomisk kapital gjennom arbeid: «Hvis jeg rejste hjemmefra, far, og fik mig en

plads?» (1898, s. 418). Sivert, på sin side, mener at Fie best kan utnyttes gjennom å giftes bort til skinnhandleren Elias Nilsen, som han skylder penger. Skram viser hvordan denne innskytelsen kommer etter at Sivert for første gang blir oppmerksom på Fies utseende:

For første gang slog det ham, at hun var vakker, stor og sterk, og at hun lignet Petra slik som denne hadde set ud i sin ungdom. Men vakrere, meget vakrere (1898, s. 414).

Skram demonstrerer hvordan arbeiderklassekvinnens kroppslige kapital kan utnyttes både av overklassen og av arbeiderklassen. Arbeiderklassekvinnens kroppslige kapital kan generere mer penger enn arbeidskraft. Selv om Sivert understreker at «Du får gjøre, som Du vil» (1898, s. 417 og 419), viser Skram tydelig at Sivert har makt over Fies fremtid. Makten over hvem arbeiderklassekvinnen skal gifte seg med, er flyttet fra overklassen til arbeiderklassen, uten at ekteskap dermed er forbundet med ære, slik Weber mener ekteskapsmonopol i standssamfunnet er (Weber, 2000, s. 61).

Skram gjør leseren tydelig oppmerksom på at Sivert kun handler utfra egne interesser, gjennom kommentarer som: «[H]vis Fie fik det ondt, så havde han havt det værre» (1898, s. 476). Denne holdningen sammenfaller med den individualistiske tankegangen som både Weber (2000, s. 56) og Marx (1918, s. 37) mener kjennetegner klassesamfunnet. Ekteskapet minner mer om et forsøk på investering etter Siverts dårlige forretningssans og desperasjon etter å få henstand med gjelden, enn troen på at å ofre Fie faktisk kan løse hans økonomiske problemer. Ovenfor Fie insisterer han på at hans dårlige økonomi er uforskyldt: «Eg har strævet og balet, så ingen kan tru det, men galt er det gåt. Skjønt eg aldrig har hverken drokke, eller befattet meg med nokke slags lastefuldt» (1898, s. 417). Han selger Nilsen inn som «søkkenes rik» (1898, s. 416), selv om han vet at Nilsen «[...] sad nokså småt i det» (1898, s. 423). At Nilsen «[...] vilde la alting falde, og ovenikjøpe' hjælpe meg» (1898, s. 418) er løgn: «Selv om Fie tog Elias Nilsen, [...] vilde det kun bevirke, at han fik henstand med, hvad han skyldte Nilsen, som [...] naturligvis ikke vilde låne ham noget videre» (1898, s. 423). Skram avdekker at Sivert bekymrer seg for konsekvensene av å måtte fortelle Smith at han er konkurs: «Boden vilde bli tat fra ham, og alt hans indbo solgt – rub og stub. Og for at opholde livet for sig og sine måtte han så gå og arbejde som en simpel sjouer» (1898, s. 424). Sivert frykter en fremtid hvor han har samme yrket som sin far, tilbake til start i klassesamfunnet, og Skram avslører med dette hvordan ekteskapet blir en siste krampetrekning i Siverts klassereiseønske.

Skram understreker at det er Nilsens skjemmende ytre som i første rekke gjør at Fie ikke vil gifte seg med ham. Beskrivelsene av den illeluktende, sjuuskete og dårligkledd mannen, minner om Skrams beskrivelsene av den urespektable arbeiderklassen i *S. G. Myre*, i tråd med Skeggs senere teorier om den 'skitne' arbeiderklassen (Skeggs, 1997, s. 1-4; jf. Mathisen, 2019, s. 250). Sammen med at Fie mener at Nilsen er «simpel» (1898, s. 356 og 416 og 575), knytter dette Nilsen til arbeiderklassen⁹⁰.

Der Sivert mener at klassereisen muliggjøres gjennom generering av økonomisk kapital, har Skram vist hvordan Fie knytter en klassereise til å være et lykkelig menneske, gjennom å handle godt ovenfor andre. Derfor velger Fie å gifte seg med Nilsen etter bruddet med Riber, for å både «[...] gjøre noget godt for denne arme, så hårdt prøvede far» (1898, s. 417-418), og forsøke «[...] at være god og snil» (1898, s. 474) mot Nilsen. Skram lar leseren forstå at det motbydelige med Nilsen, gir Fie følelsen av at hun blir et enda bedre menneske når velger å gifte seg med ham. Slik hun ofret alt for Riber, ofrer hun nå alt for Nilsen. På denne måten lar Skram Fie innta den omsorgsfulle rollen hun ser mangler i arbeiderklassen: «Han [Nilsen] trængte så hårdt til godhed og kjærlighed» (1898, s. 474). Fie håper videre at Nilsen, som henne, er en god person: «Ja, hun vilde forsøge at drage det gode frem i ham» (1898, s. 475). Hun vil ikke dømme Nilsens arbeiderklassestatus, ettersom hun nå knytter den til sin egen: «Hvad gjorde det, at han var styg, og så simpel ud, og lugted af skind? Havde hun vel ret til at vente sig noget bedre?» (1898, s. 475). Hun lar seg ofre fordi hun vil være god: «Til syvende og sidst var dog dette, at være noget godt for en anden, det bedste her i verden» (1898, s. 475).

Skram viser hvordan Fies forståelse av at mennesker kan skilles i gode og onde, blir bekreftet gjennom et nært vennskap Fie har utviklet med den jevnaldrende amtmannssønnen Kristian Aall. Et slikt forhold uten utnyttelse eller utestengelse, ville ifølge Marx' forståelse vært umulig ettersom de to tilhører ulike klasser (eksempelvis Marx, 1918, s. 48), og vært umulig etter Webers forståelse av standssamfunnet (jf. Møen, 2008, s. 12). At overklassen og arbeiderklassen blir venner har Skram skildret tidligere, i forbindelse med Henrik Smith og Severin. Kristian Aall minner om Henrik Smith, men vennskapet med Fie oppstår fordi Aall ser Fie som en likeverdig og liker å omgås henne. Han inngår ikke vennskapet fordi han har dårlig samvittighet, slik tilfellet er mellom Henrik og Severin.

---

⁹⁰ Ingrid Kurseth påpeker også hvordan Nilsens utseende og kropp knytter ham til hans arbeiderklassebakgrunn (Kurseth, 2021, s. 71).

Videre tegner Skram Aall i kontrast til øvrige overklassemenn. Fie selv mener at Aall er «[...] et elskeligt menneske, og hvor uhyre forskjellig fra Riber» (1898, s. 434). Tidligere har Skram beskrevet Kristian gjennom Severins blikk: «Der var over ham et præg af inderlig hjærtensgodhed, og så var han så klog» (1898, s. 333). Skram lar Fie distansere seg fra arbeiderklassestemningen sammen med Aall, og sammen med ham kjenner hun seg «[...] alltid så glad, at hun glemte sine sorger» (1898, s. 435). Skram poengterer at Aall foretrekker Fie fremfor overklassekvinner, og at han tidligere har hatt «en gutteforlibelse» (1898, s. 437) i to overklassekvinner som er «[...] døtre af mine forældres bekjendtskab» (1898, s. 437). I motsetning til Riber, som mente Fie var barnlig og ikke kunne snakkes med, setter Aall stor pris på Fie som en moden samtalepartner: «Jeg synes, Du siger en mængde prægtige ting. [...] Du siger ikke stort, men Du hører så meget des bedre» (1898, s. 436). Skram understreker hvordan den største forskjellen mellom Aall og andre overklassemenn, er at han ikke ønsker å utnytte den sårbare arbeiderklassekvinnens kroppslige kapital. Selv om han gjentatte ganger påpeker hennes vakre og voksne utseende (eksempelvis 1898, s. 335-336, 430-431), gjør Aall ingen seksuelle tilnærmelser ovenfor henne selv om han elsker henne: «Forelsket er et altfor simpelt ord» (1898, s. 433). Skram viser hvordan Aall har et lignende, opphøyet forhold til kjærlighet og det å være et godt menneske som Fie.

I en samtale i tiden før Fie gifter seg, lar Skram Aall eksplisitt gi uttrykk for sitt syn på klassesamfunnet og klasseforskjeller. På spørsmål fra Fie om: «Er det din mening, at rangsforskjel og klasseforskjel skulde afskaffes?» (1898, s. 436), svarer Aall: «Den eneste rangsforskjel, der burde eksistere, er den mellem de onde og de gode» (1898, s. 436). Tidligere i *Afkom* har Aall gitt uttrykk for en lignende holdning: «Skulde der være tale om åndsaristokrati, så måtte det vel findes hos dem, der var gode og offervillige» (1898, s. 334). Med dette viser Skram hvordan Aall både deler og bekrefter Fies forståelse av klasse: De virkelige klasseskillene går ikke mellom overklassen og arbeiderklassen, eller den høye standen og den lave standen, men mellom de gode og onde.

Når Fie velger å ikke gifte seg med Aall, er det fordi hun mener at hennes tidligere forhold med Riber gjør henne for lite god for Aall: «Aldrig, aldrig vilde hun forsøge på at binde ham [Aall] til sig. Han var tusen ganger for god til hende» (1898, s. 451). Skram lar leseren forstå at selv om Fie ikke skammer seg over å ha vært i et seksuelt forhold, mener hun at hun gjennom erfaringen og å ha elsket en annen, ikke deler Aalls opphøyet forhold til kjærligheten. I tillegg knytter den seksuelle erfaringen henne utad til arbeiderklassens lave seksualmoral, i tråd med Skeggs senere teorier om arbeiderklassekvinnens seksualitet (Skeggs, 1997, s. 1-4) og at arbeiderklassetilhørigheten nødvendigvis må bety at hun ikke er

god nok til å være en del av overklassen. Fie velger dermed å motsette seg klassereisen, fordi hun tror at hun fortjener og må tilhøre arbeiderklassen.

Skram beskriver hvordan Fie, i forbindelse med forlovelsen med Nilsen, går inn i en destruktiv fase. Som et symbol på den mislykkede klassereisen, lar Skram Fie kvitte seg med sin kroppslige kapital gjennom å klippe og brenne håret sitt. For å være «[g]od nok til en Elias Nilsen» (1898, s. 452), vil hun speile sin tilhørighet i den skjemmende arbeiderklassen, og forteller Severin: «Jeg *vil* være styg» (1898, s. 515). At Skram knytter Fies selvoppfattelse til det kroppslige, er i tråd med den senere Skeggs' teorier om at forholdet til kroppen henger sammen med respektabiliteten og dermed klassetilhørighet (Skeggs, 1997, s. 19; jf. Mathisen, 2019, s. 250). Videre skildrer Skram hvordan Fie resignerer ovenfor arbeiderklassefremtiden: «Men så kunde det sagtens kanskje også være hende det samme, hvad der blev af hende» (1898, s. 421). Selv om Skram poengterer at Fie vil fortsette å se det gode i mennesker, har hun sluttet å føle kjærlighet: «Nej. Ikke glad i nogen» (1898, s. 471). Der Sveen skildrer hvordan klassereisen kan oppleves som splittende og henger sammen med identitet (Sveen, 2000, s. 81; Sveen, 2000, s. 96-97), demonstrerer Skram hvordan det å bli værende i en klasse kan oppleves som enda mer splittende og i enda større grad påvirke ens identitet.

4.2.7 Arbeiderklassen innhenter Severin

I løpet av *Afkom* avslutter Severin skolen med gode karakterer og begynner å studere i Kristiania. Skram viser hvordan Severin på denne måten lykkes i å fysisk distansere seg fra arbeiderklassefamilien. Severin oppfatter den fysiske distansen som en forutsetning for å bli et godt menneske gjennom klassereisen: «Nu skulde han til Kristiania [...] [I] Kristiania skulde han bli et andet menneske» (1898, s. 358). Dette er en oppfatning Fie støtter: «Det er ingen sag for Dig, Severin. Du, som får rejse til Kristiania, når Du er færdig på skolen» (1898, s. 348). Skram vinkler med dette individualismen i klassesamfunnet som noe positivt, i motsetning til Weber (jf. Møen, 20008, s. 13). Å ønske fysisk distanse til arbeiderklassen, er i tråd med Sveens tanker om hvordan følelsen av å være innestengt i en klasse, får følger for klassetilhørighet (Sveen, 2000, s. 81).

Skram lar imidlertid arbeiderklassefamilien innhente Severin, gjennom overklassens påvirkning. Etter at Sivert har blitt fengslet i Kristiania, oppfordrer Smiths kone Petra om å flytte etter med de minste barna. Overklassekvinnen gir uttrykk for at å holde en familie samlet er positivt: «Der var jo også Severin [...]. Så var det jo også dette, at hun der naturligvis kunde se til sin mand, hvad hun vel naturligvis måtte ønske» (1898, s. 511). I tillegg vektlegger hun at Petra, gjennom å flytte, kan bedre sine barns forutsetninger:

«[H]endes småpiger vilde komme sig bedre ivej derinde i den store by» (1898, s. 511). Som tidligere påpekt, oppfatter ikke arbeiderklassefamilien i *Afkom* familien som et fellesskap, og foreldrene er i liten grad opptatt av barnas klassereise om den ikke ganger dem selv. Synet på familien som harmonisk enhet, understreker at Smiths kone er knyttet sterkt til overklassen.

Når Petra likevel flytter, lar Skram lar leseren forstå at dette er noe hun føler hun må, ettersom overklassen har økonomisk makt over henne. Smith-familien har helt siden Petra og Sivert giftet seg hjulpet arbeiderklassefamilien økonomisk: «Det var jo ved konsulens hjelp, at de overhodet kunde eksistere» (1898, s. 522). Videre gjør Skram leseren oppmerksom på hvordan overklassen har en personlig interesse av å flytte arbeiderklassefamilien fra Bergen. Ved å sende Myre-familien til Kristiania, kan overklassefamilien unngå at arbeiderklassefamilien oppsøker dem for penger eller omgås dem i det daglige. Selv om Smith «[...] lovet at af og til sende hende noget» (1898, s. 511), gjør Smith-familien senere mine til å avslutte den økonomiske støtten, da de mener «[...] at Petras børn vel snart vilde se sig istand til at hjælpe hende» (1898, s. 520). Skram anskueliggjør hvordan overklassen fremdeles har makt over arbeiderklassen, selv i situasjoner hvor de ikke er arbeidsgiver. Dette blir enda et eksempel på hvordan Skram beskriver overklassens utnyttelse av arbeiderklassen som mer omfattende enn Skrams den samtidige Marx beskriver i sine teorier (Marx, 1918, s. 48).

Skram beskriver Myre-familiens nye tilværelse i Kristiania som i enda større grad preget av den desperate økonomiske situasjonen. Området de bor i, og beskrivelsen av hjemmet understreker dette:

Noget mere trøstesløst end denne Trondhjemsvejen! Disse store nøgne tomter ligeoverfor, og disse nye, stygge, fattige huse med smale vinduer og 3-4 etager. For en ørken!» (1898, s. 512).

I arbeiderklassehjemmet er det få og vonde møbler, med den «[...] gamle, hårde sofa fra fremstuen i Kippersmuget» (1898, s. 511) som det mest fremtredende. Mat og brensel kjøpes på kreditt, eventuelt brukes møblene til brensel. Foran vinduet er det «[...] nogle gamle, klare, gråskidne gardiner» (1898, s. 512), og bordet «[...] stod uafdækket efter middagen» (1898, s. 512). Det sparsomme interiøret minner om Skrams skildringer av Hellemyrsgården, mens matrestene som står fremme minner om rotet i Petras arbeiderklassehjem i *S. G. Myre*.

Skram forsterker Petras ønske om å markere overklassetilhørighet gjennom å utnytte barna grovere, i takt med den nedadgående økonomien, hvor familiens hovedforsørger er i

fengsel og overklassens hjelp kommer til å opphøre. Hun fortsetter å la barna sulte og fryse, mens hun utnytter deres arbeidskraft både i hjemmet og på arbeidsmarkedet. Severin blir ofte spurt «[...] om han enda ikke hadde gjort anstalter til at skaffe sig flere indtægter» (1898, s. 513), mens Skram lar søsteren Mathæa fortelle hvordan «[m]or tar hver eneste skilling, jeg fortjener, og aldrig får jeg andet end hug og skjænd til tak» (1898, s. 524). Skrams skildring av hvordan arbeiderklassemoren ønsker at barna skal arbeide mer, ligner Marx' skildringer av hvordan overklassen holder arbeiderklassens omkostninger nede, for å skaffe mest mulig profitt (Marx, 1918, s. 41).

Den nedbrytende stemningen i arbeiderklassehjemmet virker negativt på Severin, som «[...] hadde det vel nu endda mere ondt end før» (1898, s. 530), og venner fra Bergen i Kristiania kommenterer «[...] at de aldrig mere så noget til ham» (1898, s. 530). Gjennom Severins blikk beskriver Skram hvordan morens autoritære fremferd, arbeidspresset, den iskalde leiligheten og den evige sulten, forverrer hans forutsetninger for å studere: «Jeg fryser så, at jeg ikke kan læse» (1898, s. 523). Han begynner å hallusinere og ha mareritt. Skram lar leseren forstå at i arbeiderklassehjemmet vil ikke Severin klare å bli det gode og lykkelige mennesket han ønsker å bli gjennom klassereisen. Der Sveen skriver om hvordan utdanning alene kan føre til klassereise (Sveen, 2000, s. 78), viser Skram hvordan forholdene rundt utdanningssituasjonen er viktig for at den skal kunne føre til klassereise⁹¹.

Den umulige situasjonen gjør at Severin begynner å undres på om klassereisen kan gjennomføres på andre måter enn utdanning: «Hvorfor havde han også skullet studere?» (1898, s. 514). Fremdeles mener han at å fysisk komme seg vekk fra arbeiderklassen er inngangen til klassereisen, og når Kristiania har vist seg å være utilstrekkelig, står derfor Amerika for ham som en mulighet: «Hvor skulde han hen, når det ikke vilde lykkes for ham? [...] Kunde han blot rejse til Amerika. Væk fra det hele» (1898, s. 514). Ønsket om Amerika er fremdeles knyttet til klassereisetanken om å være god: «Det var jo umuligt for ham at bli til menneske her i landet. I Amerika kunde han kanske komme sig frem» (1898, s. 531)⁹².

I forlengelsen av dette, viser Skram hvordan Severin mener at det eneste som står mellom ham og en lykkelig fremtid, er de nødvendige økonomiske midlene til en Amerika-billett koster (eksempelvis 1898, s. 514, 521 og 524). Han vurderer det som uaktuelt å be overklassen, eksempelvis Henrik, om hjelp: «Konsulen havde jo havt så mange udgifter for

---

⁹¹ Sveen nevner imidlertid ordninger som Statens Lånkasse (Sveen, 2000, s. 100), som ble etablert mange tiår etter at Skram skrev *Afkom*.

⁹² Ingrid Kurseth tolker imidlertid Severins ønske om å reise til Amerika som et uttrykk for at han har begynt å tvile på klassereisens mulighet (Kurseth, 2021, s. 56).

farens skyld, og endnu den dag idag!» (1898, s. 522). Der hans mor var svært opptatt av å møte overklassens hjelp med ærbødig takknemlighet, demonstrerer Skram hvordan Severin ser baksiden med denne ordningen: Den forsterker hans posisjon som arbeiderklasse mann som skylder overklassen penger og gjør seg avhengig av dem økonomisk.

Severin begynner derfor å tenke på tyveri som en mulig måte å skaffe økonomiske midler på, selv om det å skaffe seg penger på uærlig vis byr ham imot: «Han kunde da ikke gå bort og stjele?» (1898, s. 514). Å begå tyveri, ville ifølge den samtidige Marx plassert Severin blant filleproletarene (Marx, 1934, s. 67). Skram fremstiller imidlertid hvordan Severin vurderer seg selv som et menneske med gode intensjoner. Gjennom å stjele vil han ikke bare handle etter egne interesser, men også gi penger til moren og betale Amerika-billetten til søsteren Mathæa (1898, s. 531). Han planlegger også å betale Henrik tilbake når han bare har kommet seg til Amerika (1898, s. 531).

Der Skram i begynnelsen av *Afkom* lot Severin være bevisst sin arbeiderklassetilhørighet, viser hun mot slutten av *Afkom* hvordan Severin oppfatter seg som vesensforskjellig fra arbeiderklassen, fordi han er et godt menneske. Med dette sammenfaller Skrams skildring med Sveens senere teori om at sosial bakgrunn ikke er tilstrekkelig for å bestemme klassetilhørighet (Sveen, 2000, s. 81). Samtidig påpeker Skram at Severin både er svært avhengig av inntekt, som ifølge Bourdieu ville plassert ham i arbeiderklassen (se også Sveen, 2000, s. 78), og likevel forholder seg til verden på en måte som ifølge Bourdieu ville tilsagt noe mer enn arbeiderklassetilhørighet (Bourdieu, 1995, s. 186).

For å skaffe de nødvendige midlene, stjeler Severin et pengebrev mens han er på besøk på Henriks hotellrom. Tyveriet blir nærmest umiddelbart oppdaget av Henrik og flere fra overklassen i Bergen, som er på besøk hos ham. Skram viser hvordan overklassen ikke oppfatter Severins gode intensjoner. Utenfra fremstår tyveriet nærmest som en bekreftelse på hans arbeiderklassetilhørighet, blant annet tydeliggjør det hans dårlige økonomiske kår, som kan knyttes til Marx' beskrivelse av arbeiderklassen som fattig (Marx, 1918, s. 41), i tillegg til det nevnte filleproletariatet (Marx, 1934, s. 67). Samtidig knytter en av overklasseguttene hans uærlighet til Severins arbeiderklassefamilie med kommentaren: «Æblet blet falder ikke langt fra stammen» (1898, s. 534). Gjennom overklassens reaksjoner blir Severin overbevist om at han uavlatelig må være knyttet til arbeiderklassen og arbeiderklassefamilien, og at omverdenen oppfatter ham som en ond person. At andres blick og vurdering av klassetilhørighet blir viktig for subjektiviteten, vektlegger senere Skeggs i sine teorier (Skeggs, 1997, s. 4). Severin går på samme måte som Fie inn i selvdestruksjon når han

vurderer arbeiderklassetilhørigheten som evig og klassereisen som over. Han mener at «nu var der i verden intet andet for ham» (1898, s. 536), og henger seg.

4.2.8 Oppsummering

Med *Afkom* lar Skram leseren få innsikt i hvordan samfunnet på flere måter ligger nærmere et klassesamfunn enn *S. G. Myre*. Skram demonstrerer hvordan Myre-familien sliter økonomisk og blir fattigere. Marx diagnostiserer lignende forhold når han skriver at jaget etter profitt har gjort arbeiderklassen fattig (Marx, 1918, s. 41). Myre-familien føler heller intet fellesskap, i tråd med hvordan både Marx og Weber i sine teorier forstår de mellommenneskelige forholdene i klassesamfunnet (Marx, 1918, s. 37; Weber, 2000, s. 60). Videre behandles Fie og Severin som avkom, på samme måte som Sveen senere betegner arbeiderklasseforeldres forhold til sine barn (Sveen, 2000, s. 88). I samfunnet Skram beskriver, står individualismen sterkt, i tråd med Marx' og Webers forståelse av klassesamfunnet (Marx, 1918, s. 37 og 42; Weber, 2000, s. 56 og 60), mens sosial aksept og ære, som Weber mente tilhørte standssamfunnet (Weber, 2000, s. 60), er mindre til stede. I tillegg viser Skram hvordan det er blitt mulig for arbeiderklassen å ta utdanning. Å kunne bedre sin situasjon gjennom utdanning er i tråd med både Webers og Sveens forståelse av klassesamfunnet (Weber, 2000, s. 55; jf. Møen, 2008, s. 14; Sveen, 2000, s. 85).

Med *Afkom* gir Skram en god beskrivelse av hvordan overklassen i utgangspunktet holder på sine standsprivilegier som ekteskap, utdanning og private arrangementer på fritiden. Men hun peker også på måter disse privilegiene er i ferd med å åpnes for arbeiderklassen. Eldre mennesker i samfunnet er mer opptatt av å holde på sine privilegier, eksempelvis Riber, mens yngre mennesker i større grad ønsker å gi arbeiderklassen tilgang, eksempelvis Henrik Smith og Kristian Aall.

Det er stor forskjell på hvordan den eldre og den yngre generasjonen forholder seg til sosial mobilitet, særlig klassereise og arbeiderklassetilhørighet. Petra og Sivert mener de fortjener å tilhøre overklassen gjennom arbeid, og oppfatter klassereisen som et svært individuelt prosjekt, som gjennomføres på bekostning av andre. Severin og Fie mener at klassereisen handler om å være et godt menneske, slik de har oppfattet er mulig i overklassen. Deres klassereise blir et desperat ønske om å distansere seg fra arbeiderklassen fysisk for å unngå å bli et ondt menneske. Å være et godt menneske kan på denne måten sies å være moralen i *Afkom* som roman.

Med Severin og Fie utarbeider Skram at det først er når en selv oppfatter seg som uavlatelig knyttet til arbeiderklassen uten mulighet til klassereise, at man velger å la seg gå til

grunne. Den endrede selvforståelsen fører til forsøk på å ødelegge selvet, gjennom å forsterke og bekrefte arbeiderklassetilhørigheten eller ved å oppgi livet helt.

5. Konklusjon: Hva kjennetegner Skrams klasseforståelse?

I denne avhandlingen har jeg undersøkt Amalie Skrams forståelse av klasse, slik den kommer til uttrykk i romanene *S. G. Myre* og *Afkom*. Til tross for at forskere som Willy Dahl, Borghild Krane og Edvard Beyer gjennom mange år har gjentatt påstanden om at Skram er opptatt av klasseforskjeller, manglet det en nærmere undersøkelse av hvordan hun forstår 'klasse'. Tidligere har man i stor grad brukt en spesifikk klasseforståelse knyttet til én teori – som for eksempel Willy Dahl og marxismen, eller Ingrid Kurseth og Bourdieu – for å se om det kan kaste lys over Skrams romaner. Er klasse for Skram knyttet til økonomi, til kulturell kapital, livssjanser, eller har hun en annen forklaring?

Jeg har først og fremst funnet ut at Skram er svært god på å reagere på endringene og de sosiale lagdelingene samfunnet gjennomgikk i andre halvdel av 1800-tallet. Norge endret seg fra et standssamfunn til et klassesamfunn, og dette gir utslag i hvordan Skram konstruerer handlingsforløp i *Hellemyrsfolket*. Som følge av hennes observasjoner av overgangssituasjonen, har hun en litt annen tilnærming til klasse enn Marx – i tillegg til at hun ut fra sin kvinnelige erfaring også reflekterer over kjønn. Dermed har hun en forståelse av klasse som til dels foregriper noen av innsiktene som teoretikerne senere utvikler, samtidig med at hun skiller seg på noen punkter fra samtidige klasseforskere.

I motsetning til sin samtidige Marx, forstår Skram klasse som mer enn definert av relasjonen til produksjonsprosessen. Hun vektlegger blant annet psykiske forutsetninger, som at Sivert manglende innsikt i klassesamfunnets mekanismer forvansker hans klassereise. I likhet med det Weber utarbeider i sine skrifter, handler en klassereise for Skrams romanpersoner om å kunne utnytte sine muligheter. Eksempelvis ønsker Sivert å være en god arbeider og Severin å være en god student, fordi de mener det bedrer deres stilling i samfunnet. Skram skildrer også hvordan klassetilhørighet henger sammen med sosiale og kulturelle faktorer, i tråd med hvordan Bourdieu mener at klasse er bestemt av økonomisk, sosial og kulturell kapital. Særlig Fie og Severin legger merke for eksempel til hvordan overklassens økonomiske kapital speiles i objekter i deres hjem og omgangskrets. Som Skeggs vektlegger Skram hvordan arbeiderklassekvinnen er opptatt av å fremstå respektabel, og hvordan eget og andres blikk er viktig for klassetilhørigheten. Blant annet er Petra svært opptatt av å bli oppfattet ordentlig og renslig, for å skille seg fra arbeiderklassen. Som Sveen trekker Skram frem klassereise gjennom utdanning og foreldres holdning til barns klassereise, eksempelvis når Petra har et ambivalent forhold til Severins skolegang.

Jeg vil særlig understreke at Skram var spesielt tidlig ute med sin beskrivelse av sosiale forhold slik de var i endring i Norge. Hun har et klassebegrep, som virker forbausende

moderne. Innledningsvis hevdet jeg at *S. G. Myre* og *Afkom* er en historie om et samfunn i utvikling, og at samfunnet hun skildrer er et klassesamfunn i begge romanene. Skram er blant de første som undersøker utviklingen mellom stand og klasse. Jeg har nærmere utviklet hvordan en rekke av klasseteoretikernes forståelse av klasse sammenfaller med Skrams forståelse, men disse teoretikerne arbeider som sagt senere enn Skram med sitt material. Som romananalysen har vist, mener Skram at det er mulig, om enn vanskelig, å gjennomføre en praktisk klassereise. Dette skildrer hun både i *S. G. Myre* og *Afkom*. Kjennetegn på standssamfunnet slik Weber og Marx skildrer dem, er mindre til stede i *Afkom* enn i *S. G. Myre*, samtidig som overlevende standsprivilegier er på vikende front.

Hovedoppgaven for denne avhandlingen var å finne ut hvordan Amalie Skram definerer klasse. Først og fremst utvikler hun et svært komplekst begrep. Fordi hun utforsker klassebegrepet skjønnlitterært og gjennom romanpersoner, viser Skram leseren klassesamfunnet på et nærmere nivå enn eksempelvis hennes samtidige Marx. Tidligere har man sett at Skram er svært opptatt av klasses tematikken, og samtidig påpekt at naturalistiske forfattere er fremragende sosiologer og psykologer (Engelstad, 1984, s. 26). Jeg mener at man må se disse to elementene i sammenheng for å forstå Skrams klasseforståelse – og menneskeforståelse.

Jeg vil hevde at Skram forstår klasse som en gruppe mennesker som har de samme forutsetningene for å være tilfreds med livet de har. Hverken Sivert, Petra, Fie eller Severin er lykkelige i arbeiderklassen, og lengter etter det de mener er en garantert lykkelig tilværelse i overklassen. Skram legger stor vekt på å vise hvordan klasseforskjellene oppleves gjennom stemning. Arbeiderklassen misunner ikke i første rekke overklassens økonomiske kapital, men det harmoniske, stabile, familiære og kjærlige hjemmet uten pengesorger, vold eller fyll, hvor man som individ kan vokse gjennom utdanning eller arbeid. Felles for de fire hovedpersonene er at egen oppfattelse av klassetilhørigheten er svært viktig, og de opplever at de egentlig burde tilhørt overklassen.

Derfor oppfatter jeg heller ikke at Skram avviser klassereisen som umulig, slik tidligere forskning har tolket *Hellemyrsfolket*. Det skjedde da ut fra tanken om at romanene er naturalistiske tekster, og at arv og miljø bestemmer menneskenes skjebne. Jeg vil imidlertid hevde at Myre-familiens klassetilhørighet ikke er biologisk bestemt. Det er ikke å bli en del av overklassen som er den faktiske klassereisen. Målet med romanpersonenes klassereiseønske er å bli lykkelige. Fordi arbeiderklassen oppleves nedbrytende og negativ, kan de aldri bli tilfredse der, og søker til den harmoniske overklassen. Når romanpersonene

selv mener at deres klassereise ikke kan gjennomføres, forsterker de arbeiderklassetilhørigheten eller ønsker å gå under.

Denne forståelsen av klassereisen stiller Skrams antatte determinisme i et interessant lys. Som vi så i kapittel 2, forstår mange de mislykkede klassereisene i romanene som uttrykk for Skrams determinisme. Her mener jeg at det ligger en dobbelthet som forskningen i liten grad har tatt opp. Naturalismen og determinismen som rammeforståelse går imot klassetenkningen som Skram utvikler i romanene sine. Hun har ikke bare et klassebegrep som rommer mange av innsiktene klasse teoretikere og andre først senere kommer med. Hun tar også opp det hun oppfatter som en naturalistisk forståelse av menneskers situasjon. Man er ikke biologisk dømt til å mislykkes, men man har ulike vilkår, som henger sammen med hvilken familie man vokser opp i. Det deterministiske med Skrams klasseforståelse ligger i hvordan menneskene gir opp når de selv vurderer seg som dømt til evig ulykke gjennom en bekreftelse av deres arbeiderklassetilhørighet.

Jeg mener at Skrams prosjekt med bøkene er å forstå klassens betydning for romanpersonene og for å forstå hvorfor noen mennesker mislykkes. Hun finner ut at det til dels skyldes at de, på naturalistisk vis, reagerer på sine omgivelser. Jeg oppfatter at hun ønsker å undersøke hvorfor de som mislykkes, gjør det, og at *Hellemyrsfolket* ikke er et verk om at alle mennesker mislykkes, heller ikke alle i arbeiderklassen. Samtidig mener jeg at det ligger et ønske om å forstå hvorfor noen mennesker blir ulykkelige, og hvordan dette er knyttet til klasse. Slik jeg forstår Skrams klassebegrep, ønsker hun å se mennesket i klassesamfunnet, og hvordan gode mennesker kan ha dårlige vilkår for å lykkes i det. Onde mennesker, som utnytter, utestenger og bryter ned andre, finnes i alle klasser, og kjennetegnes gjennom at de først og fremst ser klassebakgrunn og ikke mennesket. Disse er hverken forståelsesfulle eller milde, slik Skram skriver i samme brev at hun ønsker å være i sine verk. Skrams romaner er gode og komplekse, nettopp fordi de kombinerer ett blikk på klassesamfunnets mekanismer og dens innvirkning på menneskene med en forståelse av menneskenes medfødte forskjellighet.

Litteraturliste

Agrell, B. mfl. (2016) «*inte kan jag berätta allas historia?*». *Föreställningar om nordisk arbetarlitteratur*. Göteborg: LIR.skrifter.

Alakoski, S. (2006) *Svinalängorna*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Ambjörnsen, R. (1996) *Mitt förnamn är Ronny*. Stockholm: Bonniers förlag.

Andersen, P. T. (2018) *Norsk litteraturhistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Anon (1890a) Literatur. «S. G. Myre», *Dagens nyheder*, 24. oktober, s. 1.

Anon (1890b) Literatur, *Bergens Tidende*, 24. oktober, s. 2.

Anon (1890c) [uten tittel], *Berlingske Tidende*, 29. oktober, [uten sidetall].

Anon (1890d) S. G. Myre, *Bergensposten*, 26. november, [uten sidetall].

Anon (1890e) Literatur, *Nationaltidende*, 25. oktober, s. 1.

Anon (1891) [uten tittel], *Politiken*, 14. februar, [uten sidetall].

Anon (1898a) Brev fra Kjøbenhavn, *Bergens Tidende*, 21. november, s. 2.

Anon (1898b) [uten tittel] *Berlingske Tidende*, 30. november, [uten sidetall].

Anon (1976) «Forfatterne må lære av arbeiderne». Intervju med to arbeidere ved Oslo Sporveger om den norske bokhøsten 1975, *Profil*, 34(1), s. 4-5.

Aukrust, K. og Sandberg, K. L. (2018) Arbeiderklasse, Édouard Louis og Kjartan Fløgstad. Et kritisk tilbakeblikk på debattene rundt *Farvel til Eddy Bellegueule* i Frankrike og Norge, *Norsk litteraturvitenskapelig tidsskrift*, 21(2), s. 140-160.

B., F. (1898a) Literatur, *Nationaltidende*, 22. november, s. 1.

B., F. (1898b) Literatur, *Dagens Nyheder*, 28. november, s. 1.

B., F. (1898c) Literatur, *Dagbladet*, 28. november, s. 1.

Bang, H. (1890) Blade af min Dagbog. Bergens Roman, *Bergens Tidende*, 24. oktober, s. 2.

Beck, U. (2004a) *Globalisering og individualisering. Bind 1 – Modernisering og globalisering*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Beck, U. (2004b) *Globalisering og individualisering. Bind 2 – Arbeid og frihet*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Berggren, B. (1994) *Da kulturen kom til Norge*. Oslo: Aschehoug.

Beyer, E. (1975) *Norges litteraturhistorie. Bind 3. Fra Ibsen til Garborg*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.

Beyer, H. (1939) Hva har de siste 25 årene betydd i norsk litteraturgranskning?, *Edda*, 26(1), s. 20-42.

Birkeland, Å. (1992a) Det kommunistiske partis manifest (utdrag), i Birkeland, Å. (red.) *Karl Marx. Arbeid. Kapital. Fremmedgjøring. Sentrale tekster av Karl Marx, utvalgt og introdusert av Åsmund Birkeland*. Oslo: Falken Forlag, s. 13-24.

Birkeland, Å. (1992b) Hovedbegreper i *Kapitalen*, i Birkeland, Å. (red.) *Karl Marx. Arbeid. Kapital. Fremmedgjøring. Sentrale tekster av Karl Marx, utvalgt og introdusert av Åsmund Birkeland*. Oslo: Falken Forlag, s. 99-119.

Birkeland, Å. (1992c) *Kapitalens* 24. kapittel: Den såkalte opprinnelige akkumulasjonen (i sin helhet), i Birkeland, Å. (red.) *Karl Marx. Arbeid. Kapital. Fremmedgjøring. Sentrale tekster av Karl Marx, utvalgt og introdusert av Åsmund Birkeland*. Oslo: Falken Forlag, s. 184-219.

Bjerkelund, R. (1989) *Amalie Skram. Dansk borger, norsk forfatter*. Oslo: Aschehoug.

Blikstad, E. (2017) *Empati og karakterfascinasjons i litteraturen - En analyse av Sivert Myre i Amalie Skrams Hellemysrfsolket*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo.

Bonnevie, M. B. (1977) *Et annet språk. Analyser av norsk kvinnelitteratur*. Oslo: Pax Forlag.

Bourdieu, P. (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital, i Richardson, J. G. (red.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood Press, s. 241-258.

Bourdieu, P. (1995) *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.

Bourdieu, P. (2000) *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax Forlag.

Brandes, E. (1898) [uten tittel], *Politiken*, 13. november, [uten sidetall].

Brinchmann, C. (1890) *Literaturtidende, Dagbladet*, 2. november, s. 3.

Brown, H. (2012) *Marx on Gender and the Family. A Critical Study*. Leiden: Brill.

Busk-Jensen, L. og Hjordt-Vetlesen, I.-L. (1980) Dansk kvindelitteratur 1885-1920, *K&K – Kultur og Klasse*, 10(39), s. 3-14.

Christiansen, E. (1898) [uten tittel], *Illustreret Tidende*, 20. november, [uten sidetall].

Collett, C. (1854/55) *Amtmandens Døtrre*. Christiania: Johan Dahl.

Dahl, W. (1974) *«Dårlig» lesning under parafinlampen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Dahl, W. (1981) *Norges litteratur I. Tid og tekst 1814-1884*. Oslo: H. Aschehoug & Co.

- Dahl, W. (1984) *Norges litteratur II. Tid og tekst 1884-1935*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Dahl, W. (1989) *Norges litteratur III. Tid og tekst 1935-1972. Med et sluttkapittel om tekstene i 70- og 80-årene*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Dahl, W. (1993) Hellemyrsofolket, i Haavet, I. E. og Aasen, E. (red.) *Amalie Skram. Dikterliv i brytningstid*. Bergen: Senter for Humanistisk Kvinneforskning, s. 43-51.
- Dahl, W. (1996) En romansyklus om språk – blant annet, i Aasen, E. (red.) *Amalie. «Silkestrilen sin datter»*. Oslo: Pax Forlag, s. 69-85.
- Diesen, E. I., Karlsen, O. og Stengrundet, E. (2016) *Stempelslag. Lesninger i nordisk politisk litteratur*. Oslo: Novus forlag.
- Dørum, K. (2021) Norsk historie fra 1815 til 1900, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: (Hentet: 23. november 2021)
- Elster, K. (1928) *Livet og digtningen*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Engels, F. (1845) *Die Lage der arbeitenden Klasse in England*. Leipzig: O. Wigand.
- Engels, F. (1884) *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats*. Hottingen-Zürich: Verlag der Schweizerischen Volksbuchhandlung.
- Engelstad, I. (1978) *Amalie Skram. Kjærlighet og kvinneundertrykkelse*. Oslo: Pax Forlag.
- Engelstad, I. (1981) *Amalie Skram om seg selv*. Oslo: Den norske Bokklubben.
- Engelstad, I. (1984) *Sammenbrudd og gjennombrudd. Amalie Skrams romaner om ekteskap og skinnssykdom*. Oslo: Pax Forlag.
- Engelstad, I. (1985a) Innledning: Psykoanalytisk litteraturkritikk i Norge, i Engelstad, I. (red.) *Skriften mellom linjene. 7 bidrag om psykoanalyse og litteratur*. Oslo: Pax Forlag, s. 9-27.

Engelstad, I. (1985b) Ambivalens som psykologisk og litterært mønster. En analyse av Amalie Skrams novelle «Det røde gardin», i Engelstad, I. (red.) *Skriften mellom linjene. 7 bidrag om psykoanalyse og litteratur*. Oslo: Pax Forlag, s. 90-106.

Ese, B. K. (2011) «Kom det af, at han havde saa ond en Mor?» Moderskap som tematikk i Amalie Skrams Hellemyrsfolket. Masteroppgave. Universitetet i Bergen.

Fahlgren, M., Mattson, P-O. og Williams, A. (2020) *Arbetarförfattaren. Litteratur och liv*. Hedemora: Gidlunds förlag.

Faldbakken, K. (1979a) Dikter vi «riktig»? *Vinduet*, 33(1), s. 1.

Faldbakken, K. (1979b) «Kulturen var en mann i snipp». Portrett av Karin Sveen, *Vinduet*, 33(3/4), s. 43-48.

Fjørtoft, O. (1972) *Fram. Skrifter i utval*. Bergen: J. W. Eide Forlag.

Flemmen, M. (2009) Den økonomiske overklassens sosiale lukning. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 50(4), s. 493-520.

Flemmen, M., Jarness, V. og Rosenlund, L. (2019) *Class, Lifestyles and Politics. Homologies of Social Position, Taste and Political Stances*. New York: Springer.

Flemmen, M. og Toft, M. (2019) Var klassesamfunnet noen gang på hell?, *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(2), s. 137-155.

Fløgstad, K. (2016) *Etter i saumane. Kultur og politikk i arbeidarklassens hundreår*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Furuland, L. (1998) *Arbetets ansikten. Arbetardikt i Sverige under ett sekel. En antologi*. Stockholm: En bok för alla.

Fykken, B. I. (2013) *Alminnelige arbejdsfolk. Om Alf Prøysens prosaforfatterskap*. Vallset: Oplandske bokforlag.

Fykken, B. I. (2018) *Almuens opera. Om Trost i taklampa og litterære klasseskiller i Alf Prøysens forfatterskap*. Doktoravhandling. Universitet i Oslo.

Garborg, A. (1890) S. G. Myre, *Verdens Gang*, 21. november, [uten sidetall].

Garborg, H. (1932) Brevveksling mellem Amalie Skram og Arne Garborg, *Samtiden*, 43, s. 68-84, 130-136.

Garton, J. (2002a) *Elskede Amalie. Brevvekslingen mellom Amalie og Erik Skram. I. 1882 – september 1883*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Garton, J. (2002b) *Elskede Amalie. Brevvekslingen mellom Amalie og Erik Skram. II. Oktober 1883-1888*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Garton, J. (2002c) *Elskede Amalie. Brevvekslingen mellom Amalie og Erik Skram. III. Årene 1889-1899*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Garton, J. (2005) *Amalie Skram. Brevveksling med andre nordiske forfattere*. København: C.A. Reitzels Forlag.

Gran, G. (1897) Biografiske skisser. I. Amalie Skram, *Samtiden*, 8, s. 148-154.

Gripsrud, J. (1983) *Prolesi. Norsk arbeiderlitteratur fra 1890-1940*. Oslo: Landslaget for Norskundervisning (LNU) og J. W. Cappelen Forlag.

Hamm, C. (2001) *Medlidenhet og melodrama. Amalie Skrams litteraturkritikk og ekteskapsromaner*. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Bergen.

Hamm, C. (2006) *Medlidenhet og melodrama. Amalie Skrams romaner om ekteskap*. Bergen: Unipub Forlag.

- Hamm, C. (2020) «Kall meg i hvert fall ikke intellektuell». Karin Sveen om å være arbeiderforfatter, i Fahlgreen, M., Mattsson, P.-O. og Williams, A. (red.) *Arbetarförfattaren. Litteratur och liv*. Hedemora: Gidlunds förlag, s. 97-108.
- Hamm, C. (2021) Amalie Skrams begeistring. Litteraturkritikk som formidling av leseropplevelse, *Prosopopeia*, 26(1/2), s. 50-65.
- Hamm, C., Mathisen, I. N. og Neple, A. (2017) *Hva er arbeiderlitteratur? Begrepsbruk, kartlegging, forskningstradisjon*. Bergen: Alvheim og Eide Akademisk Forlag.
- Hansen, I. (1890) Nye bøger, *Samtiden*, 1, s. 479-481.
- Hansen, M. N. og Ljunggren, J. (2021) *Arbeiderklassen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hassan, Y. (2013) *YAHYA HASSAN*. København: Gyldendal.
- Hassan, Y. (2019) *YAHYA HASSAN 2*. København: Gyldendal.
- Hauge, I. (1940) *Dialektinnslag i Amalie Skrams «Hellemysrfolket»*. Hovedfagsavhandling. Universitetet i Oslo.
- Hegdal, Å. (1998) Mellom frihet og determinisme? Amalie Skrams Oline som naturalistisk karaktertype – en analyse av skikkelsens betydning i *Hellemysrfolket*, i Armand, E. mfl. (red.) *Årbok 1998. Amalie Skram Selskapet*. Bergen: Amalie Skram Selskapet, s. 43-64.
- Hennis, W. (1988) *Max Weber. Essays in reconstruction*. London: Allen & Unwin.
- Henrikssen, F. B. (1898) Literatur, *Bergens Tidende*, 23. desember, s. 1.
- Hjellbrekke, J. og Korsnes, O. (2005) Sosial kapital-strukturer i norske elitar, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 46(4), s. 467-502.
- Hjellbrekke, J. og Korsnes, O. (2012) *Sosial mobilitet*. Oslo: Samlaget.

- Holst, L. (1898) To naturalistiske Romaner, *Dagbladet*, 16. november, s. 1.
- Haavet, I. E. (1993) Amalie Skrams og Hellemysrfolkets Bergen, i Haavet, I. E. og Aasen, E. (red.) *Amalie Skram. Dikterliv i brytningstid*. Bergen: Senter for Humanistisk Kvinneforskning, s. 19-43.
- Jonsson, B. mfl. (2014) *Från Bruket till Yarden. Nordiska perspektiv på arbetarlitteratur*. Lund: Media-Tryck.
- Jonsvik, M. (2017) Diskusjonar om *Distinksjonen*, og distinksjonar i diskusjonen, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(2), s. 210-223.
- Khemiri, J. H. (2008) *Ett öga rött*. Stockholm: Norstedt Pocket.
- Kinck, H. E. (1898) Cui Bono?, *Dagbladet*, 15. desember, s. 1.
- Kozyr-Kowalski, S. (1968) Weber and Marx, *The Polish Sociological Bulletin*, 1(17), s. 5-17.
- Krane, B. (1951) *Amalie Skram og kvinnens problem*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Krane, B. (1961) *Amalie Skram. Tema og variasjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Krohn, H. (1909) *Skrifter*. Bergen: Kr. Madsens Bokhandel.
- Kurseth, I. M. T. (2021) «Hvor annerledes her, end hjemme hos ham,» - ei lesning av *klasseerfaringer i Amalie Skrams Afkom (1898)*. Masteroppgave. Universitetet i Bergen.
- Køltzow, L. (1992) *Den unge Amalie Skram. Et portrett fra det nittende århundre*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Linderborg, Å. (2007) *Mig äger ingen*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Louis, É. (2014) *En finir avec Eddy Bellegueule*. Paris, Éditions du Seuil.

Luxembourg, J. van (1992) Servants, Genre and Rhetoric: Some Aspects of Amalie Skram's Constance Ring, *Edda*, 78(4), s. 336-348.

Løvteit, E. B. (1976) *Hellemyrsfolket i kritikk og litteraturforskning. 1887-1975*.

Hovedfagsoppgave. Universitetet i Bergen.

Marx, K. (1918) *Det kommunistiske manifest*. Kristiania: Det Norske Arbeiderpartis forlag.

Marx, K. (1932) *Kapitalen. Første bok: Kapitalens produksjonsprosess. Første og annen del*. Oslo: Fram Forlag.

Marx, K. (1934) *Louis Bonapartes attende brumaire*. Moskva-Leningrad: Forlagskooperativ av utenlandske arbeidere i SSSB.

Mathisen, I. N. (2014a) Nye blikk på Prøysen og norsk arbeidarlitteratur, *Edda*, 101(3), s. 265-268.

Mathisen, I. N. (2014b) «Kan själva skrivandet vara ett övergrepp?» Ein diskusjon om arbeidarforfattarars bakgrunn og høve til å representera, i Jonsson, B. mfl. (red.) *Från Bruket till Yarden. Nordiska perspektiv på arbetarlitteratur*. Lund: Media-Tryck, s. 217-228.

Mathisen, I. N. (2019) *Arbeidarkroppen. Individ og kollektiv i Nini Roll Ankers og Kristofer Updals prosa*. Doktoravhandling. Universitetet i Bergen.

Moi, T. (2006) *Ibsens modernisme*. Oslo: Pax Forlag.

Myrdal, J. (1975) Till frågan om «realismens triumf», *Vinduet*, 29(1), s. 16-26.

Møen, A. (2008) Webers klasse, stand og parti i ein universalhistorisk samanheng, *Sosiologisk tidsskrift*, 16(1), s. 3-29.

Møller, N. (1891) [uten tittel], *Illustreret Tidende*, 24. mai, [uten sidetall].

Nilsson, M. (2006) *Arbetarlitteratur*. Lund: Studentlitteratur AB.

Nilsson, M. (2016) En ny arbeitarlitteratur?, i Agrell, B. mfl. (red.) «*inte kan jag berätta allas historia?*». *Föreställningar om nordisk arbeitarlitteratur*. Göteborg: LIR.skrifter, s. 131-152.

Nærup, C. (1898) [uten tittel], *Verdens Gang*, 18. november, [uten sidetall].

Nærup, C. (1905) *Illustreret norsk litteraturhistorie. Siste tidsrum. 1890-1904*. Kristiania: Det norske Aktieforglag.

Rønning, H. (1975) Forlag, publikum og litteratur i Afrika, *Vinduet*, 29(1), s. 47-50.

Shakar, Z. (2017) *Tante Ulrikkes Vei*. Oslo: Gyldendal.

Skaranger, M. N. (2015) *Alle utlendinger har lukka gardiner*. Oslo: Forlaget Oktober.

Skaranger, M. N. (2021) *Emily forever*. Oslo: Forlaget Oktober.

Skeggs, B. (1997) *Formations of Class & Gender. Becoming Respectable*. London: Sage.

Skram, A. (1880) Bjørnstjerne Bjørnson og Det ny System, *Dagbladet*, 14. april, s. 2-3.

Skram, A. (1885) *Constance Ring*. Kristiania: Huseby & Co.

Skram, A. (1887a) *Sjur Gabriel*. Kjøbenhavn: Brødrene Salmonsens.

Skram, A. (1887b) *To Venner*. Kjøbenhavn: Brødrene Salmonsens.

Skram, A. (1888) *Lucie*. Kjøbenhavn: I. H. Schubothes Boghandel.

Skram, A. (1890) *S. G. Myre*. Kjøbenhavn: I. H. Schubothes Boghandel.

Skram, A. (1891) *Kjærlighed i nord og syd*. Kjøbenhavn: I. H. Schubothes Boghandel.

Skram, A. (1892) *Forraadt*. Kjøbenhavn: I. H. Schubothes Boghandel.

- Skram, A. (1898) *Afkom*. København: Gyldendalske boghandels forlag.
- Skram, A. (1899) Et Par Ord, *Verdens Gang*, 26. januar, [uten sidetall].
- Skram, A. (1901) *Landsforrædere*. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag.
- Skram, A. (1905a) *Samlede værker. Første del*. København-Kristiania: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.
- Skram, A. (1905b) *Samlede værker. Anden del*. København-Kristiania: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.
- Skram, A. (1906a) *Samlede værker. Tredie del*. København-Kristiania: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.
- Skram, A. (1906b) *Samlede værker. Fjerde del*. København-Kristiania: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.
- Skram, A. (1976) *Mellom slagene. Brev i utvalg ved Eugenia Kielland*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Steinfeld, T. (1994) Dansk eller norsk, kvinnelig eller mannlig. Mottakelsen av Amalie Skrams forfatterskap i samtidens Danmark, i Aasen, E. (red.) *Årbok 1998. Amalie Skram Selskapet*. Bergen: Amalie Skram Selskapet, s. 82-104.
- Stølen, T. (2020) Friedrich Engels, i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Friedrich_Engels (Hentet: 18. november 2021).
- Sundt, E. (1855a) *Om Dødeligheden i Norge. Bidrag til Kundskab om Folkets Kaar*. Christiania: Selskabet for Folkeoplysningens Fremme.
- Sundt, E. (1855b) *Om Giftermaal i Norge. Bidrag til Kundskab om Folkets Kaar og Sæder*. Christiania: Selskabet for Folkeoplysningens Fremme.

Sundt, E. (1858) *Piperviken og Ruseløkkbakken. Undersøgelser om Arbeiderklassens Kaar og Sæder i Christiania*. Christiania: Selskabet for Folkeoplysningens Fremme.

Sundt, E. (1873) *Om Huslivet i Norge*. Christiania: [intet forlag].

Sveen, K. (1980) *Døtre*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.

Sveen, K. (2000) *Klassereise. Et livshistorisk essay*. Oslo: Forlaget Oktober.

Tiberg, A. (1910) *Amalie Skram som kunstner og menneske*. Kristiania: H. Aschehoug & Co.

Toft, M. (2018) *Biographies of privilege. Spatiotemporal structures of upper-class formation*. Doktoravhandling. Universitetet i Oslo.

Undset, S. (1911) *Jenny*. Kristiania: H. Aschehoug & Co.

Veblen, T. (1976) *Den arbeidsfrie klasse. En økonomisk studie av institusjoners utvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Vulovic, J. mfl. (2011) *Från Nexø till Alakoski. Aspekter på nordisk arbetarlitteratur*. Lund: Media-Tryck.

Weber, M. (1995) *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Weber, M. (2000) *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Wicksell, K. (1890) Tomme maver – og fulde magasiner, *Samtiden*, 1, s. 245-257, 293-304.

Wiggen, G. (2011) *Annotert katalog over hovedfagsavhandlinger i studiefaget nordisk språk og litteratur ved norske universitet og høyskoler 1906-2007*. Oslo: Novus.

Winsnes, A. H. (1937) *Norges litteratur. Fra Februarrevolutionen til verdenskrigen: 2*. Oslo: H. Aschehoug & Co.

Zola, É (1880) *Le Roman Expérimental*. Paris: G. Charpentier, Éditeur.

Zola, É. (1885) *Germinal*. Paris: G. Charpentier, Éditeur.

Aanrud, H. (1890) S. G. Myre, *Verdens Gang*, 22. oktober, [uten sidetall].

Aanrud, H. (1898) [uten tittel], *Norske Intelligenssedler*, 6. desember, [uten sidetall].

Aasen, E. (1993) Amalie Skram. Liv og diktning, i Haavet, I. E. og Aasen, E. (red.) *Amalie Skram. Dikterliv i brytningstid*. Bergen: Senter for Humanistisk Kvinneforskning, s. 5-18.

Aasen, E. (1996) «Kjellermannens» datter. Amalie Skrams klassebakgrunn som smertefull drivkraft, i Aasen, E. (red.) *Amalie. «Silkestrilen sin datter»*. Oslo: Pax Forlag, s. 25-43.

Sammendrag

Masteroppgave i nordisk litteratur

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium

Universitetet i Bergen

November 2021

Student: Ida Otilde Haugland

Veileder: Christine Hamm

Tittel: Amalie Skrams forståelse av klasse i *S. G. Myre* (1890) og *Afkom* (1898)

Denne avhandlingen er en undersøkelse av Amalie Skrams klasseforståelse, og tar utgangspunkt i hennes to siste romaner i *Hellemysrfolket: S. G. Myre* (1890) og *Afkom* (1898). Romanene har tydelig klassesematikk, og er særlig interessante da handlingsforløpet er lagt til overgangsperioden mellom standssamfunn og klassesamfunn i Norge. Tidligere forskning har i liten grad undersøkt klasse i Skrams verk utover gjennom spesifikt valgte klasseforståelser knyttet til bestemte teorier. Gjennom analyse av romanene undersøker avhandlingen Skrams egen, overordnede forståelse av klasse.

Avhandlingens teoretiske grunnlag er klasseteoretikerne Karl Marx, Max Weber, Pierre Bourdieu, Beverley Skeggs, samt forfatteren Karin Sveen. Teorien gir oss et bilde av dagens forskere og leseres forståelse av klasse, og utgjør et sammenligningsgrunnlag for Skrams klasseforståelse. I romananalysen undersøker jeg samfunnet Skram skildrer, med hovedvekt på de fire hovedpersonene Sivert, Petra, Severin og Fie, og klassereisemotivet.

Arbeidet viser at Amalie Skrams klassebegrep er svært komplekst og fremstår forbausende moderne. Hun er svært tidlig ute med å beskrive fremveksten av klassesamfunnet på en måte som delvis foregriper senere klasseforskeres innsikter og delvis skiller seg fra samtidige teoretikere. Avhandlingen argumenterer for at begge romanene skildrer et klassesamfunn, hvor den praktiske klassereisen er mulig, om enn vanskelig. Jeg argumenterer for at Skram forstår klasse som en gruppe mennesker som har de samme forutsetningene til å være tilfreds med livet de har. Arbeiderklassen opplever egen klasse som nedbrytende og overklassen som tiltrekkende, med rom for individet og mulighet til å bli lykkelig. Denne forståelsen sammenfaller med det som synes å være Skrams litterære prosjekt, som er å forstå mennesker som mislykkes, og hvordan dette er knyttet til klasse. Skrams klasseforståelse kombinerer klassesamfunnets mekanismer og innvirkning på mennesker, med en forståelse av menneskers medfødte forskjeller.

Abstract

MA Thesis in Nordic Literature

Department of Linguistic, Literary and Aesthetic Studies

University of Bergen

November 2021

Student: Ida Otilde Haugland

Tutor: Christine Hamm

Title: Amalie Skram's Perception of Class in *S. G. Myre* (1890) and *Afkom* (1898)

This thesis is a study of Amalie Skram's perception of class and is based on her two final novels in *Hellemysrsfolket: S. G. Myre* (1890) and *Afkom* (1898). The novels' class theme is clear, and they are particularly interesting as the plot is situated in the transitional period between a status society ('standssamfunn') and a class society in Norway. Earlier research has primarily researched class in Skram's works through selected perceptions of class linked to specific theories. Through an analysis of the novels, this thesis research Skram's own, overall understanding of class.

The theoretical foundation of this thesis is the class theorists Karl Marx, Max Weber, Pierre Bourdieu, Beverley Skeggs, and the writer Karin Sveen. Their theories give us an understanding of today's researchers' and readers' perception of class. In addition, their theories are used as a basis of comparison to Skram's perception of class. In the novel analysis I examine the society Skram describes, with emphasis on the four main characters Sivert, Petra, Severin and Fie, and the motif of class mobility.

The thesis shows that Amalie Skram's class perception is very complex and appears surprisingly modern. She is early in describing the emergence of class society in a way that partly anticipates later class theorists' insights and partly different from contemporary class theorists. The thesis argues that both the novels describe a class society, where the practical social mobility is possible, though hard. I argue that Skram perceives class as a group of people with the same prerequisites to be content with the life they live. The working class experience their own class as destructive and the upper class as attractive, with room for the individual and the possibility for happiness. This perception correlates with what seems to be Skram's literary project to understand people that are unsuccessful and how this relates to class. Skram's perception of class combines the mechanics of class society and their impact on people, with an understanding of people's innate differences.